

**PAMUK TARIMINDA MEVSİMLİK
KADIN VE ÇOCUK İŞGÜCÜ
KULANIMININ İNCELENMESİ:
MARDİN İLİ ÖRNEĞİ**

Sevgi BAĞIRTAN

**Yüksek Lisans Tezi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Tarım Politikası ve Yayım Bilim Dalı
Doç. Dr. Nuray DEMİR
2019**

Her hakkı saklıdır

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PAMUK TARIMINDA MEVSİMLİK KADIN VE ÇOCUK İŞGÜCÜ
KULANIMININ İNCELENMESİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ**

Sevgi BAĞIRTAN

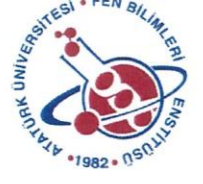
**TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
Tarım Politikası ve Yayım Bilim Dalı**

**ERZURUM
2019**

Har hakkı saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY FORMU

PAMUK TARIMINDA MEVSİMLİK KADIN VE ÇOCUK İŞGÜCÜ
KULANIMININ İNCELENMESİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Nuray DEMİR danışmanlığında, Sevgi BAĞIRTAN tarafından hazırlanan bu çalışma 26/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı – Tarım Politikası ve Yayım Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans olarak **oybirliği/oy çokluğu (3./3.)** ile kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Adem AKSOY

İmza :

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Esra KADANALI

İmza :

Üye : Doç. Dr. Nuray DEMİR

İmza :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulu 01/08/2019 tarih ve 31/08/2019 nolu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KARAKAN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

PAMUK TARIMINDA MEVSİMLİK KADIN VE ÇOCUK İŞGÜCÜ KULLANIMININ İNCELENMESİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ

Sevgi BAĞIRTAN

Atatürk Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Tarım Politikası ve Yayım Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nuray DEMİR

Mevsimlik tarım işçileri sağlık güvencesi olmayan ve aylık gelirleri asgari ücretin altında olan ve bu kıt kaynakları büyük bir hane halkı ile paylaşan yoksul bir gruptur. Bu grubun Dünya’da %60’ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, en az %80’inin sosyal güvencesinin bulunmadığı ve %70’inin tarlalarda çocuklarıyla birlikte çalıştıkları çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur.

Söz konusu çalışmada ise, Mardin ilinde, pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın ve çocuk işgücünün kullanım boyutları ve pamuk hasat işinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin kendilerinin ve çocuklarının bu işi yapmaların da etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, Mardin ilinin pamuk üretimi yapılan Artuklu, Derik, Kızıltepe, Nusaybin ve Savur ilçelerinde ve bağlı köylerde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve 150 mevsimlik kadın işçileriyle yüz yüze görüşme yapılarak elde edilmiş veriler, çalışanlara ait özelliklerin ortaya konulabilmesi açısından crosstab analizlerinin yapılmasında, kadın ve çocuk işçilerin çalışmalarında etkili olan faktörlerin belirlenmesinde SPSS programında CART analizinde ve LİMDEP istatistik programı ile probit modeli analizinde kullanılmıştır.

Çalışmada, CART analizi sonuçlarına göre pamuk hasadında çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden en önemli faktörün, yıllık çalışma süresi ve çocuklarda ise eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma da pamuk hasat işinde çalışan kadınların 18 yaş altı çalışan çocuğunun olup olmaması durumunu tahmin eden probit modelinde, çalışanın TC dışında bir uyruğa sahip olması 18 yaş altı çocuklarının pamuk hasat işinde çalışma miktarını ve SGK dışında sosyal güvenceye sahip kişilerin (yeşil kart v.s) çocukların çalışma olasılığını arttırırken, kişinin evli olması olasılığını azalmaktadır. Mardin’de pamuk hasadında çalışan kadınların ve 18 yaş altı çocuklarının SGK’ lı çalışanlar olabilmeleri, yaşam standartlarının yükseltilebilmesi, sosyal, barınma, beslenme, eğitim koşullarının iyileştirilebilmesi önerilebilir.

2019, 104 sayfa

Anahtar Kelimeler: Mardin, Mevsimlik Tarım İşçileri, Pamuk Hasadı, Probit, Kadın, Çocuk

ABSTRACT

Master Thesis

SEASONAL WOMEN AND CHILD LABOR FOR COTTON AGRICULTURE INVESTIGATION OF USAGE: MARDIN PROVINCE

Sevgi BAĞIRTAN

Atatürk University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics
Agricultural Policy and Extension

Supervisor: Assoc. Prof. Nuray DEMİR

Seasonal agricultural workers are a poor group with no health insurance and monthly income below the minimum wage and sharing these scarce resources with a large household. Various studies have shown that more than 60% of this group live below the poverty line, at least 80% do not have social security and 70% work with their children in the fields.

In this study, the dimensions of the use of seasonal labor force women and children in cotton farming in Mardin province and the factors that affect the seasonal agricultural workers themselves and their children doing this work were determined. For this purpose, in Artuklu, Derik, Kızıltepe, Nusaybin and Savur districts of the Mardin province, cotton production was determined by simple random sampling method and 150 face-to-face interviews were conducted with female workers in order to determine crosstab analysis. It was used in the CART analysis in SPSS program and in the probit model analysis with LIMDEP statistical program in determining the factors that are effective in the work of women and children workers.

According to the results of the CART analysis, the most important factor affecting the annual income level of women working in cotton harvest was found to be the annual working time and the level of education in children. In the study, the probit model, which predicts the status of women working in cotton harvesting work under 18 years of age, has a nationality other than TC, and the amount of children working under cotton harvesting work under the age of 18 and the possibility of social security workers (green card, etc.) other than SSI, increases the probability of being married. It can be suggested that women and children under 18 years of age working in cotton harvest in Mardin can be employees with SSI, increase their living standards and improve social, housing and nutrition education conditions.

2019, 104 pages

Keywords: Mardin, Seasonal Agricultural Workers, Cotton Harvest, Probit, Women, Children

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman Sayın Doç. Dr. Nuray DEMİR' e, ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan başta Sayın Arő. Gör. NUR ERTEK olmak üzere lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan Tarım Ekonomisi bölümündeki tüm hocalarıma sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bu süreçte her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen Mehmet TIK' a ve değerli arkadaşım Ela AKIN' a teőekkürü bir borç bilirim.

Çalıőmalarım boyunca maddi ve manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan başta canım babam Vejdin BAĞIRTAN' a, kıymetli annem Hamdiye BAĞIRTAN' a, biricik ablam Seher BAĞIRTAN' a canım abilerim Uğur BAĞIRTAN ve Onur BAĞIRTAN' a ve son olarak canımdan çok sevdiğim kardeőim Muhammed BAĞIRTAN' a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Sevgi BAĞIRTAN

Temmuz, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Dünya'da Kadın İşgücü.....	5
1.2. Türkiye'de Kadın İşgücü.....	12
1.3. Dünyada Çocuk İşgücü.....	16
1.4. Türkiye'de Çocuk İşgücü.....	20
1.5. Dünya Pamuk Piyasası.....	29
1.6. Türkiye Pamuk Piyasası.....	32
1.7. Mardin İlinde Pamuk Tarımı ve Bunun Önemi.....	34
1.8. Araştırmanın Amacı.....	36
1.9. Araştırmanın Kapsamı.....	37
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	40
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	44
3.1. Materyal.....	44
3.2. Yöntem.....	44
3.2.1. Örnek hacminin belirlenmesi.....	44
3.2.2. Analizin yapılması.....	45
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA.....	49
4.1. Analiz Sonuçları.....	49
4.1.1. Crosstab analiz sonuçları.....	49
4.1.2. Kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı.....	76
4.1.3. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı.....	78

4.1.4. Kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı	80
4.1.5. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı	82
4.1.6. Ekonometrik analiz sonuçları	84
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	98
EK 1.....	98
ÖZGEÇMİŞ	104

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
FAOSTAT	: Gıda ve Tarım Örgütü Kurumsal İstatistik Veri Tabanı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
HHİA	: Hanehalkı İşgücü Anketleri
ICAC	: Uluslararası Pamuk İstişare Kurulu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	: Çocuk işçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı
İKO	: İşgücü Katılım Oranı
İSİG	: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
OHAL	: Olağanüstü Hal
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SIMPOC	: Çocuk İşçiliği İstatistiki Bilgi ve İzleme Programı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciencesü
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. İstihdam oranı (TÜİK 2018).....	15
Şekil 1.2. İşsizlik oranı (TÜİK 2018)	15
Şekil 1.3. Çalışan çocukların sektörlere göre dağılımı (SIMPOC 2016).....	19
Şekil 1.4. Okula devam eden çocukların faaliyet durumu (TÜİK 2012).....	22
Şekil 1.5. Okula devam etmeyen çocukların faaliyet durumu (TÜİK 2012).....	22
Şekil 1.6. Sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar (TÜİK 2012).....	23
Şekil 1.7. Çocuk iş cinayetleri (İSİG 2018).....	25
Şekil 1.8. 2013-18/ Yıllara göre çocuk işçi ölümleri (İSİG 2018).....	25
Şekil 1.9. Çocuk işçi ölümleri haritası (İSİG 2018).....	26
Şekil 1.10. 2013-18/ Çocuk işçi ölümlerinin iş kollarına göre dağılımı (İSİG 2018).....	27
Şekil 1.11. Mevsimlik tarım işçiliği mevcut durum haritası (Karabıyık vd 2014).....	37
Şekil 1.12. Mevsimlik tarım işçileri ile yapılan görüşmelerden bir görünüm.	39
Şekil 4.1. Kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART modeli.....	76
Şekil 4.2. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART modeli	78
Şekil 4.3. Kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART modeli	80
Şekil 4.4. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART modeli	82

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Dünyada kadınların işgücüne katılma oranı (%) (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018)	11
Çizelge 1.2. Kadın erkek İKO 2017-2018 (TÜİK 2018)	14
Çizelge 1.3. Sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan kadınlar (TÜİK 2018)	16
Çizelge 1.4. Yaşa göre çalışan çocukların farklı kategorilerine ilişkin tahminler (SIMPOC 2016).....	18
Çizelge 1.5. Çocukların ekonomik faaliyetinde bölgelere göre küresel eğilimler, 2016 (5-14 Yaş Grubu) (SIMPOC 2016)	19
Çizelge 1.6. Türkiye'de çocuk işgücü temel göstergeleri (6-17 yaş) (TÜİK 2012)	21
Çizelge 1.7. Çocuk işgücünün işteki durumuna göre dağılımı (6-17 Yaş) (TÜİK 2012).....	24
Çizelge 1.8. Dünya pamuk ekim alanları (Bin Ha) (ICAC 2018).....	31
Çizelge 1.9. Türkiye pamuk üretimi 1961-2018 (TÜİK 2018).....	32
Çizelge 1.10. Bölgeler itibariyle Türkiye pamuk ekim alanları (Bin Dekar) (TÜİK 2017).....	33
Çizelge 1.11. Mardin ili pamuk üretimi (TÜİK 2018).....	35
Çizelge 4.1. Ankete katılan çalışanın yaşı ile çalışma durumu arasındaki ilişki	50
Çizelge 4.2. Ankete katılan çalışanın uyuşu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	50
Çizelge 4.3. Ankete katılan çalışanın medeni durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki	51
Çizelge 4.4. Ankete katılan çalışanın eğitim seviyesi ile çalışma durumu arasındaki ilişki	51
Çizelge 4.5. Ankete katılan çalışanın okula devam edemeyen çocuğu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	52
Çizelge 4.6. Ankete katılan çalışanın kendisi dâhil ailede pamukta çalışan birey sayısı ile çalışma durumu arasındaki ilişki	52

Çizelge 4.7. Ankete katılan çalışanın tecrübe yılı ile çalışma durumu arasındaki ilişki	53
Çizelge 4.8. Ankete katılan kadınların pamukta çalışan 18 yaş altı çocuklarının yaş düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	53
Çizelge 4.9. Ankete katılan çalışanın pamukta çalışan çocuklarının eğitim düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki	54
Çizelge 4.10. Ankete katılan çalışanın çocuklarının pamukta çalışmasından memnuniyet düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	54
Çizelge 4.11. Ankete katılan çalışanın yılda kaç gün pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	55
Çizelge 4.12. Ankete katılan çalışanın çocuklarının yılda ne kadar pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	55
Çizelge 4.13. Ankete katılan çalışanın pamuktan yıllık elde ettiği gelir ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	56
Çizelge 4.14. Ankete katılan kadınların 18 yaş altı çocuklarının pamuktan yıllık elde ettiği gelir ile çalışma durumu arasındaki ilişki	57
Çizelge 4.15. Ankete katılan çalışanın farklı bir işte çalışma ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	57
Çizelge 4.16. Ankete katılan kadınların 18 yaş altı çocuklarının farklı bir işte çalışma ile çalışma durumu arasındaki ilişki	58
Çizelge 4.17. Ankete katılan çalışanın yaptığı diğer mevsimlik tarım işleri ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	59
Çizelge 4.18. Ankete katılan çalışanın yıllık elde edilen geliri ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	59
Çizelge 4.19. Ankete katılan çalışanın sosyal güvencesinin olması ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	60
Çizelge 4.20. Ankete katılan çalışanın memlekette kalan çocuklarının olması ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	60
Çizelge 4.21. Ankete katılan çalışanın mevsimlik işten vazgeçme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	61
Çizelge 4.22. Ankete katılan çalışanın pamuk tarımı işine kimin tavsiyesiyle başladığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki	62

Çizelge 4.23. Ankete katılan çalışanın hangi aylardan başlayarak çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	62
Çizelge 4.24. Ankete katılan çalışanın Mardin'e hangi aylarda geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	63
Çizelge 4.25. Ankete katılan çalışanın Mardin'de kaç ay çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	64
Çizelge 4.26. Ankete katılan çalışanın Mardin'e pamuk toplama işi için kaç defa geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	64
Çizelge 4.27. Ankete katılan çalışanın yeniden Mardin'e gelme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	65
Çizelge 4.28. Ankete katılan çalışanın mevsimlik tarım işçisi olarak gittiği iller ile çalışma durumu arasındaki ilişki	66
Çizelge 4.29. Ankete katılan çalışanın mevsimlik işçi olarak gittiği illerde yaptığı işle çalışma durumu arasındaki ilişki.....	66
Çizelge 4.30. Ankete katılan çalışanın Mardin'deki işin nasıl bulunduğuyla çalışma durumu arasındaki ilişki.....	67
Çizelge 4.31. Ankete katılan çalışanın günlük çalışma süresi ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	68
Çizelge 4.32. Ankete katılan çalışanın haftada kaç gün çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	68
Çizelge 4.33. Ankete katılan çalışanın günlük ücreti ile çalışma durumu arasındaki ilişki	69
Çizelge 4.34. Ankete katılan çalışanın geçen seneki ücreti ile çalışma durumu arasındaki ilişki	70
Çizelge 4.35. Ankete katılan çalışanın aldığı ücretin emeğinin karşılığı olmasıyla çalışma durumu arasındaki ilişki	70
Çizelge 4.36. Ankete katılan çalışanın beklenti içerisinde olduğu % ücret miktarları ve çalışma durumu arasındaki ilişki	71
Çizelge 4.37. Ankete katılan çalışanın kaldığı yerle çalışma durumu arasındaki ilişki.....	72
Çizelge 4.38. Ankete katılan çalışanın ulaşımı ve çalışma durumu arasındaki ilişki.....	72

Çizelge 4.39. Ankete katılan çalışanın işverenle sözleşme imzalama durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	73
Çizelge 4.40. Ankete katılan çalışanın kazandığı parayı harcama durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	73
Çizelge 4.41. Ankete katılan çalışanın kazandığı paranın ne kadarını kendine ayırdığıyla çalışma durumu arasındaki ilişki	74
Çizelge 4.42. Ankete katılan çalışanın iş güvenliği önlemleri alma durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	74
Çizelge 4.43. Ankete katılan çalışanın işten memnuniyet durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	75
Çizelge 4.44. Ankete katılan çalışanın kaç yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşündüğü ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	75
Çizelge 4.45. Pamuk hasat işinde kadınların çocuğuyla çalışma durumunun olup olmaması durumuna ait probit modeli tahmini sonuçları	85

1. GİRİŞ

Tarım; kelime anlamı bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması olarak tanımlanan, insanların beslenme, giyim gibi en temel gereksinimlerini karşılayan vazgeçilmez bir faaliyet alanıdır. Artan nüfus ile birlikte gıda ihtiyacının da artmasından dolayı en stratejik sektörlerden biri haline gelen tarım sektörü tüm dünyada hizmet sektöründen sonra istihdamın en fazla olduğu sektördür ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır (Anonim 2010).

Günümüzde, gelişmiş ülkeler dışında kalan ülkelerin hemen hemen tamamında nüfusun büyük bir bölümü kırsal kesimde yaşamaktadır. Nüfusun önemli bir kesiminin tarımla uğraşması, kuşkusuz kırsal kesimde yaşayanların tümüyle verimli bir istihdam içinde olduklarının ya da geçimlerini sağlayacak ölçüde kazanç elde edebildiklerinin işareti değildir. Ayrıca pek çok gelişmekte olan ülkede tarım sektörü önemli sosyal sorunların doğduğu ve giderek büyüdüğü bir kesimdir (Anonim 2010).

Türkiye, dünya üzerinde iklim kuşağı ve yerel yapısı açısından da tarım faaliyetlerine en uygun ülkelerden birisidir. Türkiye ekonomisi tarıma dayalı bir ekonomi niteliğini sürdürmekte ve tarım sektörü, üretken sektörler arasında en büyük paya sahip olmaktadır. Ülke nüfusunun beslenmesi, sanayiye hammadde temini açısından da tarım, Türkiye ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır (Bülbül 1982).

Ülkemizde tarımsal ürünlerin yetiştirilme aşamalarında makine gücünden çok, insan gücü kullanılmaktadır. Yeterli gelir düzeyine sahip olmayan aileler, tarımsal işlerin yoğun olduğu ekim ve hasat zamanlarında çalışabilmek için, tarımsal işgücüne ihtiyaç duyulan yörelere göç ederek iş aramaktadırlar.

Kırsal alanda topraksız çiftçilerin yanı sıra tarım işletmelerinin başta miras hukuku olmak üzere çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalanması birçok işletmeyi kendine

yeterli olmaktan uzaklaştırmıştır. Bunun sonucu olarak, tarımsal faaliyet ile uğraşan birçok aile, geçimini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere mevsimlik (geçici) işçi olarak gitmek durumunda kalmaktadır. İşgücünün yaklaşık %25'nin istihdam edildiği tarım sektöründe, özellikle mevsimlik işçi olarak çalışan grup, tarımın kendine özgü niteliklerinden dolayı oldukça ağır koşullarda çalışmaktadır (Buğra ve Keyder 2013).

Genellikle işleyecek toprağı bulunmayan, yetersiz toprağına sahip olan ya da çeşitli nedenlerle bu toprakları işleyemeyen aileler, tarımsal işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek, mevsimlik işçi olarak çalışmaktadırlar. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zor koşullarda çalıştıkları bilinen bir gerçektir. İşçiler, içinde buldukları çalışma ve sosyal hayat koşulları ile eğitim düzeyleri ve örgütlenme gibi alanlarda asgari standartları elde edebilecek durumda değildirler.

Bundan dolayı mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal hayat şartlarının iyileştirilmesine yönelik strateji ve eylem planı geliştirilmesinde; doğru ve yeterli verilerin tespiti, çözüm önerilerinin yerindeliğı için son derece önemlidir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin sorunları; eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik, barınma, sosyal çevreyle ilişkiler, iş ve sosyal güvenlik vb. gibi çok boyutlu niteliktedir.

Mevsimlik istihdamın ya da işsizliğin en açık şekli, üretimin büyük ölçüde doğal koşullara bağılı olduğu tarım alanlarında görülmektedir. Ekim yapılacağı zaman veya hasat mevsiminde geniş çapta çalışma imkânı açılan tarım alanında ekim ve hasat mevsimleri dışında çalışma olanakları birdenbire daralmakta ve işsizlik oluşmaktadır. Mevsimlik faaliyetlerin en hızlı olduğu bu dönemlerde, tarımsal işgücü tarımsal faaliyetlerin yürütülmesine yeterli gelmezken, aynı işgücünün önemli bir bölümü ölü mevsimde işsiz hale gelmektedir (Ekin 1971).

Tarımsal üretiminin mevsimlik oluşu ve üretim sürecinde yoğun işgücüne gereksinim duyulması tarım işçilerinin mevsimlik olarak istihdam edilmesi gerektirmektedir. Kavram olarak tarımsal üretim için bir yerden diğer bir yere göç eden ve sezon bitimi

evlerine geri dönen işçiler şeklinde tanımlanan mevsimlik tarım işçileri sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak ifade edilmektedir. Dünyadaki iş gücünün yarıya yakını (tahmini 1,3 milyar çalışan) tarımsal faaliyet yürütmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Ekim - 2017 istatistiklerine göre 28 milyon 645 bin kişi olarak istihdam edilen iş gücünün %19,3'ünü tarım iş gücü oluşturmaktadır. Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na (2015) göre Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği, 6,3 milyonluk tarım iş gücünün yaklaşık yarısını oluşturan, içinde kadın, çocuk ve yaşlıların da bulunduğu oldukça geniş bir sektördür (MAKR 2015).

Mevsimlik tarım işçileri sağlık güvencesi olmayan ve aylık gelirleri asgari ücretin altında olan ve bu kıt kaynakları büyük bir hane halkı ile paylaşan yoksul bir gruptur ve dünyada %60'ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, en az %80'inin sosyal güvencesinin bulunmadığı ve %70'nin tarlalarda çocuklarıyla birlikte çalıştıkları çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur. Mevsimlik tarım işçileri dünyada, yaşam koşullarının ve barınma koşullarının uygunsuzluğu, temel sanitasyon eksikliği, yetersiz dengesiz beslenme, kaza ve yaralanmalar, pestisit ekilenimi, aşırı sıcak ve soğuk, hizmete erişememe nedeniyle erken ölümler ve hastalıkların yüksek olduğu, çalışma yaşamının en kötü şartlarına maruz kalan ve sosyal dışlanmanın bütün boyutlarını yaşayan bir grup olarak ele alınmaktadır. Çalışma ve yaşam koşulları, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma yaşamlarındaki eşitsizliği artırırken, sağlık ve güvenliklerini önemli ölçüde tehlikeye sokmaktadır (Kümbetoğlu ve Çağa 1994).

Mevsimlik tarım işçileri çalışma hayatlarındaki zor koşullardan dolayı dezavantajlı gruplardan birisidir. Ülkemizde yaklaşık 300 bin kişi evlerinden ayrılarak binlerce km uzaklıktaki yerlere uygun olmayan araçlarla yolculuk yapmakta, ilkel denilebilecek barınaklarda yaşamakta, yetersiz beslenmeyle karşı karşıya bulunmakta ve bunun yanında çok düşük ücretle çalışmaktadırlar. Ayrıca sosyal güvenliklerinin olmayışı da sağlık sorunlarını ve gelecek kaygısını artırmaktadır. Çocukların eğitimi ise, hiç değinilmemiş bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Bora 2012).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri, iş piyasasında çalışma olanağı bulunmayan ve kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemediği için daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere mevsimlik olarak giden işçilerdir. Türkiye tarımında yer alan hane halklarının önemli bir bölümünün topraksız olması, emeğini satmaktan başka alternatif olmayan bu işçilerin sayısının oldukça fazla olduğunu düşündürmektedir. Bu insanlar, ya tarım işçiliği ya da kiracılık/ortaklık yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar. Ayrıca kentlerde kendilerine yetecek kadar gelir elde edemeyen hane halkları da geçimlerini sağlayabilmek için daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere mevsimlik tarım işçisi olarak gitmektedirler. Bu işçiler, tarımsal üretimin kendine özgü nitelikleri ve gezici iş koşullarından dolayı fiziksel ve ruhsal açıdan oldukça zorlayıcı ortamlarda çalışmaktadırlar. Mevsimlik işçiler çoğunlukla kayıt dışı çalıştırılmaktadır ve her tür sosyal güvenceden yoksundur. İşverenler için, bu işçiler ucuz, güvencesiz ve değiştirilebilir, esnek işgücüdür (Ataç ve Işık 2012).

Mevsimlik tarım işçilerinin bir kısmı belli bir bölgeye gelip, belli bir dönem boyunca burada çalışıp memleketlerine geri dönmekte, diğer bir kesim ise yılın tamamında ürüne göre şehirden şehre göç etmektedir.

Türkiye'de mevsimlik göç hareketi, genellikle endüstri bitkileri olan pamuk, tütün ve şekerpancarı ekseninde gerçekleşmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yüz binlerce mevsimlik tarım işçisi, hane halkıyla birlikte, özellikle pamuk, fındık, tütün, çay, şekerpancarı ve üzüm bitkilerinin çapa, sulama ve hasat zamanlarında Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerine göç etmektedir. Türkiye'de sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık 1 milyon mevsimlik tarım işçisinin bulunduğu tahmin edilmektedir (Gülçubuk vd. 2003).

Son yıllarda sadece mevsimlik tarım işçisi göçü Doğu Bölgelerden Batı'ya olmayıp tersine bir göç hareketinin de meydana geldiği görülmektedir. Hatta meydana gelen bu göç hareketinde sadece Batı'dan Doğu'ya değil Suriye gibi ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve ucuz işgücü avantajı sağlayan ve belli gelir elde etme çabasında olan mültecilerin de bölgelerinden göç ettikleri bilinmektedir.

1.1. Dünya'da Kadın İşgücü

Dünyada kadınların çalışma yaşamında yer almaları uzun süreçlerden geçmiştir. Tarihsel olarak bakıldığında, eskiden günümüze insanların düşünce yapısında, kadının yeri evidir, ailesine, eşine, çocuklarına bakmakla yükümlüdür, erkek egemenliğinde yaşar, anlayışı hâkimdir. Tarımla birlikte yerleşik hayata geçilmesi de kadının ikincil statüsünü değiştirmemiştir (Korkmaz ve Dilbazalacahan 2013).

Hızla gelişen dünyamızda kadınların, sosyal, ekonomik hayatın ve toplumsal gelişme sürecinin önemli bir parçası olduğu kabul edilmektedir. İlkel toplumlardan çağdaş toplumlara kadar her dönemde ve dünyanın her yerinde kadın ekonomik hayatın içerisinde yer almıştır. Önceleri tarım sektöründe ve küçük ev sanatlarında çalışan kadın, ancak sanayi devriminden sonra ücretli olarak çalışma hayatına girmiştir (Erbay ve Tuncay 2006).

Sanayi devrimi gibi, II. Dünya Savaşı ve son dönemlerde hız kazanan küreselleşme süreci de kadınların emek piyasalarındaki sayı ve konumlarını etkileyen kilometre taşı niteliğindeki gelişmeler olmuştur (Özer ve Biçerli 2004).

Özellikle ABD ve İngiltere için kadınların işgücüne katılımının tarihsel süreci incelendiğinde, II. Dünya Savaşı'nın bu süreçte önemli bir kırılma noktası olduğu dikkat çekmektedir. Savaş öncesi dönemde kadın işgücü "rezerv" işgücü olarak görülmekte ve kadınlar zorunlu durumlar dışında çalışmayı tercih etmemekteydi. Savaş sırasında göreve çağırılan "rezerv" işgücünün, savaş sonrasında sahaları terk etmemeye karar vermesi sonucunda İngiltere ve ABD'de, kadınların işgücüne katılım oranlarında ciddi artışlar gözlenmeye başlanmıştır. Sonraki yıllarda savaş dönemini inceleyen çalışmalar, kadınların -özellikle evli kadınların- işgücüne katılım oranlarındaki bu artışı, işgücü piyasasında bir devrim olarak nitelendirmektedir. Bu devrim sonrasında dünya genelinde kadınların işgücüne katılım oranlarında bir artış eğilimi gözlenmeye başlanmıştır ve neredeyse her ülkede kadınların işgücüne katılım oranları, erkeklerin işgücüne katılım oranlarına yaklaşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde de benzer eğilimler

gözlenmektedir; ancak gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranları, gelişmiş ülkelerde gözlenen kadınların işgücüne katılım oranlarının gerisinde kalmaktadır (Kılıç ve Öztürk 2014).

Ayrıca kadının tarım-dışı sektörlerde çalışmaya başlaması endüstrileşme ile başlamışsa da özellikle II. Dünya savaşı sonrası hız kazanmıştır. 1950'de 15-64 yaş arası kadın nüfusun gelişmekte olan ülkelerde %50'si, endüstrileşmiş ülkelerde ise %47'si aktif görünmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde aktif görünen kadının %87'si tarım sektöründe yer alırken, endüstrileşmiş ülkelerde %47'si bu sektördedir. 1985'lere gelindiğinde ise endüstrileşmiş ülkelerde hem aktif olan kadın sayısı artmakta hem de bu kadınlar tarım dışı sektörlerde çalışmaktadırlar. 1985 yılında gelişmekte olan ülkelerde aktif kadın nüfus %49 olurken, endüstrileşmiş ülkelerde bu oran %47'den %58'e çıkmıştır. Bu aktif kadın nüfusun %87'si tarım dışı sektörlerde yer almaktadır. Yine gelişmiş ülkelerde 1950 yılında ekonomik olarak aktif nüfus içinde kadınların payı %36,7 iken bu oran 1975 yılında %40,6, 1985 yılında %41,4 olmuştur. 1950-1975 arasındaki 25 yılda işgücü isteminde oluşan 5,3 milyon dolayındaki işgücü artışının %53'ünü, 1975-80 arasındaki 7,2 milyon dolayındaki artışın da %54'ünü kadınlar karşılamıştır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde bu dönemde oluşan işgücü istemi artışının %37-38'i kadınlar tarafından karşılanmış görünmektedir (Koray ve Demirbilek 1992).

Görülüyor ki endüstrileşme işgücü istemini ve ücretli çalışmayı artırırken işgücü piyasasında kadın işgücüne olan gereksinimi de artırmakta ve karşımıza ücretsiz aile işçisi yerine ücretli çalışan kadın istihdamını çıkarmaktadır. Örneğin 1985 yılında 12 üyeli Avrupa Topluluğu genelinde kabaca 100 milyon ücretli çalışanın (%81,1) içinde 38 milyon kadın yer almaktadır (Koray ve Demirbilek 1992).

1950'li yıllardan itibaren gelişmiş ülke ekonomilerinde yaşanan sektörel dönüşüm, kadınların işgücüne katılımlarını artırmanın yanı sıra işgücünün kompozisyonunu da değiştirmiştir. Bu dönemde ekonomilerde tarımın ve sanayinin hâkim olduğu yapı yerini hizmetler sektörüne bırakmış, bu durum kadın işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemiştir (Özer ve Biçerli 2004).

1970'lerde ticaretin serbestleşmesi, çok uluslu şirketlerin artışı ucuz emeği meydana getirmiştir. Özellikle kadınlar bu durumdan etkilenecek düşük ücretlerle çalışmaya zorlanmışlardır. Yine bu yıllarda, ekonomik faaliyet içerisinde kadınların önemli yerinin olması, kadınların çalışma haklarına yönelik düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. Kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1990'lı yıllar itibarıyla Latin Amerika'da ekonomik olarak aktif kadınların %71'i, Asya ve Pasifik'te %40'ı, Afrika'da %20'si, diğer gelişmiş bölgelerde %62'sinin hizmetler sektöründe çalışması bu sektörün kadın istihdamı açısından önemini göstermektedir (Özer ve Biçerli 2004).

Bunun yanında sanayileşmeye odaklanan kalkınma stratejilerinin ilk döneminde ithal ikameci sanayileşme süreci, ikinci dönemde ihracata yönelik sanayileşme süreci yaşanmıştır. İthal ikameci sanayileşme döneminde dünyanın çeşitli bölgelerinde kadın işgücüne genel olarak ihtiyaç duyulmamış, 20. yüzyılın son çeyreğinde, gelişmekte olan ülkelerde özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinde ihraç yönelimli sanayileşme ve büyüme stratejilerine geçişle birlikte kadın işgücüne olan talep artmıştır. Uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için maliyetleri aşağı çekmek durumunda olan firmalar açısından, emek yoğun malların üretiminde kadınlar ucuz işgücü kaynağı olarak elzemdir (Parasız ve Bildirici 2002).

Üretim modeli ve üretim yapısının değişimi, kadınların üretime katılma koşullarını hızlandırma ve belirlemede önemli rol oynamaktadır. Özellikle de emek yoğun üretim kadın emeği tercih etmektedir (Parasız ve Bildirici 2002).

Nitekim 1970'lerin başından itibaren gerek sistemde verimlilik düşüşlerinin yaşanması, gerekse globalleşmeye bağlı olarak uluslararası ticaretin genişlemesi ve standart ürünlerden çok özelliği olan ürünlere talebin artması, sistemin değişen durumlara uyum sağlayamamasına neden olmuştur. Bu dönemde özellikle Japonya'da uygulanan esnek üretim biçiminin başarılı sonuç vermesi, diğer ülkelerin de üretim sistemlerini değiştirmelerine neden olmuştur (Özer ve Biçerli 2004).

1970’lerde yaşanan kapitalizmin genel bunalımı üretim biçiminde yapılan değişimlerle “esnek üretim biçiminin yaygınlaşmasıyla aşılmaya çalışılmıştır (Anonim 2014).

Üretim organizasyonundaki değişikliğin beraberinde getirdiği uygulamaların işgücü piyasalarında da yansımaları görölmüştür. Bu yansımalar işgücünün kompozisyonunda, istihdam yapısında, çalışma şartları ve standartları ile sendikalaşma ve toplu pazarlık alanlarında görölmektedir (Karabulut 1996).

Bu tür üretim örgütlenişi çalışma yasalarını da etkilemiş kalıcılık yerine kurlsızlık yeni yasa ve düzenlemelere egemen olmuş ve çalışanların daha önce sahip oldukları uzun dönem aynı işte çalışma imkânı ve sosyal güvenlik sisteminin getirdiği güvenceler ortadan kalkmıştır.

Ayrıca işgücü piyasaları küresel bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Gerek işçiler gerekse işverenler geliştirdikleri stratejilerle küresel nitelik kazanmaya başlayan işgücü piyasalarında kendilerini etkileyen değişikliklere uyum sağlamaya başlamışlardır (Ecevit 2010).

Dünyada işgücü açısından yaşanan son gelişmeler ”esneklik” adı altında ve ideolojik çağrışımlardan uzak bir biçimde açıklanmaya çalışılsa da, esneklik kavramı küreselleşmenin bir sonucudur ve küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğunu düşünen ve olumlu yanlarını ön plana çıkararak bu olguyu hararetle savunan görüşe eşleyişle neoliberal söyleme yakın son derece yakın “ideolojik” bir içerik taşımaktadır (Ecevit 2010).

Küreselleşme sürecinde çalışan kadın sayısında dünya genelinde artış olduğu birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. Yeni uluslararası işbölümü, yeni sermaye gerektiren yatırım ve üretimlerin merkez ülkelerde, emek yoğun üretimin ise çevre ülkelerde gerçekleştirilmesi, kadınların özellikle çevre ülkelerdeki kadınların istihdam edilme olanaklarını artırmasında etkili olmuştur. Ayrıca esnek üretime geçişle esnek emeğe sahip olan kadınların istihdam olanaklarının artması arasında doğrusal bir ilişki

vardır. Zira kadın emeğinin kullanım biçimi, esnek üretimin talep ettiği emek türüne karşılık gelir; uysal, tam zamanlı olmayan, kolayca manipüle edilen emek. Kadın istihdamındaki sayısal artış, yasal değişiklikler ya da kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesinden ziyade “daha düşük sabit maliyetlerle daha kolay işten çıkarılabilen(ya da esnek)bir işgücü yaratma isteğinden kaynaklanır (Anonim 2014).

Küreselleşme ile birlikte kadınlar daha fazla istihdam olanağı buluyormuş gibi görünse de, bu işlerin çoğunluğu düşük ücretli, sosyal güvence ve yasal korumadan yoksun işlerdir. Küresel sosyoekonomik eğilimlerin bir sonucu olarak birçok kadın, işlerini daha nitelikli erkek işçilere bırakırken, daha teknik bilgi gerektiren iş fırsatlarından yararlanamamaktadır. Kadınların yalnızca üçte biri ekonomik açıdan aktif kabul edilmektedir (Yahşi 2007).

Kısaca sanayi devriminden günümüz ekonomik düzenine kadar geçen süre içinde kadın işgücüne katılım oranlarında kadın istihdam oranında da ciddi bir artış söz konusudur (Peker ve Kubar 2012).

Kadınların tarihsel süreç boyunca giderek artan oranlarda işgücüne katılmalarının nedenleri arasında eğitim, yükselen ücretler, teknoloji, doğum oranlarının azalması gibi çeşitli ekonomik ve sosyal nedenler bulunmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin artması, hem evlilik yaşının artmasını hem de kadınların evde bir pazarlık gücü elde etmeye başlamasını beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra, tarihsel süreç içerisinde iyileşen çalışma koşulları ve yükselen ücretler nedeniyle iş piyasası kadınlara giderek daha cazip gelmeye başlamıştır; çünkü bu koşullar altında çalışmamanın alternatif maliyeti giderek yükselmektedir. Öte yandan, özellikle kentsel bölgelerde yaşam koşullarının giderek pahalılaşması, kadınların da işgücü piyasasına katılımını gerektirmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmelerle birlikte, kadınlar hem çalışmakta hem de kendilerinin “ödevi” olarak görülen ev işlerini görece olarak daha rahat ve daha az zaman harcayarak yapabilecek duruma gelmektedir. Bunun ötesinde gerek erkeklerin gerekse kadınların eğitim düzeylerindeki artışla beraber gelen modernleşme, kemikleşmiş toplumsal cinsiyet ayrımını yavaş da olsa değiştirmeye başlamış ve yine eğitimin etkisiyle doğurganlık

oranlarındaki azalma, kadınların işgücü piyasasındaki varlığını arttırmalarını sağlamıştır (Kılıç ve Öztürk 2014).

Ancak, tüm olumlu gelişmelere rağmen kadın işgücü yine de erkek işgücünün gerisinde kalmış ve ikincil işgücü statüsünden kurtulamamıştır (Ecevit 2010).

Nitekim kadınların istihdam oranı 2004-2008 yılları arasında %47,9'dan %48,6'ya yükselmiş ancak küresel krizin etkilerinin ağır biçimde hissedildiği 2009 yılında kadın istihdamında kayda değer bir düşüş yaşanmıştır. Kadınların istihdam oranı %48,6'dan %48'e düşmüştür. Öte yandan kadınlar ve erkekler arasında istihdam oranındaki fark hala devam etmektedir. 2009 yılı itibariyle dünya ölçeğinde çalışma yaşındaki erkek nüfusun %72,8'i istihdam edilirken, kadınların %48'i istihdam edilmektedir

Dünyada, artış hızı azalmakla birlikte, kadın istihdamında bir artış gözlenmektedir. Dünya'da 2006 yılında toplam kadın işgücü 1 238,9 milyon, kadın istihdamı 1 157,1 milyon ve kadın işsiz sayısı 81,8 milyondur. Gelişmiş ülkeler ve Avrupa Birliği'nde 2006 yılında kadınların işgücüne katılım oranları %2,7; toplam istihdam içinde kadınların oranı ise %44,7 olmuştur. Ancak dünya genelinde durum farklılık arz etmektedir. Dünyada farklı bölgeler itibariyle kadınların işgücüne katılım oranları ve toplam istihdam içinde kadınların oranı benzer bir tablo sergileyememektedir (Anonim 2014).

Küresel krizin etkilerinin ağır biçimde hissedildiği 2009 yılında kadın istihdamında önemli bir düşüş yaşanmış, kadın istidamı %0,6 ortalama istihdam oranı ise %0,5 azalmıştır. 2009 yılı itibariyle dünyada çalışma yaşındaki erkek nüfusun %72,8'i istihdam edilirken, kadın nüfusun ise sadece %48'i istihdam edilmektedir (Peker ve Kubar 2012).

Çizelge 1.1 incelendiği zaman, kadınların toplam istihdam içindeki paylarının özellikle, Güney Asya ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde düşük olduğu gözlenmektedir.

Çizelge 1.1. Dünyada kadınların işgücüne katılma oranı (%) (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gelişmiş Ülkeler ve Avrupa Birliği	51,8	51,7	51,9	52,0	52,2	52,5	52,7	53,0	53,0	53,0	53,0	53,1
Doğu Asya	69,7	69,4	69,1	68,7	68,3	68,0	67,8	67,7	67,2	67,0	66,9	66,7
Güney Asya	35,0	35,4	35,8	36,3	36,8	37,4	36,3	35,1	33,9	32,8	31,7	31,8
Orta ve Güneydoğu Avrupa ve BDT	49,4	49,0	49,4	48,6	48,3	48,5	48,8	49,1	49,2	49,6	49,7	49,9
Güneydoğu Asya ve Pasifik	58,5	58,8	58,4	58,4	58,4	58,5	58,3	58,5	58,7	58,5	58,6	58,7
Latin Amerika	48,1	48,7	49,6	49,8	50,8	51,3	51,5	51,8	52,1	52,6	53,2	53,5
Orta Doğu	16,3	16,7	17,2	17,8	18,4	19,0	18,7	18,5	17,7	17,8	18,1	18,4
Kuzey Afrika	22,1	21,7	21,2	21,9	22,4	22,6	22,7	23,6	23,7	23,8	24,0	24,2
Sahraaltı Afrika	62,7	63,1	63,5	63,8	64,0	64,1	64,2	64,2	64,4	64,4	64,4	64,5

Kadının tarım dışı sektörlerde istihdamı, küresel ölçekte yavaş da olsa bir artış göstermiştir. 1990 yılında, dünya genelinde tarım dışı sektörlerde çalışan kadın oranı %35 iken bu oran, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin kabul edildiği 2000 yılında %37'ye, 2010 yılında ise %40'a yükselmiştir.

1.2. Türkiye’de Kadın İşgücü

Dünya genelinde kadın işgücüne katılma oranlarının seyrine ilişkin bu özet açıklamalardan sonra, çalışmanın bu bölümünde gerek kadın işgücü ile ilgili çeşitli veriler, gerekse Türkiye’de kadın işgücüne katılımı ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalardan yararlanarak Türkiye’de kadın işgücüne katılım oranı analiz edilecektir.

Kadın işgücüne katılımı ile ilgili düzenli istatistikleri 1988 yılından bu yana bulmak mümkündür. DİE, Hane halkı İşgücü Anketleri’ni (HHİA) 1988 yılından itibaren yılda iki defa (Nisan ve Ekim aylarında), 2000 yılından itibaren ise 4 defa yapmaktadır. Bu nedenle incelemeyi 1988 öncesi ve sonrası şeklinde iki dönem için yapmak daha doğru olacaktır.

1988 öncesi kadının işgücüne katılma oranlarının gelişimine bakıldığında; bu konuda düzenli verilerin bulunduğu 1989 yılı öncesine ilişkin beşer yıllık dönemlere ait verileri bulmak mümkündür. 1955-1990 dönemine ait kadın ve erkek aktif nüfusun 15 yaş üstü nüfusa oranlanması ile bulunan “rafine faaliyet oranları” na göre erkek İKO’ nın kadın İKO’ dan fazla olduğu ve her ikisinin de azalma trendinde olduğu, ancak bu azalma kadın İKO’ da daha fazla olup, 1955 yılında %72.0 olan kadın İKO 1990 yılında %43.7’ye düştüğü bilinmektedir.

1950’li yıllar Türk ekonomisinde sanayileşmenin ve köyden kente göçün hız kazandığı dönemler olmuştur. Ekonominin dönüşüm sürecine girdiği bu dönemde GSYİH içinde tarımın payı azalırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payları artmıştır. Bu süreçte tarım kesiminde istihdam çözüldürken, kadın işgücü sanayi sektöründe kendisine yer bulamamıştır (Özbay 1994).

Sanayide istihdam edilenlerin içinde kadınların payının 1955-1980 döneminde %12.3’den %10.7’ye düşmesi sanayinin kadın işgücüne istihdam yaratmadığının bir göstergesidir. 1955’ten 1980’e ücretsiz aile işçisi kadın/erkek oranının fazla değişmemesi (2.56 kattan 2.36 kata), incelenen dönemde endüstrinin sunduğu fırsatların erkeklere

ayrıldığı, tarımın ise kadınlar için temel istihdam kaynağı olmaya devam ettiği anlamında değerlendirilebilir (Özar 1994).

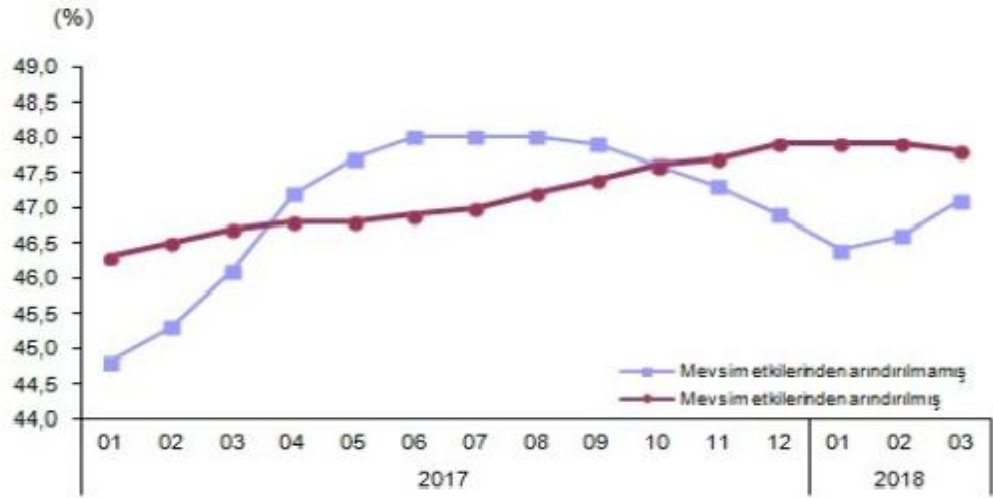
1980 sonrası uygulanan istikrar tedbirlerine rağmen enflasyonun genelde yüksek oranlarda seyretmesi; ücret, maaş ve tarımsal gelirlerin azalma seyrini şiddetlendirmiştir. 1980-1988 arası işçi ücretleri 19 kat, memur maaşları 23 kat artarken fiyatlar 32 kat artmıştır. Bu durum daha önce çalışmayan ikincil işgücünden emek piyasalarına giriş yapmak isteyenlerin sayısını arttırmış, özellikle kentlerde çalışmak isteyen kadın sayısı önemli ölçüde artmıştır. Ancak, kentli kadının sanayi ve hizmetlerde yaratılan istihdam kapasitesinden yeterince yararlanamayışı, onları kayıt dışı istihdama yönelterek İKO düşüş seyrinin hızlanmasına neden olmuştur (Ecevit 1993).

Çizelge 1.2' de kadın ve erkek iş gücü katılım oranı 2017-2018 verileri bulunmaktadır. Çizelge 1.2 incelendiğinde işgücü 2018 yılı Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 596 bin kişi artarak 32 milyon 796 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,3 puan artarak %54 olarak gerçekleşmiştir.

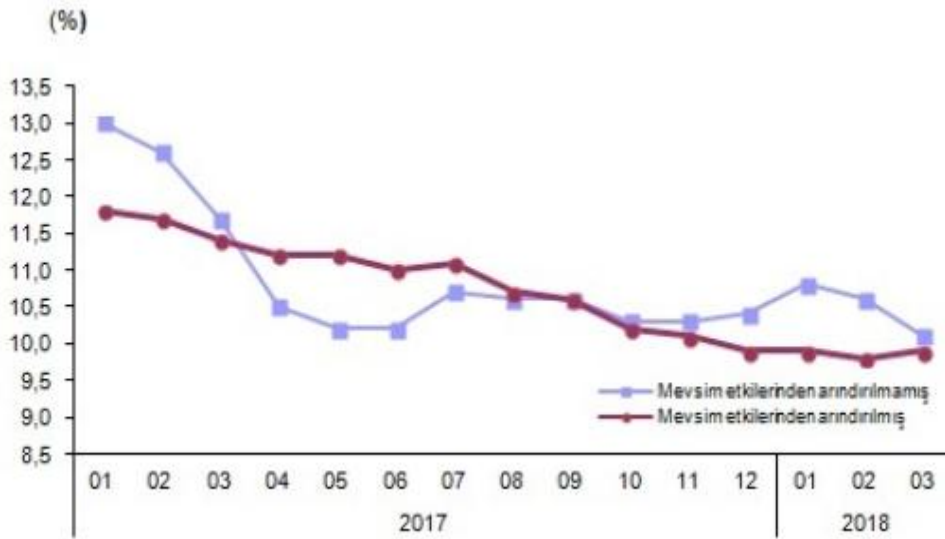
Çizelge 1.2. Kadın erkek İKO 2017-2018 (TUİK 2018)

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
15 ve Daha Yukarı YaştaKiler						
(Bin)						
Nüfus	59,927	60,679	29,667	30,017	30,260	30,662
İşgücü	32,200	32,796	21,820	22,153	10,381	10,643
İstihdam	28,758	29,265	19,898	20,144	8,860	9,121
Tarım	6,021	5,774	3,227	3,116	2,794	2,658
Tarım Dışı	22,736	23,491	16,671	17,028	6,066	6,463
İşsiz	3,443	3,531	1,922	2,009	1,521	1,522
İş Gücüne Dâhil Olmayanlar	27,727	27,883	7,848	7,864	19,880	20,019
(%)						
İş Gücüne Katılma Oranı	53,7	54,0	73,5	73,8	34,3	34,7
İstihdam Oranı	48,0	48,2	67,1	67,1	29,3	29,7
İşsizlik Oranı	10,7	10,8	8,8	9,1	14,6	14,3
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,0	12,9	10,2	10,3	19,8	18,9
15-64 Yaş Grubu						
İş Gücüne Katılma Oranı	59,0	59,5	79,4	79,9	38,4	38,9
İstihdam Oranı	52,5	52,9	72,3	72,5	32,6	33,2
İşsizlik Oranı	10,9	11,0	9,0	9,3	15,0	14,6
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,0	13,0	10,2	10,4	19,9	19,0
Genç Nüfus (15-24 Yaş)						
İşsizlik Oranı	21,1	19,9	17,6	16,9	27,5	25,6
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanların Oranı	26,7	27,7	16,5	18,4	32,1	37,2

Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,3 puanlık artışla %73,8, kadınlarda ise 0,4 puanlık artışla %34,7 olmuştur. Temmuz 2018’de istihdam edilenlerin sayısı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 507 bin kişi artarak 29 milyon 265 bin kişi, istihdam oranı ise 0,2 puanlık artış ile %48,2 olmuştur. Tarım sektöründe çalışan sayısı 247 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 755 bin kişi artmıştır (TUİK 2018).

Şekil 1.1. İstihdam oranı (TÜİK 2018)

Şekil 1.2. İşsizlik oranı (TÜİK 2018)

Çizelge 1.3'te sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan kadınlara bakıldığında, istihdam edilenlerin %19,7'si tarım, %19,5'i sanayi, %6,9'u inşaat, %53,9'u ise hizmet sektöründe yer almıştır. Kadınların ise %26,8'si tarımda, %14,7'si sanayide, %0,9'u inşaat ve %57,6'sı hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir.

Çizelge 1.3. Sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan kadınlar (TUIK 2018)

Ekonomik Faaliyetler	Toplam	Kadın	Erkek
Tarım	%19,7	%26,8	%14,9
Sanayi	%19,5	%14,7	%21,2
İnşaat	%6,9	%0,9	%10,6
Hizmetler	%53,9	%57,6	%53,3

İstihdam edilenlerin %19,7'si tarım, %19,5'i sanayi, %6,9'u inşaat, %53,9'u ise hizmet sektöründe yer almıştır. Kadınların ise %26,8'si tarımda, %14,7'si sanayide, %0,9'u inşaat ve %57,6'sı hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir.

1.3. Dünyada Çocuk İşgücü

Tarih boyunca özellikle de yoksul ailelerin çocukları bir şekilde çalışma hayatının içinde yer almıştır. Ancak Endüstri Devrimi'yle birlikte çocuk işgücü önemli değişimler geçirmiştir. 18. yüzyılda Britanya'da başlayan Endüstri Devrimi, teknolojinin de gelişmeye başlamasıyla birlikte büyük ve çok işlevli makinelerin üretime katılmasını sağlamıştır. Sanayileşme ve aile temelinde örgütlenmiş olan üretim sistemlerinin çözülmesi, aile temelli üretim döneminde ancak mevsimlik ya da kısıtlı iş olanağı bulabilen kadınlar ve çocuklara da sürekli çalışma koşulları yaratmıştır. Bu gelişmeler, çocuk emeğinin, hane içinden hane dışına çıkmasına neden olmuştur. Emek yoğun üretim sürecinde daha ucuza mal olan, bol bulunabilen, kayıpların her an telafi edilebileceği kadın, çocuk ve genç emeği, pahalı olan yetişkin erkek emeğinden daha fazla tercih edilir olmuştur. Çocuk emeği aynı zamanda düşük maliyetle yoğun üretim yapan fabrikalar karşısında sermaye sahiplerinin kârlılığını arttırmak için kullanılan bir araç olmuştur. Çocuklar, ucuz işgücü olmalarının yanı sıra güçsüz ve itaatkâr olmaları nedeniyle Endüstri Devrimi'nin yarattığı ekonomik ve toplumsal sorunların hızlandırdığı işçi hareketleriyle, fabrikalarda bozulan çalışma disiplininin sağlanması anlamında daha cazip görülmüştür. Bu nedenlerle özellikle çocuk ve genç işçiliğinde 19. yüzyılın ortalarına kadar bir artış görülmüştür (Bakırcı 2004).

19. yüzyılda çalışan çocukların haklarının korunmasına dönük önlemler alınmaya başlanmış, 20. yüzyılın sonlarına kadar bu konuda büyük gelişmeler kaydedilmiş ve çocuk işçi talebinde azalmalar görülmüştür (Çolak, 1998). Çocuk hakları konusunda kaydedilen ilerlemelerle çocuk işçiliğinde bir azalma sağlanmasına rağmen günümüzde özellikle az gelişmiş ülkelerde hâlâ oldukça yüksek bir çocuk işçiliği oranı gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin de taraf olduğu ILO, İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Nolu Sözleşmesine göre çalışma asgari yaş sınırı, zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın altında ve her halükârda 15 yaşın altında olamaz. Sözleşmede ayrıca tehlikeli işlere dönük olarak, doğası veya yapıldığı koşullar bakımından genç kişilerin sağlığını, güvenliğini veya ahlâkını tehlikeye düşürebilecek her türlü istihdam veya alışmaya kabul için asgari yaşın 18'in altında olamayacağı belirtilmektedir. Bu hükümlere göre, 15 yaşın altında ve ekonomik faaliyette bulunan çocuklar "çocuk işçi" olarak adlandırılmaktadır (ILO 2002).

5-17 yaş arası çalışan çocukların 171 milyonu bir başka deyişle ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların neredeyse yarısı zararlı işlerde çalışmaktadır. 8.4 milyon çocuk, 182 sayılı "En Kötü Çocuk Çalışma Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması İçin Acil Eylem Hakkında ILO Sözleşmesi" nde tanımlanan en kötü çocuk çalışma biçimlerinde faaliyet göstermektedir. Çocuk ticaretinde (trafiğinde) 1.2 milyon, zorla çalıştırmada 5.7 milyon, silahlı çatışmalarda 300 bin, fuhuş ve pornografide 1.8 milyon ve yasadışı faaliyetlerde 600 bin çocuk sömürüye maruz kalmaktadır (Bakırcı 2004).

ILO'nun 2004 yılı tahminlerine göre günümüzde 5-14 yaş arası 190 milyon çocuk ekonomik faaliyetlerde çalıştırılmakta ve bu çocukların 74 milyonu "tehlikeli işler" de çalışarak işgücü piyasasına katılmaktadır.

Çizelge 1.4. Yaşa göre çalışan çocukların farklı kategorilerine ilişkin tahminler (SIMPOC 2016)

Yaş Grubu	Çocuk Nüfusu (milyon)	Ekonomik Olarak Faal Çocuklar (milyon)	Çocuk İşçiler (milyon)	Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocuklar (milyon)
5-17				
Sayı	1566,3	317,4	217,7	126,3
Oran	100	20,3	13,9	8,1
5-14				
Sayı	1206,5	190,7	165,8	74,4
Oran	100	15,8	13,7	6,2
15-17				
Sayı	359,8	126,7	51,9	51,9
Oran	100	35,2	14,4	14,4

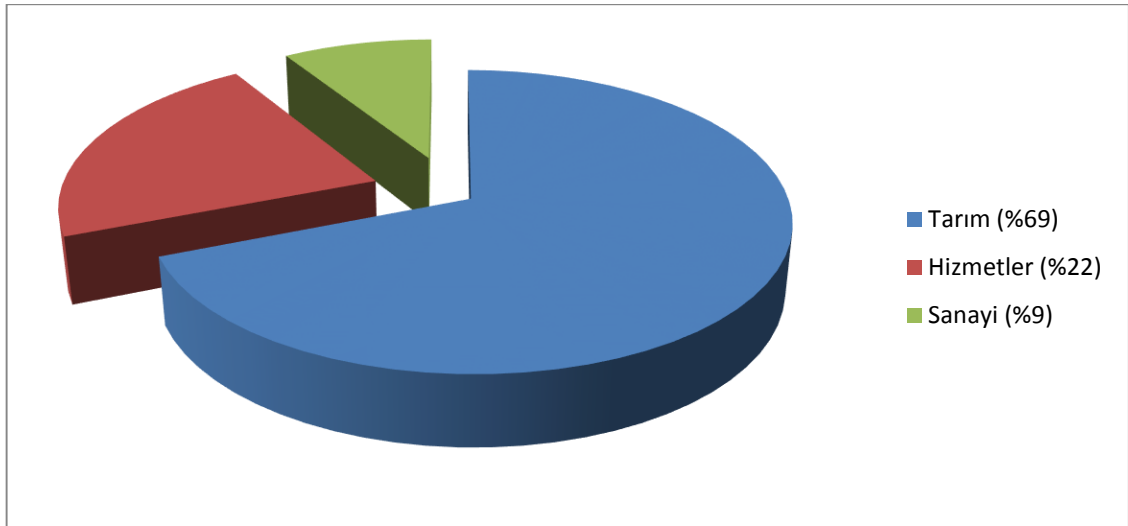
Çocuk işgücü, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde üretim sürecinin önemli bir parçası olarak görülmekte ise de az gelişmiş ülkelerde bu güce daha çok başvurulmaktadır. 5-17 yaş arası ekonomik olarak faal olan çocukların %48.4'ü Asya'da, %44.8'i Güney ve Orta Afrika'da, %35'i Latin Amerika ve Karayipler'de, %31.8'i Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yer almaktadır. Çocuk işçilerin neredeyse yarısından fazlasının Asya ülkelerinde olması, mutlak rakamlar bazında Asya ülkelerinin, çocuk işgücü istihdamında ilk sırada yer aldığını gösterse de, her üç çocuktan birinin çalıştırıldığı Afrika ülkeleri çocuk istihdamında nispi olarak ağırlık taşımaktadır.

Çocuk işgücü, merkezi planlamadan piyasa ekonomisine geçen Orta Avrupa ülkeleri ve ABD'de hizmet sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. ABD'de yarı zamanlı çalışma statüsünde çalıştırılan çocuklar, üretimde işgücünün esnekleştirilmesi anlamında önemli bir işleve sahiptir (ILO 2016).

Çizelge 1.5. Çocukların ekonomik faaliyetinde bölgelere göre küresel eğilimler, 2016 (5-14 Yaş Grubu) (SIMPOC 2016)

Alan	Çocuk Nüfusu (milyon)	Ekonomik Olarak Faal Çocuklar (milyon)	Faaliyet Oranı (%)
Asya ve Pasifik	650	122,3	18,8
Latin Amerika ve Karayipler	111	5,7	5,1
Sahra Güneyi Afrika	186,8	49,3	26,4
Öteki Bölgeler	258,8	13,4	5,2
Dünya	1206,6	190,7	15,8

Gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücü istihdamının ortak noktası, işgücünün kentsel alanlardan çok kırsal alanda kullanılmasıdır. Kırsal alanda çalışan çocukların çok büyük bir kısmı, her on çocukta dokuzu, tarım sektöründe çalışmaktadır. Bununla beraber, çocuk işgücünün kentte kullanımını da hızla artmaktadır. Bu çocuklar genelde hizmet ve üretim sektöründe çalışmaktadır (ILO 1996).

Şekil 1.3. Çalışan çocukların sektörlere göre dağılımı (SIMPOC 2016)

1.4. Türkiye'de Çocuk İşgücü

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de çocuk işçi kullanımının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Daha önce çoğunlukla kırsal kesimde, aile işletmelerinde çalışan ya da ücretsiz aile işçisi olan çocukların çalışma biçimi sanayileşmeyle birlikte değişime uğramıştır (Yıldırak 2004).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye, sanayileşme yönlü iktisat politikalarının uygulanması için ilk adımları atmış ve bu politika ithal ikameci sanayileşme politikası olarak 1980'lere kadar sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu süreçle birlikte hem kırdan kente hem de yurtdışına ciddi bir işgücü aktarımı olmuştur. Göçler, kentlerde artan işsizlik nedeni ile enformel sektörün büyümesi ve kayıt dışı ekonominin güç kazanması yönünde bir değişim yaratmıştır. Kayıt dışı ekonomi ve 1980'lerden itibaren küresel ekonominin yükselişi ile KOBİ'lerin yaygınlaşması, çocukların işgücüne katılımının artmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin boyutlarının büyümesi ile işgücü piyasasının yapısal değişimi ve rekabet koşullarında ucuz işgücünün değer kazanması ile Türkiye'de çocuk işgücü ivmelenmiş ve ciddi boyutlara ulaşmıştır (Çolak 1998).

Türkiye'nin önemli temel sorunlarıyla ilişkili olarak çocuk işçiliği de çok boyutlu bir sorundur; yoksulluk, mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan ailelerine katkı sağlamak amacıyla çalışan çocuklar, eğitim sisteminin beklentilere yanıt verememe, işverenlerin ucuz işgücünü tercih etmeleri çocukların erken yaşlarda çalışmaya başlamalarında önemli etkenlerdir (Karabulut 1996).

Ülkemizde IPEC (Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı) kapsamında ILO ile Türkiye İstatistik Kurumu arasında imzalanan projenin bir gereği olarak çocuk işgücü anketinin birincisi Ekim 1994 yılında, ikincisi Ekim 1999'da, üçüncüsü 2006 (Ekim-Kasım-Aralık) yılında ve sonuncusu 2012 (Ekim-Kasım- Aralık) yılında gerçekleştirilmiştir. Ancak ülkemizde 2012 yılından bu yana çocuk işgücü istatistikleri belirlenmemiştir. Bundan dolayı Çizelge 1.6'da sadece son iki yılın verilerine değinilmiştir.

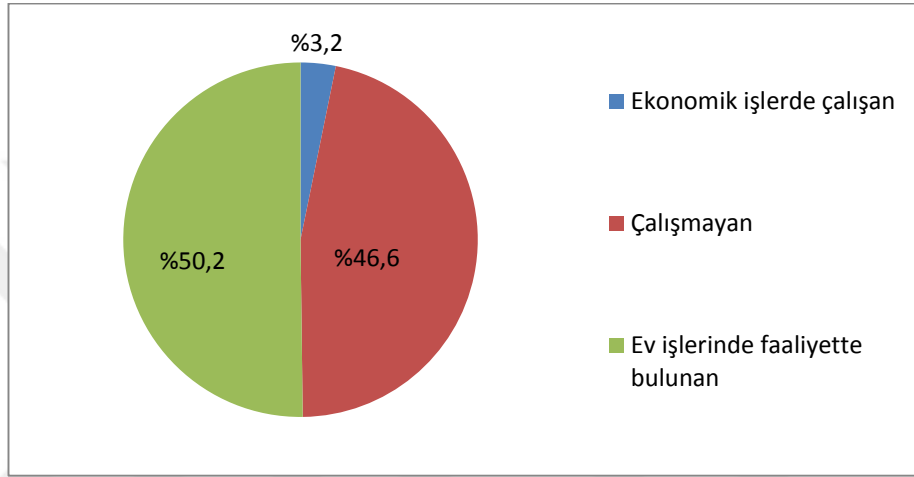
TÜİK 2012 Çocuk İşgücü Araştırması verileri, Türkiye’de çocuk istihdamında gelinen noktayı ortaya koymaktadır. Çizelge 1.6’ya göre, ekonomik faaliyette çalışan 6-17 yaş grubundaki çocukların 2006 yılı için istihdam oranı %5,9 olarak gerçekleşmiş ve bu oran 2012 yılında da aynı düzeyde kalırken, istihdam edilen çocuk sayısında 3 bin kişilik artış gerçekleşmiştir. Çocukların istihdam oranı, 6-14 yaş grubunda %2.6 düzeyinde gerçekleşirken, 15-17 yaş grubunda %15.6 düzeyinde oluşmuştur. Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların oranı 2006 ve 2012 yılı için yaşadıkları yerler sırasıyla şu şekilde gerçekleşmiştir: %55.1 ve %44.8’i kentsel; %44.9 ve %55.2’si kırsal kesimde olup, bunların sırasıyla %67.5 ve %68.8’i erkek çocuklar; %32.5 ve %31.2’si ise kız çocuklarıdır.

Çizelge 1.6. Türkiye’de çocuk işgücü temel göstergeleri (6-17 yaş) (TÜİK 2012)

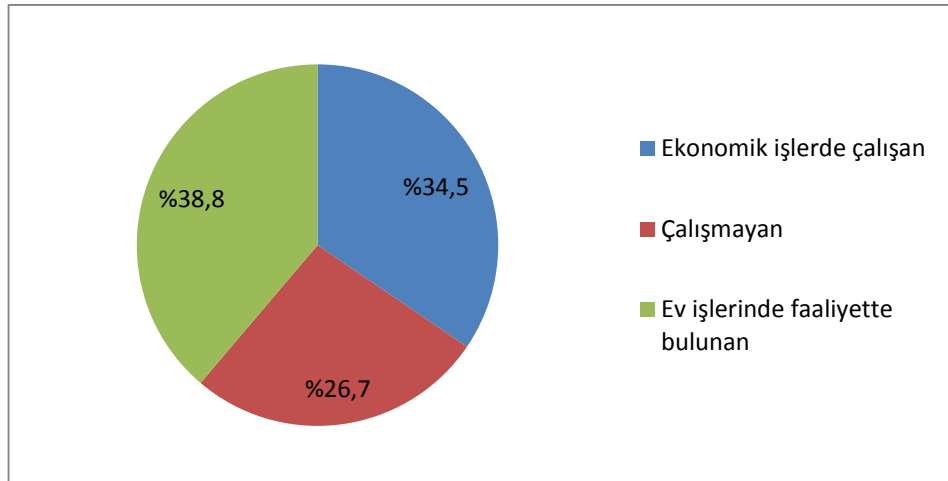
Göstergeler	2006	2012
	Ekim-Kasım-Aralık	Ekim-Kasım-Aralık
	(Bin Kişi) (%)	(Bin Kişi) (%)
Nüfus (6-17 Yaş)	15.025 -	15.247 -
İstihdam(6-17 Yaş)	890 100	893 100
Yaş Grubu		
6-14 Yaş	285 32	292 32,7
15-17 Yaş	605 68	601 67,3
Cinsiyet		
Erkek	601 67,5	614 68,8
Kadın	289 32,5	279 31,2
Yerleşim Yeri		
Kent	490 55,1	400 44,8
Kır	400 44,9	493 55,2

Çalışan çocukların %49,8’i bir okula devam ederken, %50,2’si okula devam etmemektedir. Yaş grupları itibarıyla, 6-14 yaş grubundaki çalışan çocukların %81,8’i, 15-17 yaş grubundaki çalışan çocukların ise %34,3’ü okula devam etmektedir. Şekil

1.4'te okula devam eden 6-17 yaş grubundaki çocukların %3,2'si ekonomik işlerde ve %50,2'si ev işlerinde faaliyet gösterirken, %46,6'sı herhangi bir faaliyette bulunmamaktadır. Şekil 1.5'te bu yaş grubunda okula devam etmeyen çocukların ise; %34,5'i ekonomik işlerde ve %38,8'i ev işlerinde faaliyet gösterirken, %26,7'si herhangi bir faaliyette bulunmamaktadır.

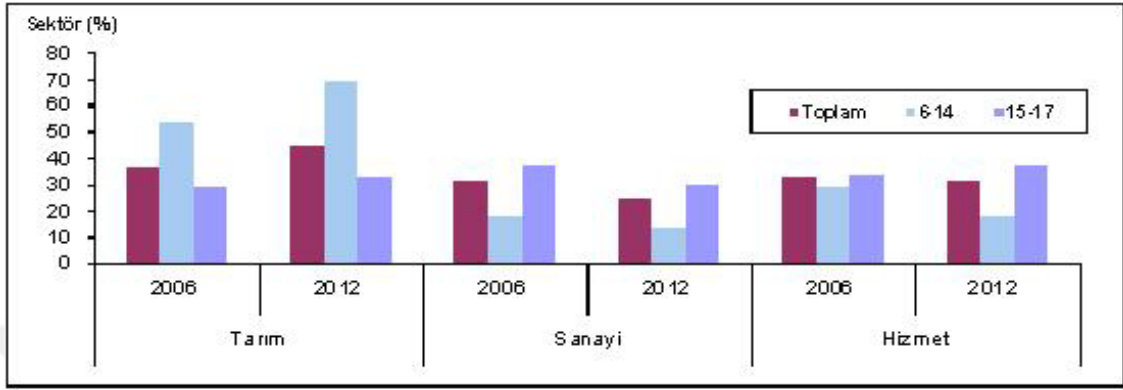
Şekil 1.4. Okula devam eden çocukların faaliyet durumu (TÜİK 2012)

Şekil 1.5. Okula devam etmeyen çocukların faaliyet durumu (TÜİK 2012)

Şekil 1.6' da sektör bazında baktığımızda ise 2006 ve 2012 yılları için sırasıyla tarım sektörü %36,6 ve %44,7, sanayi sektörü %30,9 ve %24,3 ve son olarak hizmetler sektörü %32,5 ve %31,0 düzeyinde gerçekleşmiştir. Verileri göz önüne aldığımızda tarımda

çocuk işçiliği çok sert bir yükseliş gösterirken sanayi ve hizmetler sektöründe düşüş gözlenmektedir.

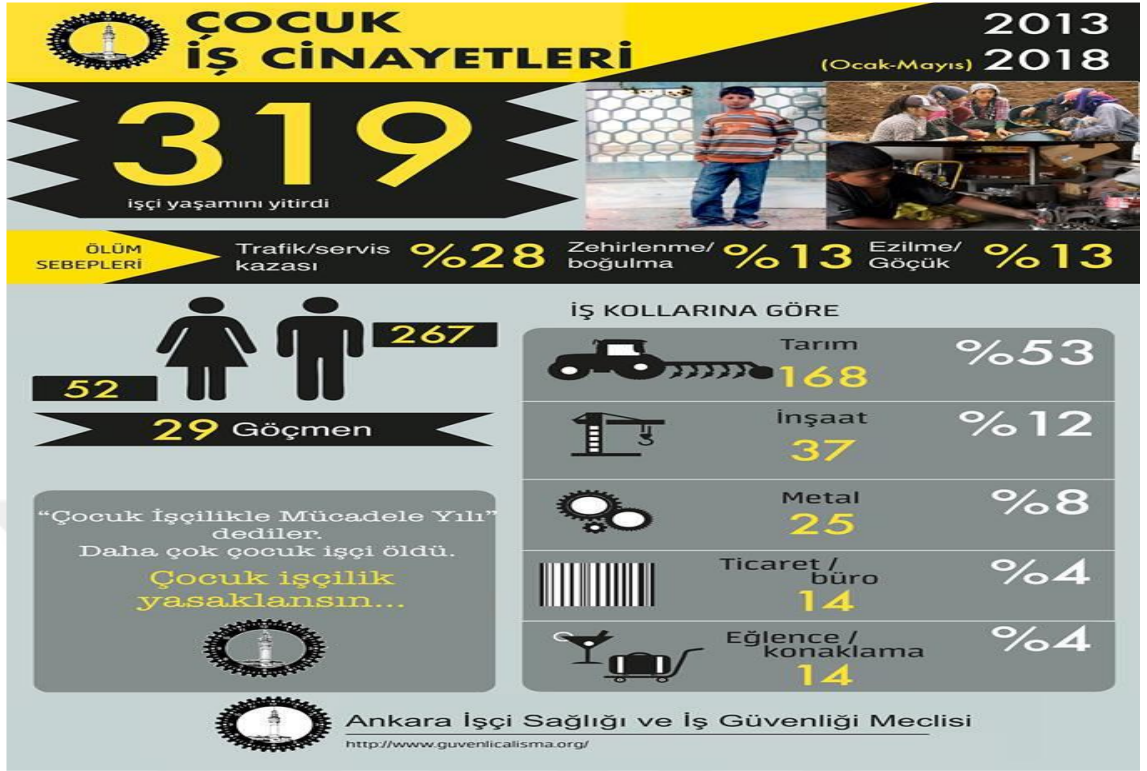
Şekil 1.6. Sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar (TÜİK 2012)

Çizelge 1.7' de ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocukların oranı ise 2006 yılında %40,7 olarak gerçekleşirken 2012 yılında artarak %46,2 düzeyine yükselmiştir. TÜİK' e göre 6-17 yaş grubundaki 7 milyon 503 bin çocuktan ev işlerinde ailesine yardımcı olduğunu ifade edenlerin çocukların oranı %49,2'dir ve bunun 4 milyon 261 binini yani %56,8'ini kız çocukları oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyet tanımının dışında kalan ev işleri, hane halkı fertlerinin kendi evlerinde gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, hane halkı fertleri ve çocukları tarafından ücretsiz olarak gerçekleştirilen ev işleri kapsamaktadır: hane halkı için alışveriş yapma, yemek pişirme, çamaşır yıkama, ütü yapma, küçük kardeşlere veya hanede bulunan hasta fertlere bakma, evi temizleme, hanede bulunan eşyaları onarma vb. faaliyetler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

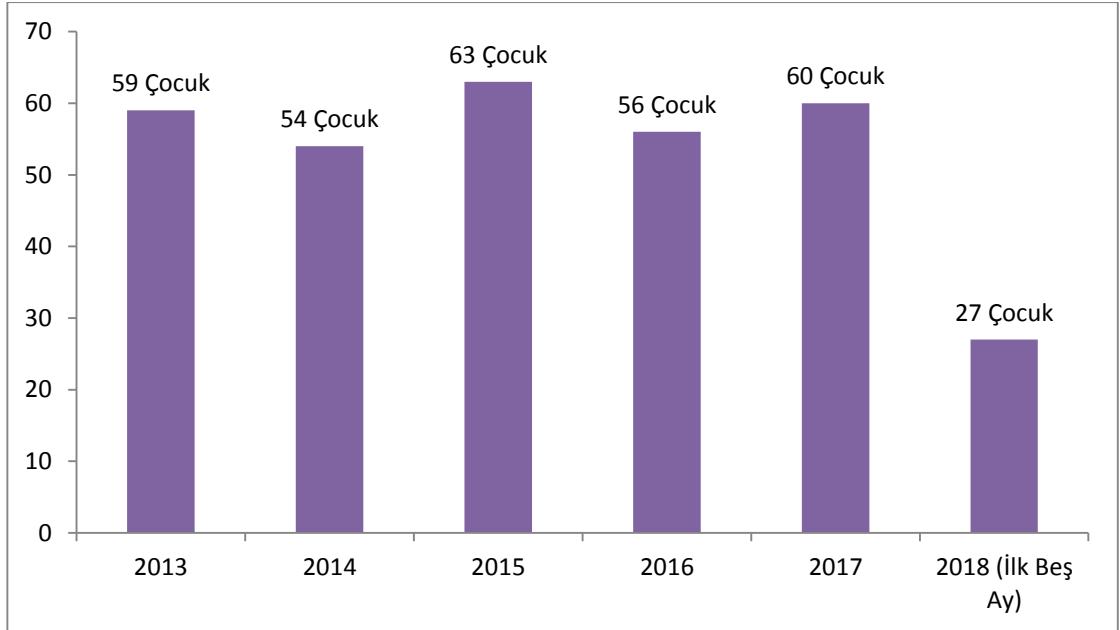
Çizelge 1.7. Çocuk işgücünün işteki durumuna göre dağılımı (6-17 Yaş) (TÜİK 2012)

Göstergeler	2006		2012	
	(Ekim-Kasım-Aralık)		(Ekim-Kasım-Aralık)	
	(Bin Kişi)	(%)	(Bin Kişi)	(%)
İşteki Durum				
Ücretli veya Yevmiyeli	505	56,7	470	52,6
Kendi Hesabına	24	2,7	10	1,1
Ücretsiz Aile İşçisi	362	40,7	413	46,2

Ancak verilen istatistiklerin büyük çoğunluğu hane halkı rakamlarını ifade etmektedir. Bizim çalışmamızda yer alan mevsimlik çocuk işçiliği üzerine net veriler bulunmamaktadır. Çocuk işçilik dünyada ve Türkiye’de vahim bir tablo sergilemektedir. 2015 yılı itibariyle yarısından fazlası tarımda olmak üzere 168 milyon çocuk çalışmaktadır. Bu çocukların önemli bir kısmı en kötü işlerde çalışmakta ve eğitim hakkından maruz bırakılmaktadır. Türkiye’de ise resmi olmayan rakamlara göre 2 milyonun üzerinde çocuk işçi vardır. Bu konuda bir önlem alınmadığı gibi çocuklara giderek daha çok güvencesiz ve kötü çalışma koşulları dayatılmakta, çocuk işçiliği giderek daha çok tehlikeli ve çok tehlikeli işlere kaymakta, çocuk iş cinayetleri artmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çocuk işçilikle mücadele etmek ve çocuk işçiliği durdurmak için 2017 -2013 yılları için “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” hazırlamış ve 2018 yılını “Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı” ilan edilmiştir. Ancak son 6 yıldır çocuk işçiliğine dair verileri açık bir biçimde yayınlanmamaktadır.

Şekil 1.7. Çocuk iş cinayetleri (İSİG 2018)

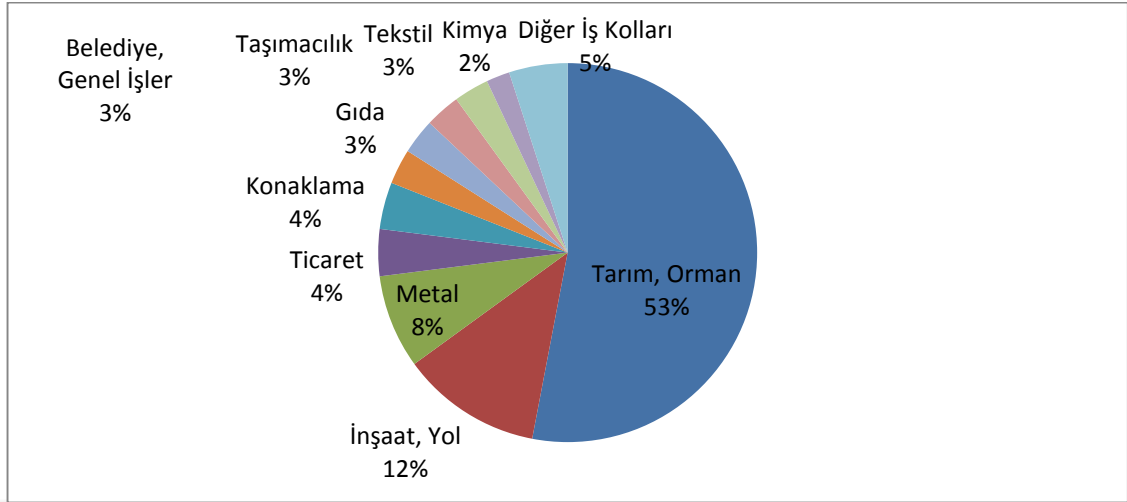
Şekil 1.8. 2013-18/ Yıllara göre çocuk işçi ölümleri (İSİG 2018)

2013 yılının başından 2018 yılının ilk 5 ayına kadar toplam 319 çocuk işçi iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiştir. 2013 yılında 59 çocuk, 2014 yılında 54 çocuk, 2015 yılında 63 çocuk, 2016 yılında 56 çocuk, 2017 yılında 60 çocuk, 2018'in ilk 5 ayındaysa toplam 27 çocuk çalışırken iş cinayetlerinde yaşamını kaybetmiştir.

Şekil 1.9. Çocuk işçi ölümleri haritası (İSİG 2018)

2013 yılı ile 2018 yılı arasında ölen 319 çocuk işçinin 29'u mülteci/göçmen çocuklardır. Mülteci çocuk işçilerin ölümleri toplam çocuk iş cinayetlerinin yüzde 9'una tekabül etmektedir. Bu oran genel işçi ölümleri içindeki mülteci işçi oranının 2 katıdır. Bu veri, mülteci çocukların emek piyasasında çok daha yoğun bir sömürüye maruz kaldığını göstermektedir. İş cinayetlerine ilişkin genel tabloda kadın işçilerin oranı yüzde 7 iken, çocuk işçiler içinde kız çocuğu ölüm oranının yüzde 16 olması kız çocuklarının tarım işlerinde ve “çok tehlikeli” sınıftaki işlerde çalıştırılmalarındaki yoğunluğu göstermektedir. Kız çocuklarının en yoğun biçimde çalıştırıldığı ve en fazla kız çocuğu iş cinayetinin yaşandığı sektör de yine tarımdır.

Şekil 1.10. 2013-18/ Çocuk işçi ölümlerinin iş kollarına göre dağılımı (İSİG 2018)

Türkiye’de de çalıştırılan çocukların sektörlere göre dağılımında en yüksek pay tarımındır. Çocuk işçilerin yüzde 45’i tarımda çalışırken, yüzde 31’i hizmetler sektöründe ve yüzde 21’i sanayide istihdam edilmektedir. Özellikle tarımda çalışan kız çocukların oranı yüzde 58 ile genel ortalamanın da üstündedir. Tarımda çocuk istihdam artışının yüzde 66’sının ve ücretsiz aile işçilerindeki artışın yüzde 90’ı 6-14 yaş arası çocuklarda gerçekleşmektedir. Toplamda da çocuk işçiliğinin artmasına neden olan da 6-14 yaş çocuk işçilerin sayısındaki bu artıştır. Tarımda çalışan çocukların önemli bir bölümünü mevsimlik gezici tarım işçileri ve beraberinde onlarla birlikte göç etmek zorunda olan çocuklar oluşturmaktadır. 2013 yılından 2018 Haziran ayına kadar yaşanan 319 çocuk iş cinayetinin 168’i tarım-orman işkolunda gerçekleşmiştir. Toplam iş cinayetlerinin yüzde 53’ü olan tarım iş cinayetleri en çok trafik kazası, ardından boğulma, zehirlenme nedeniyle yaşanmıştır. Tarlalara taşınan çocuklar araç kasalarında ya da serinlemek için girdiği suda boğularak ya da zehirlenerek yaşamını yitirmektedir. Tarımda alanında ölen her 5 çocuktan 3’ü mevsimlik tarım işçisi veya çobanlık yapıyorken yaşamını kaybetmiştir. Mevsimlik tarım işçiliğinde emek kaynaklarının temeli kadın ve çocuk işçiliği üzerinden kurulmaktadır. Diğer yandan çiftçi çocuklarda da tamamen ücretsiz aile emeği mevcuttur. Özellikle bu alanda çalışma yaşı 10’un altına düşmüştür. Yaşamını kaybeden çocukların arasında 5 yaşında olan çocuklar da bulunmaktadır (İSİG 2018).

Tarım işçiliği, çocuklar için “en kötü çalışma biçimleri” arasında yer alır. Gezici mevsimlik tarım işçiliği ise tarım işçiliğinden de farklı olarak özellikle çocuk işçiler için pek çok risk barındırmaktadır. Güneşe maruz kalma, böcek ısırması, tarım kimyasallarıyla temas etme, eğilerek çalışma, ağır yük taşıma gibi risklerin yanı sıra gezici mevsimlik tarım işçisi çocuklar naylon çadırlarda yaşama, yeterli beslenememe, temiz suya ulaşamama, okula gidememe, gibi pek çok riskle daha karşı karşıyadır. Tarım alanlarında çalışan çocuklar için diğer bir tehlike parazitik ve diğer bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskidir. Tarım işçisi çocukların en önemli problemlerinden birisi de uzun çalışma saatleridir. Tarımda çalışan çocukların çalışma saatleri ortalamanın üzerinde seyretmekte ve haftalık 60 saati bulabilmektedir.

Mevsimlik kadın ve çocuk işçiliğinin genel durumuna bakıldığında; Türkiye’de, hayatta kalma ve geçinme stratejisi olarak mevsimlik tarım işçiliği yoluyla yoksulluktan kurtulmak ve aile ihtiyaçlarının temine yönelen kesimlerin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye tarımı açısından bakıldığında bir tür işçi ordusu biriktirme niteliği ve arz ettiği işçi sayısının çokluğu dolayısıyla Güneydoğu için “Türkiye’nin Çin’i”, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa gibi iller içinse “Güneydoğu’nun Çin’i” şeklinde adlandırmalar yapılmaktadır (DİSK 2012). Nitekim bu bölgeler küçük meta üreticileri ve ücretli çalışanlar açısından da kırsal yoksulluğun en şiddetli biçimde yaşandığı yerleşimleri içine almaktadır. Terör, kalabalık hane nüfusu, yüksek ve kronik işsizlik, düşük yatırım düzeyi, sanayi ve hizmet sektörlerinin yeterli iş imkânını sunmaması, kan davaları vb. gibi bölgesel özellikler yaşanan yerde çalışma ve geçim olanaklarını ciddi ölçüde kısıtlamıştır. Bunlar karşısında başvurulacak göçmenlik kentlere yerleşen ücretli yedek işçi ordusunu beslerken, bu kesim yerli sermaye için vazgeçilmez ucuz işgücü ordusuna dönüşmüştür. İşçilerin bir bölümü büyük kentlerin merkezlerinde veya ilçelerinde güvencesiz, düşük ücretli ve yüksek riskler barındıran enformel sektörde çalışırken, diğer bir bölümü ise mevsimlik tarım işçiliğine yönelmiştir (Yıldırım 2016).

Ayrıca kırsal kökenli göç ve göçmen tipi olarak kentsel işgücüne dâhil olma veya orada kalıcı olma imkânı ve/veya arzusu düşük, geçim veya diğer ailesel bağları nedeniyle

köken toplumundan, köyünden, toprağından kopamayan bir mevsimlik işgücü kitlesinin kalıcılığı durumu söz konusudur. Bunun yanında bir dönem Ortadoğı bölgesi ile artan ticari canlılığın yarattığı iş fırsatlarının bölgesel çatışma ve krizler nedeniyle ortadan kalkması da ailelerin mevsimlik tarım işçiliğine yönelmesinin kalıcılığında etkili olmuştur. Mevsimlik tarım işçileri sosyal güvenceden yoksun bir şekilde, kötü barınma ve çalışma koşullarında düşük ücretle çalışarak varlığını sürdürmektedir.

Mevsimlik tarım işçileri arasında örgütsüzlük ön plana çıkmakla birlikte mülkiyet durumları da son derece zayıftır. Benzer şekilde tarımsal ekonomi ve tarımsal faaliyette kalıcılığın aileler (aile içi ve kuşaklar arası toplumsal-kültürel aktarımın da etkisiyle) çalışan yoksulluğu, ailece çalışma, çocuk işçiliği gibi farklı hak ihlallerini de içeren sorunların maliyetini yüklenmektedir. Eğitim, sosyal güvenlik, düzenli gelir, fırsat eşitliği, temel/yaşamsal ihtiyaçlardan yoksunluk ve yoksulluk özellikleri ile genel refah ve ortalama yaşam standardının çok uzağında bir yaşam sürdürmek zorunda kalan özgün bir kitle karşımıza çıkmaktadır. Mevsimlik (gezici) tarım işçiliği Türkiye’de 3-4 milyona ulaştığı tahmin edilen ve son dönemde ağırlıklı Suriye bölgesinden olmak üzere ülkemize gelen düzensiz göçmenler ve mültecilerin (mülteci ailelerin) de yöneldiği bir çalışma ve göçmen işçilik biçimini içine almaktadır.

1.5. Dünya Pamuk Piyasası

Pamuk bitkisi, yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla insanlık açısından, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip bir üründür. Pamuğun anavatanı konusunda tam bir kesinlik bulunmamakla birlikte Asya, Amerika ve Afrika’nın sıcak bölgelerinden Dünyaya yayıldığı tahmin edilmektedir. Pamuk, işlenmesi açısından çırçır sanayisinin, lifi ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kâğıt sanayisinin hammaddesi durumundadır.

Petrole alternatif olarak pamuğun çekirdeğinden elde edilen yağ, giderek artan miktarda biodizel üretiminde de hammadde olarak kullanılmaktadır. Bunların yanında nüfus artışı

ve yaşam standardının yükselmesi, pamuk bitkisine olan talebi de artırmaktadır. Bu yönleriyle pamuğa olan ihtiyaç, tüm dünyada artış göstermekte ve geçtiğimiz dönemde hissedilen ekonomik kriz sebebiyle azalan üretim ve tüketim değerlerinin önümüzdeki dönemde artacağı beklenmektedir.

Dünyada az sayıda ülke ekolojisi pamuk tarımına elverişli olması nedeniyle, dünya üretiminin %80'ine yakını Türkiye'nin de içinde bulunduğu az sayıda ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası Pamuk İstişare Kurulu (ICAC)'nin 2013–2017 arası 5 yıllık dönemin verileri incelendiğinde; dünyada ortalama 32,1 milyon hektar alanda pamuk ekimi yapıldığı ve bu ekimden ortalama 24,4 milyon ton lif pamuk elde edildiği görülmektedir.

Dünyada pamuk üretim alanının en geniş olduğu ülke uzun yıllardır Çin olurken son yıllardaki üretim artışıyla Hindistan Çin'i geride bırakmıştır. 2017/18 sezonu tahminlerine göre dünyada en çok pamuk üreten ilk 5 ülke sırasıyla; Hindistan, Çin, ABD, Pakistan ve Brezilya olmuştur. Tüketimde ise ilk beş sırayı Çin, Hindistan, Pakistan, Türkiye ve Bangladeş almıştır.

2017/18 sezonunda pamuk üretiminde birim alandan elde edilen verimde ilk beş ülke; Avustralya, İsrail, Türkiye, Çin ve Meksika olmuştur. Bu dönemde en çok pamuk ithalatı yapan ilk beş ülkenin; Vietnam, Çin, Bangladeş, Türkiye ve Endonezya olacağı, en çok ihracat yapan ilk beş ülkenin ise sırasıyla; ABD, Hindistan, Brezilya, Avustralya, Brezilya ve Özbekistan olacağı tahmin edilmektedir.

Uluslararası Pamuk İstişare Kurulu (ICAC)'nin verilerine göre, içinde bulunduğumuz sezonda Türkiye'nin, pamuk ekim alanı yönünden Dünyada dokuzuncu, birim alandan elde edilen lif pamuk verimi yönünden üçüncü, pamuk üretim miktarı yönünden yedinci; pamuk tüketimi yönünden dördüncü, pamuk ithalatı yönünden dördüncü ülke olduğu tahmin edilmektedir.

Ülkemiz açısından stratejik bir niteliği bulunan pamuğun üretimi ve kullanımı, diğer bir ifade ile pamuk politikası, izlenen tarım, sanayi ve ticaret politikaları ile uluslararası gelişmelerden yoğun bir şekilde etkilenmektedir.

Çizelge 1.8. Dünya pamuk ekim alanları (Bin Ha) (ICAC 2018)

Sıra	Ülkeler	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
1	Hindistan	11.650	12.486	11.638	10.845	12.235
2	ABD	3.053	3.783	3.291	3.848	4.616
3	Çin	4.700	4.310	3.793	2.923	3.157
4	Pakistan	2.914	2.958	2.670	2.496	3.097
5	Özbekistan	1.275	1.298	1.272	1.250	1.208
6	Brezilya	1.010	976	1.007	939	1.155 770
7	Burkina Faso	644	661	631	740	
8	Türkmenistan	545	545	534	545	534
9	Türkiye	451	460	440	420	462
10	Arjantin	506	456	447	247	305
11	Diğer	5.934	5.619	5.440	5.418	5.069
	Toplam	32.682	33.912	31.163	29.671	33.148

Uluslararası Pamuk İstişare Kurulu (ICAC) verilerine göre; 2013/14 üretim dönemi ile 2017/18 sezonu arasında dünyada ortalama 32,1 (32.115) milyon hektar alanda pamuk üretimi yapılmış olup son dönemde ekim alanlarında yaşanan daralma 2017/18 sezonu ile son bulmuştur. 2017/18 sezonunda pamuk ekimi yapılan 33 milyon hektar alanın %37'si Hindistan'dadır. Ekim alanlarının genişliğinde Hindistan'ı, ABD, Çin, Pakistan ve Özbekistan izlemektedir. Türkiye pamuk ekim alanı açısından 9'uncu sırada yer almaktadır.

1.6. Türkiye Pamuk Piyasası

Türkiye’de 1961 yılında 649 bin hektar, 2002 yılında 721.077 hektar alanda ekim yapılır iken 2017 yılında 501.853 hektar alan da ekim yapılmıştır.2018 yılında pamuk ekim alanı 5.8-5.9 milyon dekar bandında, üretimi ise 2.7-2.8 milyon ton olarak belirlenmiştir

Çizelge 1.9. Türkiye pamuk üretimi 1961-2018 (TÜİK 2018)

Yıllar	Ekilen Alan(ha)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
1961	649.000	593	91
1970	527.635	1.080.000	204
1980	671.700	1.350.000	200
1990	641.253	1.767.960	275
2000	654.177	2.261.000	345
2001	684.665	2.358.000	344
2002	721.077	2.542.000	352
2003	637.329	2.346.000	368
2004	640.045	2.460.000	384
2005	546.040	2.245.000	411
2006	589.700	2.555.000	433
2007	529.853	2.275.000	429
2008	494.891	1.820.000	367
2009	419.873	1.725.000	410
2010	480.439	2.150.000	447
2011	541.952	2.580.000	476
2012	488.496	2.320.000	474
2013	450.890	2.250.000	499
2014	466.839	2.350.000	503
2015	434.000	2.050.000	472
2016	416.002	2.100.000	504
2017	501.853	2.450.000	488
2018	580.000	2.800.000	482

Çizelge 1.10'da son 30 yıllık süreçte ülkemizde pamuk ekim alanlarının seyri görülmektedir. Bu dönemde ülkemizde pamuk ekim alanları 1995/96 ile 1998/99 dönemlerinde 757 bin hektar ile zirve yapmış ancak 2000’li yıllarla birlikte hızlı bir gerileme sürecine girmiştir. Dünya pamuk fiyatlarında ciddi düşüş ve dalgalanmaların yaşandığı 2009/10 döneminde ekim alanları 420 bin hektara kadar düşmüştür. 2010/11 ve 2011/12 sezonlarındaki artışın ardından tekrar gerilemeye giren ekim alanları, içinde

bulduğumuz sezonda 462 bin hektar seviyesine çıkarak az da olsa bir yükseliş göstermiştir.

Ülkemizde pamuk üretim maliyetlerinin fazla olması, pamuk üretimi yapılan özellikle Ege ve Çukurova bölgelerinde üreticinin üretim yapabileceği alternatif ürün çeşitliliğinin fazla olması ve ABD gibi ülkelerin uyguladığı politikalar gibi faktörlerin sonucunda pamuk ekim alanları zaman içerisinde daralmıştır (FAOSTAT, TÜİK 2018).

Çizelge 1.10. Bölgeler itibariyle Türkiye pamuk ekim alanları (Bin Dekar) (TÜİK 2017)

YIL	G.DOĞU	EGE	ÇUKUROVA	ANTALYA	TOPLAM
1995	2.042	2.499	2.725	300	7.566
2000	3.168	2.017	1.230	126	6.541
2005	2.950	1.378	1.086	54	5.468
2010	2.878	826	1.061	41	4.806
2015	2.645	917	716	62	4.340
2017	2.931	1.073	876	58	4.938
1995-2017	43,5	-57,1	-67,9	-80,7	-34,7
Değişim (%)					

Türkiye’de pamuk tarımının tamamına yakını Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Çukurova ve Antalya yörelerinde yapılmaktadır. Çizelge 1.10’da bölgelere göre ekim alanlarında 1995-2016 arası 5 yıllık değişimleri yansıtmaktadır. TÜİK verilerine göre 2017 yılında 1995 yılına göre Güneydoğu Anadolu Bölgesinde pamuk ekim alanları %43 oranında genişlerken, Ege’de %57, Çukurova’da %67, Antalya’da %81 gerilemiştir. Bu süreçte ekim alanlarındaki daralma ise %35 olmuştur. Özellikle Ege ve Çukurova’daki gerileme sadece oransal olarak değil hektar bazında da ciddi rakamlara karşılık gelmektedir.

TÜİK verilerine göre 2017 yılında 501 bin hektar alanda pamuk tarımı yapılmıştır. Ekim alanlarının genişliği bakımından ilk sırayı Güneydoğu Anadolu Bölgesi almaktadır. 2017 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesinin tüm ekim alanları içerisindeki payı %58 olurken Ege Bölgesinin payı %21, Çukurova yöresinin %17, Antalya yöresinin %1,1 olmuştur.

1.7. Mardin İlinde Pamuk Tarımı ve Bunun Önemi

Mardin İli Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yukarı Mezopotamya Havzası'nda bulunmaktadır. Suriye Devleti ile sınırı olan bir il olup, 8891 km² yüzölçümü ile ülke topraklarının %1.1'ini kaplamaktadır. İl Merkezinin denizden yüksekliği 1083 metredir. Güneyinde Suriye, doğusunda Şırnak ve Siirt, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman, batısında Şanlıurfa ile çevrili olup 40° 44' kuzey enlemi, 37° 18' boylamları arasında yer almaktadır.

Toplam yüzölçümü 933.072 ha olan Mardin İli topraklarını 360.818 ha tarım alanı 113.341 ha orman alanı, 115.447 ha çayır-mera alanı ve 274.833 ha da yerleşim yerleri ve kullanılmayan alanlardan oluşmaktadır (TÜİK 2010). Geniş bir tarım alanının yaklaşık %40'lık bölümünde tarla tarımı yapılmaktadır. İl genelinde karasal iklim özellikleri görülmektedir. Kış ayları soğuk geçmektedir. Yaz aylarında güneyden gelen çöl iklimi altında olduğu için kurak geçer. Mardin ilinin ekonomisi geniş ölçüde tarıma dayanmaktadır. Fakat tarım yeteri kadar gelişmemiştir. Faal nüfusun %68'ine yakını tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır. Modern tarım araçları ve usullerinin kullanılmasına ise yeni başlanmıştır.

Mardin ili ekonomisinde bitkisel ve hayvansal faaliyet kolu oldukça önemlidir. Toplam gayrisafi hâsılanın büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıktan sağlanmaktadır. Özellikle üretilen ürünlerin çeşitliliğinin artırılması bakımından genellikle tahıl üretimi birinci sırayı almaktadır. İlde tarımsal üretimi arttırmak amacıyla ürün değişikliği çalışmaları hızla devam etmektedir. Geniş bir tarım alanına sahip olan Mardin ilinde tarım alanının yaklaşık %40'lık bölümünde tarla tarımı yapılmaktadır. Tarım arazilerinin sulu tarım alanı yetersiz ve sulama imkânların sınırlı olması nedeniyle çiftçiler kendi imkânlarıyla kuyular kazıp sulama ihtiyacını karşılamaktadır. Sulama faktörü sınırlı olunca arazinin

%11.5'lik kısmı nadasa bırakılmaktadır. İlimizde sulu tarım alanı 65.266 ha olup, tarım alanının %7.34'luk kısmını oluşturmaktadır.

Ancak 2013 yılının sonlarında GAP (Güneydoğu Anadolu Projesinin) devreye girmesiyle birlikte yapılacak sulu tarım, hem nadasa bırakma ortadan kalkacak hem de ikinci ürün il genelinde ekiminde artış olmuş ve dolayısıyla üretimde buna paralel olarak artmıştır. Bu kapsamda pamuk üretimi söz konusu il için vazgeçilmez ürün haline gelmiştir. Çizelge 1.11'de ile ait üretim rakamları gösterilmektedir.

Çizelge 1.11. Mardin ili pamuk üretimi (TÜİK 2018)

	Artuklu	Derik	Kızıltepe	Nusaybin	Savur
Ekilen Alan (Pamuk, Çırcırlanmamış Kütlü) - Dekar	1600	25486	42000	2780	12000
Ekilen Alan (Pamuk, Çırcırlanmış Lifli) – Dekar	1600	25486	42000	2780	12000
Hasat Edilen Alan (Pamuk, Çırcırlanmamış Kütlü) – Dekar	1600	25486	42000	2780	12000
Hasat Edilen Alan (Pamuk, Çırcırlanmış Lifli) – Dekar	1600	25486	42000	2780	12000
Verim (Pamuk, Çırcırlanmamış Kütlü) Kg/Dekar	544	473	533	393	454
Verim (Pamuk, Çırcırlanmış Lifli) - Kg/Dekar	196	170	192	141	163
Üretim Miktarı (Pamuk, Çırcırlanmamış Kütlü) – Ton	871	12060	22379	1092	5445
Üretim Miktarı (Pamuk, Çırcırlanmış Lifli) – Ton	313	4342	8056	393	1960

Mardin ili tarımsal iş gücü için göç veren ve kısmen de pamuk hasadı zamanında göç alan bir yerdir. Mardin ilçelerinde ve ilçelere bağlı köylerde yaşayan aileler ve il dışından

özellikle mülteci Suriyeli aileler pamuk hasat zamanında ilçenin pamuk üretimi yapan işletmelerine mevsimlik işçi olarak çalışmak için gelmektedirler. Pamuk hasadı için eylül-ekim aylarından başlayarak kasım ayı ortalarına kadar devam eden hasatla Mardin'in yerli ve il dışından gelen mevsimlik tarım işçileri için pamuk hasadı önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

1.8. Araştırmanın Amacı

Özellikle 2013 yılında GAP projesinin bir kısmının hayata geçirilmesiyle ekonomisi tarıma dayalı olan Mardin ilinde ürün çeşitliliğine gidilmiş olup ekonomik değeri olan ürün arayışları gündeme gelmiştir. Bu kapsamda pamuk bu ürünler içerisinde ilk sırayı almıştır. Ancak öteden beri mevsimlik işgücü göçü veren ilde pamuk tarımında çalışacak insan gücü açığı oluşmuştur. Kısa sürede bu açık diğer Doğu illeri ve ülke dışından gelen geçimini bu işten sağlayan kişilerce kapatılmaya çalışılmıştır. Bu konuda mevsimlik geçici işgücü ile literatürde çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Ancak mevsimlik tarım işçiliği, çok yönlü olduğu kadar, karmaşık ve değişik boyutlar gösteren mevsimlik iş gücü göçü olgusu, her şeyden önce coğrafyada gerçekten üzerinde az çalışılmış bir konu niteliğindedir. Şüphesiz ki bahsi geçen göç hareketi ve bunun ortaya çıkardığı sorunları ülkemiz ölçeğinde ortaya çıkarabilmek, çok sayıda alansal ve sistematik çalışmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte mevsimlik gezici tarım işçiliği özelinde konu ele alındığında, bütüncül bir yaklaşım ile konunun tüm yönleriyle ele alınması da oldukça önemlidir. Nitekim son yıllarda ülkemizde mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı önemli seviyelere ulaşmıştır. Konu bir taraftan mevsimlik tarım işçisi veren, diğer taraftan da alan iller boyutunda karşılıklı olarak ele alındığında hemen tamamıyla tüm Türkiye'yi ilgilendiren bir yapı karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1.11). Ancak Şekil 1.11'den de anlaşılacağı üzere, 24 ilde (kırmızı ve mavi renkle gösterilenler) bu açıdan bir yoğunluk yaşandığı görülmekte olup, ülkemizdeki çalışmalar da bu iller üzerinde yoğunlaşmıştır. 2013-2014 devresindeki duruma ve o zamana kadar yapılmış çalışmalara göre hazırlanan Şekil 1.11'deki harita incelendiğinde, illerimizin büyük bir çoğunluğunun ya mevsimlik gezici tarım işçisi göçü alan ya da veren sınıfında yer aldığı görülmektedir. Bazı illerimiz ise, bir taraftan göç alırken, diğer taraftan da göç vermektedir. Bununla

birlikte hazırlanan haritada 20 il için elde verinin bulunmadığı veya bunlar üzerinde kadın ve çocuklara yönelik detaylı araştırmaların henüz yapılmadığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, pamuk tarımının yoğun olarak yapıldığı, Mardin ili çalışma alanı olarak seçilmiş ve pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın ve çocuğu ile birlikte çalışan kadınların bu işi yapmalarında etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye geneli ile ilgili yapılan yatırımlarda kadın ve çocuk işgücü problemlerine çözüm bulunabilmesi ve il içerisinde rasyonel planlamalara rehberlik edilebilmesi amacıyla çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Şekil 1.11. Mevsimlik tarım işçiliği mevcut durum haritası (Karabıyık vd 2014)

1.9. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın birinci kısmında çalışmanın amacı ve kapsamının yer verildiği giriş, ikinci kısmında dünyada pamuk tarımında kadın ve çocuk işgücü kullanım boyutları, üçüncü kısmında Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinde kadın ve çocuk işgücü kullanımı ve Mardin'de pamuk tarımında kadın ve çocuk işgücü mevcut durumu, dördüncü kısmında literatür özeti verilmiştir. Bu aşamada mevsimlik tarım işçilerinin yasal hakları, kadın ve çocuk işçilerin yaşam koşulları ve yaşadıkları sorunlar gibi konuları işleyen genel çalışmaların yanı sıra, belli bölgeler için yapılmış saha çalışmaları da incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda ülkemizin değişik bölgelerinde mevsimlik tarım işçileri ile ilgili

çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, Mardin ili için böyle bir çalışmanın yapılmamış olduğu dikkat çekmiştir. Çalışmanın beşinci kısmında ilgili kurumlardan dokümanter veri temini elde edilip verilerin nelerden oluştuğu belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler, mevsimlik kadın ve çocuk işçilerin özelliklerinin belirlenmesinde Crosstab analiz için SPSS programı kullanılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda mevsimlik tarım işçileri geldikleri yerler, nerede çalıştıkları ve kaldıkları, cinsiyet ve yaş yapısı, Mardin'de kaldıkları süre vb. konularda kategorize edilmeye çalışılmıştır. CART analizi yapılmıştır Probit modeli analizinde de LİMDEP istatistik programının kullanıldığı materyal ve metot, altıncı kısımda araştırma bulguları verilmiştir. Bu aşamada saha çalışmasının verileri bulunmaktadır. Bu aşamada öncelikle daha önce elde edilen verilerden de yararlanılarak bir anket formu oluşturulmuştur. Bu form aracılığıyla mevsimlik kadın ve çocuk tarım işçileriyle Ağustos-Ekim ayları arasında görüşmeler düzenlenmiştir. Görüşmeler tarım işçilerinin kaldıkları çadır alanlarında veya çalıştıkları tarım arazilerinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 1.12). Görüşmelerin bir kısmı bireysel olarak gerçekleştirilmişken; bir kısmı da grup görüşmesi şeklinde, aynı anda farklı yaş ve cinsiyet yapısına sahip 10 ila 20 kişi arasında değişen aile veya akraba bireyleri ile yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar coğrafi düşünce ilkeleri doğrultusunda sentezlenerek çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmanın son kısmı çalışma sonuçlarını özetleyen sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

Şekil 1.12. Mevsimlik tarım işçileri ile yapılan görüşmelerden bir görünüm.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Ekonomik sektörler genel olarak tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere üç kısımda ele alınmaktadır. Gelişmişliğe bağlı olarak tarım sektöründe çalışanların oranı gitgide azalsa da; tarım, başta beslenme olmak üzere nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ve kırsal kalkınmada hala önemli bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Ülkemizde tarım sektöründe çalışanların oranı, 2015 yılında toplam istihdamın %20'si civarında (5.4 milyon) olup (TÜİK 2016), bunun yaklaşık yarısının mevsimlik tarım işçilerinden oluştuğu ifade edilmektedir (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2015). Ülkemizdeki mevsimlik gezici tarım işçileri için ise, genellikle kayıt dışı olmalarından dolayı kesin bir sayı belirtmek oldukça zordur. Ancak bazı çalışmalarda 300 bin (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu 2015), 485 bin (Selek Öz 2013) ve 546 bin (Çelik vd. 2015) gibi rakamlar ifade edilmektedir. Buna çocuklar da ilave edildiğinde sayılarının 1 milyon civarlarında olacağı tahmin edilmektedir (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu 2015).

Bununla birlikte, mevsimlik gezici tarım işçiliği sadece ülkemizde değil, dünyanın diğer ülkelerinde de önemli bir sektör haline gelmiştir. Nitekim bir çalışmada dünya genelinde tarım sektöründe çalışan ücretli tarım işçilerinin sektördeki toplam istihdamın %40'ını oluşturduğu belirtilmiştir (Hurst 2007).

ABD resmi verilerine dayandırılarak yapılan bir araştırmada da, ülkede tarımda yılda 2.5 milyon kişinin çalışmakta olduğu ve bunun da yaklaşık 1.4 milyonunu özellikle ülke dışından gelen gezici ve geçici mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu ifade edilmiştir (ILO 2004; Donham and Thelin 2016).

Benzer şekilde Malezya'daki plantasyonlarda, Kanada'daki çiftliklerde ve Avrupa ülkelerindeki tarım topraklarında binlerce mevsimlik tarım işçisinin çalıştırıldığı ve bunların da büyük bir kısmını ülke dışından göç eden göçmenlerin oluşturduğu çeşitli kaynaklarda dile getirilmektedir (Kaymaz ve Albayrak 2017).

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal üretim alanında ortaya çıkan işgücü açığının karşılanmasına yönelik mevsimsel olarak gerçekleşen bir işçilik biçimidir. Söz konusu işçiliğin geçicilik ve gezicilik olmak üzere iki farklı yönü dikkati çekmektedir (Özbekmezci ve Sahil 2004).

Buna bağlı olarak da iki farklı terim karşımıza çıkmaktadır: Mevsimlik gezici tarım işçisi ve mevsimlik mahalli tarım işçisi. Mevsimlik gezici tarım işçisi, tarım işlerinin yoğunlaştığı zamanlarda, ürün desenine ve işçi talebine göre, bir bölgeden başka tarımsal alanlara doğru çoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubudur (Uyan Semerci vd 2014).

Mevsimlik mahalli tarım işçileri ise, kendi yerleşim yerinde yaşamakla birlikte tarımsal faaliyetlere kısa süreli katılan ücret, maaş veya yevmiye karşılığı çalışan işçiler olarak tanımlanabilir (Beleli vd. 2013).

Yukarıda bahsedilen tanımlardan da yola çıkılarak mevsimlik gezici tarım işçisi, tarım sezonunda, tarımsal üretimin yapıldığı yöre dışından gelerek, ücret karşılığında, sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın, tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan gerçek kişiler şeklinde ifade edilebilir (Görücü ve Akbıyık 2010).

Rosenbaum da, mevsimlik tarım işçileri için "Mevsimlik veya geçici tarımsal faaliyet yapmak için sürekli yaşadıkları yerden uzakta kalan kişilerdir ve bu insanlar tarımsal faaliyetlerde bir yılda 150 günden az çalışırlar" demiştir (Rosenbaum 2002).

Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin ülkemizde ilk olarak ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte, mevsimlik işçiliğinin tarihi kökeni ile ilgili farklı iddialara ulaşılmıştır. Osmanlı döneminde ilk kez 1830'larda Kavalalı İbrahim Paşa tarafından Çukurova'da çalıştırılmak üzere Sudan'dan işçi getirildiğini ifade edenler (Karabıyık vd. 2014) olduğu gibi, yine aynı dönemlerde Doğu Karadeniz Bölümü illerinden Rusya ve Kırım'a çalışmaya gidenlerin varlığından da bahsedilmektedir (Doğanay ve Çavuş 2013).

Bununla birlikte ülkemizde günümüzdeki anlamda mevsimlik gezici işgücü göçünün 1950’li yıllara denk geldiği ekseriyetle ifade edilmektedir (Selek Öz 2013). Bu dönemde tarımda makineleşmenin bazı kesimlerde işgücü fazlası ortaya çıkardığı bilinen bir gerçektir. Bu durum bir taraftan kırsal alanlardan şehirlere göçü hızlandırmışken; diğer taraftan da mevsimlik gezici işçiliği başlatmıştır (Çınar ve Lordoğlu 2015). Gerçi bu durumu sadece tarımda makineleşmeye indirgemek kolaycılık olacaktır. Nitekim böyle bir hareketliliğin oluşması, daha karmaşık ve çok boyutlu süreçler ilişkisine bağlıdır. Bunların bir kısmı mevsimlik tarım işçilerinin kaynak alanı ile ilgilidir. Bu bölgelerde istihdam olanaklarının azlığı, kan davası gibi sosyo-kültürel özellikler, alışılmışlığın verdiği bir özellikle vasıfsız işgücü yapısının devam etmesi, eğitim yetersizliği, yeterli büyüklükte toprak sahibi olunamaması gibi nedenler insanları bu göçer yapıya mecbur kılmaktadır. Bununla birlikte sürecin diğer ayağında, mevsimlik tarım işçisi göçünün yaşandığı bölgelerdeki kimi faktörlerin etkisi de bulunmaktadır. Bunların başında göç verme özelliğinin ortaya çıkardığı yetersiz işgücü, ticari üretime geçilmiş olması, ucuz işgücü çalıştırma isteği, ekonomik refah seviyesindeki iyileşme ve bunun beraberinde getirdiği aile bireylerinin tarım işlerinde çalışmama geleneği gelmektedir (Orhan 2017).

Ülkemizde mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı son yıllarda önemli oranda artmış olmasının yanı sıra, mevsimlik tarım işçiliği insanların geçici veya ek işi olmaktan çıkmış, artık ana işi haline gelmiştir. Nitekim mevsimlik tarım işçileri yıl içerisinde Türkiye’nin farklı bölgelerine gidip oralarda çalışmakta, ancak birkaç aylık kış döneminde kendi ikamet adreslerine dönmektedirler. Bu durum ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, toplumsal uyum gibi birçok alanda aksaklıklara ve sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle son yıllarda bu konuda bir taraftan Devlet tarafından yasal düzenlemeler yapılmakta iken, diğer taraftan da akademik çalışmaların sayısında artış yaşanmıştır.

24 Mart 2010 tarihinde Başbakanlık tarafından yayımlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi başlıklı genelge, bu konudaki ilk ve en kapsamlı düzenlemeleri yapmıştır. Genelge, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yanı sıra, il ve ilçelerde Mevsimlik Tarım İşçileri İzleme Kurulu’nun oluşturulmasını karara bağlamıştır. Ayrıca söz konusu Bakanlık tarafından Mevsimlik

Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) hayata geçirilmiş olup, Türkiye'nin farklı bölgelerinde barınma başta olmak üzere eğitim ve sağlık gibi alanlarda iyileştirmeler sağlanmıştır. 23 Mart 2016 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi başlıklı genelge ile de çocukların gittikleri bölgelerde eğitim almalarını sağlayacak koşul ve kurulların oluşturulması karara bağlanmıştır. 19 Nisan 2017 tarihli Mevsimlik Tarım İşçileri başlıklı Başbakanlık genelgesinde ise, konu detaylı bir şekilde ele alınmış olup, birçok alanda ilgili kurumlara yükümlülükler getirilmiştir.

Mevsimlik gezici tarım işçiliği ile ilgili yapılan akademik çalışmaların bir kısmı belirli bir sahaya gelen mevsimlik tarım işçilerini konu ediniyor iken; bir kısmı da bu işçilerin yasal statüleri (Selek Öz ve Bulut, 2013), çalışma ve yaşam koşulları (Özbekmezci ve Sahil 2004; Görücü ve Akbıyık 2010; Şimşek 2012; Kaya ve Özgülner 2015), kadınların yaşam zorlukları (Çelik vd 2015; Selek Öz 2013), çocuk emeği sömürsü ve eğitim sorunları (Gülçubuk 2012; Beleli vd 2013) gibi birtakım konulara odaklanmıştır. Bu konudaki çalışmaların bir diğer kısmını ise, çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan rapor şeklindeki çalışmalar oluşturmaktadır. Bunlar oldukça kapsamlı ve yerinde yapılan gözlemlere dayalı eserler olmakla birlikte, Mardin ili ve pamuk hasadındaki mevsimlik işçiler bu araştırmaların çalışma alanları dışında kalmıştır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın birincil veri kaynaklarını Mardin ilinin pamuk üretimi yapılan Artuklu, Derik, Kızıltepe, Nusaybin ve Savur ilçelerinde ve bağlı köylerde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve 150 mevsimlik kadın işçisiyle yüz yüze görüşme yapılarak elde edilmiş anket verileri oluşturmaktadır. İkincil veri kaynaklarını ise Mardin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden alınan istatistiksel veriler, Food and Agriculture Organization of The United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı), Türkiye İstatistik Kurumu gibi kurumlardan elde edilen zaman serisi verileri ve konuyla ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalardan elde edilen veriler oluşturmaktadır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnek hacminin belirlenmesi

Araştırmanın ana kitlesini Mardin ilinde pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın işçiler ve 18 yaş altı çocuklarıyla çalışan kadın işçiler oluşturmaktadır. Bu çalışma, pamuk hasat işinde çalışan kadın ve 18 yaş altı çocuklarının bu işi yapmalarında etkili olan faktörlerin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır.

Anket yapılan kişi sayısının belirlenmesinde Mardin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden alınan 2018 yılı üretim verileri doğrultusunda pamuk tarımı yapan işletme sayısı esas alınarak Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemi kullanılmış ve anket sayısı belirlenmiştir. Araştırmada anket yapılan mevsimlik işçi sayısının belirlenmesinde %5 hata payı ve %95 güvenlik sınırları içerisinde çalışılmıştır (Çiçek ve Erkan 1996).Yapılan hesaplamalar sonucunda yapılacak anket sayısı aşağıdaki formülle belirlenmiştir.

$$n = \frac{Nz^2\sigma^2}{d^2(N-1) + z^2\sigma^2}$$

Formülde;

n =Örnek hacmi,

N =Örnekleme çerçevesine ait toplam birim sayısı

σ^2 =Popülasyon varyansı

d =Kabul edilebilir hata (\bar{x} .0,05)

z =Kabul edilebilir hata oranına göre Standart Normal Dağılım tablosundaki Z değerini göstermektedir.

Örnekleme sonuçlarına göre, bölgede yapılan toplam anket sayısı 137 adet olarak hesaplanmıştır. Ancak anket çalışmasından elde edilecek verilerin hatalı olması veya eksik veri içermesi durumu göz önünde bulundurulup örnek hacmi %10 genişletilerek 150 olarak belirlenmiştir. Anket çalışması ile ait pamuk üretimi yapan Artuklu, Derik, Kızıltepe, Nusaybin ve Savur olmak üzere 5 ilçede gerçekleştirilmiştir. Bu ilçelerde yapılan anket sayısı ilçelerdeki pamuk sayıları esas alınarak oranlanmak suretiyle belirlenmiştir.

3.2.2. Analizin yapılması

Çalışmada anket yolu ile elde edilen veriler, çalışanlara ait özelliklerin ortaya konulabilmesi açısından crosstab analizlerinin yapılmasında, kadın ve çocuk işçilerin çalışmalarında etkili olan faktörlerin belirlenmesinde SPSS programında CART analizinde ve LİMDEP istatistik programı ile de probit modeli analizinde kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan modelde, pamuk hasat işinde çalışan kadınlar ve Çocuğuyla Çalışan Kadınların bu işi yapmalarında etkili olan faktörler belirlenmiştir. Dolayısıyla model sınırlı bağımlı değişken modelinin tahmininde kullanılan probit yöntemiyle tahmin edilmiştir. Modelin fonksiyon hali aşağıda gösterilmiştir.

$$Y = f(X_1 X_2 X_3 X_4 X_5 X_6 X_7)$$

Y:Pamuk hasat işinde çalışanlar (Kadınlar: 0 18 Yaş Altı Çocuk: 1)

X_1 : Kadınlara ait özellikler

- Çalışanın Yaşı
- Uyruğu(TC: 1, Diğerleri: 2)
- Medeni Durumu (Evli: 1, Bekâr: 2, Dul: 3)
- Yılda Çalışılan Gün
- Sosyal Güvence Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)
- Günlük Ücret ()
- Aldığı Ücretin Emeğinin Karşılığı Olup Olmama Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

CART (Regrasyon Karar Ağacı) modeli sürekli veya kategorik bir şekilde bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin entegrasyonunu açıklayan sabit bir parametreye dayalı olmayan bir çıkarım olup, ele alınan verilerden tüme varım yöntemiyle oluşturulan ağaç biçiminde bir yapıya sahip olup, sisteminde var olan veri topluluğunu, kendi kurallarını kullanarak daha küçük yapılara bölmektedir. Oldukça basit karar verme aşamaları gerçekleştirerek bütünü parçalayıp daha ufak gruplar haline getirir. Parçalama işlemi başarılı oldukça ayrıştırılan gruplar arasındaki benzerlik oranı artış göstermektedir (Albayrak ve Yılmaz 2009).

Varyansların minimize edilmesi algoritmasını kullanarak, bağımsız değişkenlerden elde edilmiş olan verilerden homojen şekildeki alt gruplar oluşmaktadır (Zheng *et al.* 2009). Bağımsız değişkenlere göre homojen yapıları meydana getiren grupları üretmek CART'ın amacıdır. Bağımlı değişken başlangıçtan itibaren sağ ve sol gruplara doğru alt gruplara ayrılır. Bu ayrışma sonucunda oluşan gruplara terminal nod adı verilir.

CART Analizi lojistik regrasyon, çoklu regrasyon, varyans analizi, linear discriminant analizi, sürekli modeller, log-linear modeller ve diğer geri kalan istatistiksel modeller ile kıyaslandığında bir kısım avantajlara sahiptir (Yohannes and Hoddinott 1999; Timofeev 2004). Bu avantajlar:

1. Regrasyon ağacı herhangi varsayımların sağlanması zorunluluğu olmayan, parametrik olmayan bir yöntemdir.
2. Bağımlı değişken sürekli, kategorik veya sıralı olabilir.
3. Regrasyon ağaçları bağımsız değişkenlerde meydana gelen değişime karşın değişmeden aynı şekilde kalırlar.
4. CART modeli bağımlı değişkeni en iyi şekilde açıklamaya çalışırken bağımsız değişkenler arasında etkisi olmayanları eleyerek modelin gücünü artırır.
5. Veri seti içerisindeki interaksyonlar saptanır ve kompleks sonuçları barındıran interaksyonlar grafiği sonuç hakkında daha kolay çıkarımlarda bulunmamıza yardımcı olur.
6. Oluşturulan model bağımlı ve bağımsız değişkenlerde bulunan eksiklikleri giderme yeteneğine sahiptir. Bu nedenden dolayı veri setlerinin geniş olduğu ve karmaşık ya da hata içeren durumlarda CART analiz yöntemi daha doğru bir tercih olmaktadır (Türe vd 2008).

Modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler;

Kadın İşçi;

Y : Pamuk Hasadından Elde Edilen Yıllık Gelir (\square)

X_1 : Yıllık Çalışma Süresi (Ay)

X_2 : 18 Yaş Altı Çalışan Çocuğun Yaşı

X_3 : Ekonomik Durumunda Değişme Olup Olmama Durumu (Evet :1, Hayır :0)

X_4 : Geçen Seneki Günlük Ücret (\square)

X_5 : İşveren veya Elçiyle Sözleşme İmzalama Durumu (Evet :1, Hayır :0)

18 Yaş Altı Çocuk İşçi;

Y : Pamuk Hasadından Elde Edilen Yıllık Gelir (\square)

X_1 :18 Yaş Altı Çalışan Çocuğun Eğitim Düzeyi (Okur-yazar Olmayan, İlkokul, Ortaokul, Lise)

X_2 : 18 Yaş Altı Çalışan Çocuğun Memnuniyet Durumu (Evet :1, Hayır :0)

X_3 : Geçen Seneki Günlük Ücret ()

X_4 : Varsa Kardeşinin Yaşı

Kadın İşçi;

Y : Yıllık Çalışma Süresi ()

X_1 : Pamuk Hasadında Çalışma Süresi (Ay)

X_2 : Ailedeki Toplam Birey Sayısı

X_3 : Kaç Yıl Daha Mevsimlik İşçi Olarak Çalışmayı Düşünme Durumu

X_4 : Kendisine Ait Evi Olup Olmama Durumu (Evet :1, Hayır :0)

18 Yaş Altı Çocuk İşçi ;

Y : Yıllık Çalışma Süresi (Ay)

X_1 : Çocuğuyla Çalışan Kadınların Memnuniyet Durumu (Evet :1, Hayır :0)

X_2 : Pamuk Hasadında Çalışma Süresi (Ay)

X_3 : Başka İşte Çalışma İmkani Olması Durumunda Mevsimlik İşten Vazgeçme Durumu (Evet :1, Hayır :0)

X_4 : Pamuk Hasat İşini Bulma Durumu (Kendi, Aracı-Elçi-Çavuş, Diğer)

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. Analiz Sonuçları

4.1.1. Crosstab analiz sonuçları

Mardin ilinde pamuk tarımında mevsimlik kadın ve çocuk işgücü kullanım boyutlarına yönelik yapılan anket çalışması Kızıltepe, Derik, Nusaybin, Midyat ve Savur olmak üzere 5 ilçede 150 mevsimlik kadın işçisiyle görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılan çalışanların yaş grupları ve çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.1'de verilmiştir. Çizelge 4.1'e göre anket yapılan çalışanların yaş ortalamasının en yüksek olduğu grubun %55,3 (83 çalışan) ile 31-50 yaş aralığında ki yaş grubundan oluştuğu görülmektedir.

Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %30,7'lik kısmı 15-30, %4,7'lik kısmı 31-50 yaş grubu aralıklarında yer almaktadır. 18 yaş altı çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %0,7'lik kısım 15-30, %50,7'lik kısım 31-50, %12,7'lik kısım 51-70, %0,7'lik kısım 71 yaş üstü grupta yer almaktadır. Toplamda 53 kadından oluşan çalışma durumunun 7 tanesini 31-50 yaş grubundaki kadınlar oluşturmaktadır. Genel toplama bakıldığında çalışan kadınların %55,3'lük kısmı 31-50 yaş grubu arasında yer almaktadır.

Çizelge 4.1. Ankete katılan çalışanın yaşı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yaş Grupları	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
15-30	46	30,7	1	0,7	47	31,3
31-50	7	4,7	76	50,7	83	55,3
51-70	-	-	19	12,7	19	12,7
71<...	-	-	1	0,7	1	0,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların uyruğu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.2'de verilmiştir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %27,3'lük kısmı TC, %8,0'lık kısmı diğer uyruklardan oluşmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %50,0'lık kısım TC, %14,7'lik kısım diğer uyruklardan oluşmaktadır. Genel toplama bakıldığında çalışanların %77,3'lük kısmı TC uyrukludur.

Çizelge 4.2. Ankete katılan çalışanın uyruğu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Uyruk	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
TC	41	27,3	75	50,0	116	77,3
Diğer	12	8,0	22	14,7	34	22,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların medeni durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.3'te verilmiştir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %12,0'ı evli, %20,7'si bekâr, %2,7'lik kısmı dul kadınlardan oluşmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %60,0'lık kısmı evli, %4,7'lik kısım dul çalışanlardan oluşmaktadır.

Çizelge 4.3. Ankete katılan çalışanın medeni durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Medeni Durum	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evli	18	12,0	90	60,0	108	72,0
Bekâr	31	20,7	-	-	31	20,7
Dul	4	2,7	7	4,7	11	7,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırma kapsamındaki çalışanların eğitim seviyesi ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.4'te verilmiştir. Ankete katılan çalışanların %28,0'lık kısmını ilkökul mezunu olan çalışanların oluşturduğu görülmektedir. Ankete katılan çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında lise mezunu olan yoktur. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %2,7'si okuryazar değil, %1,3'lük kısmı okuryazar, %7,3'lük kısmı ilkökul, %20,7'lik kısmı ortaokul, %3,3'lük kısmı lise mezunlarından oluşmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %18,0'lık kısmı okuryazar değil, %22,7'lik kısmı okuryazar, %20,7'lik kısmı ilkökul, %3,3'lük kısmı ortaokul mezunlarından oluşmaktadır.

Çizelge 4.4. Ankete katılan çalışanın eğitim seviyesi ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Eğitim Seviyesi	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar değil	4	2,7	27	18,0	31	20,7
Okur-yazar	2	1,3	34	22,7	36	24,0
İlkokul	11	7,3	31	20,7	42	28,0
Ortaokul	31	20,7	5	3,3	36	24,0
Lise	5	3,3	-	-	5	3,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanın okula devam edemeyen çocuğunun olup olmama durumu Çizelge 4.5'te verilmiştir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınlara bakıldığında okula devam edemeyen çocuğu olmayan yoktur. Yapılan çalışma doğrultusunda pamuk hasat işinde çalışan kadınların %35,3'ünün okula devam edemeyen çocuğu vardır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %6,7'sinin çocuğu okula devam edemezken, %58,0'ının çocuğu okula devam etmektedir.

Çizelge 4.5. Ankete katılan çalışanın okula devam edemeyen çocuğu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Okula devam edemeyen çocuk	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	53	35,3	10	6,7	63	42,0
Hayır	-	-	87	58,0	87	58,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların pamukta çalışan birey sayıları Çizelge 4.6'da verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %3,3'ünün ailesinde 1, %24,0'ının ailesinde 2-4, %7,3'ünün ailesinde 5-7, %0,7'sinin ailesinde 7'den fazla birey pamukta çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında, %56,0'ının ailesinde 2-4, %7,3'ünün ailesinde 5-7, %1,3'ünün ailesinde 7'den fazla birey pamukta çalışmaktadır. Gerek kendisi tek çalışan kadınlar gerekse Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ailede pamukta çalışan birey sayısı 2-4 arasındadır.

Çizelge 4.6. Ankete katılan çalışanın kendisi dâhil ailede pamukta çalışan birey sayısı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Pamukta Çalışan Birey Sayısı	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1	5	3,3	-	-	5	3,3
2-4	36	24,0	84	56,0	120	80,0
5-7	11	7,3	11	7,3	22	14,7
7<..	1	0,7	2	1,3	3	2,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanların tecrübe yılı ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.7'de verilmiştir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %29,3'ü 1-10, %6,0'ı 11-20 yıldır pamuk tarımıyla uğraşmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %24,7'si 1-10, %40,0'ı 11-20 yıldır pamuk tarımında çalışmaktadır. Kendisi tek çalışan kadınlara bakıldığında genellikle genç çalışanlar olduğu görülmektedir. Çalışanın tecrübesi arttıkça kendisi ve çocuğunun pamuk tarımına daha çok katıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.7. Ankete katılan çalışanın tecrübe yılı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Tecrübe Yılı	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1-10	44	29,3	37	24,7	81	54,0
11-20	9	6,0	60	40,0	69	46,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çocuk çalışanların yaş aralıkları ve çalışma durumları Çizelge 4.8'de verilmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %29,3'lük kısmı 15-20, %32,0'lık kısmı 21-30, %2,7'lik kısmı 31-40 %0,7'lik kısmı 41 yaş üstü grupta yer almaktadır. Genel toplama bakıldığında çalışanların %32,0'lık kısmı 21-30 yaş aralığında yer almaktadır.

Çizelge 4.8. Ankete katılan kadınların pamukta çalışan 18 yaş altı çocuklarının yaş düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Pamukta Çalışan Çocukların Yaşı	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
0	53	35,3	-	-	53	35,3
15-20	-	-	44	29,3	44	29,3
21-30	-	-	48	32,0	48	32,0
31-40	-	-	4	2,7	4	2,7
41<..	-	-	1	0,7	1	0,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çocuk çalışanların eğitim düzeyi ve çalışma durumları Çizelge 4.8'de verilmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %19,3'ü okur-yazar değil, %27,3'ü ilkokul, %17,3'ü ortaokul ve %0,7'si lise eğitimi düzeyindedir. Genel toplamda çocuğuyla çalışan kadınların %27,3'ü ilkokul mezunudur.

Çizelge 4.9. Ankete katılan çalışanın pamukta çalışan çocuklarının eğitim düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Pamukta Çalışan Çocukların Eğitim Düzeyi	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar Değil	53	35,3	29	19,3	82	54,7
İlkokul	-	-	41	27,3	41	27,3
Ortaokul	-	-	26	17,3	26	17,3
Lise	-	-	1	0,7	1	0,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanın çocuklarının pamukta çalışmasından memnuniyet düzeyi ve çalışma durumları arasındaki ilişki Çizelge 4.10'da verilmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %58,0'ı çocuklarının pamuk hasadında çalışmasından memnunken, %6,7'si memnun değildir. Genel olarak çalışanların %93,3'ü pamuk hasadında çalışmaktan memnundur.

Çizelge 4.10. Ankete katılan çalışanın çocuklarının pamukta çalışmasından memnuniyet düzeyi ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Memnuniyet Düzeyi	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	53	35,3	87	58,0	140	93,3
Hayır	-	-	10	6,7	10	6,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çalışma dâhilindeki katılımcıların yılda kaç gün pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.11'de verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların

%21,3'ü 15-30 gün, %9,3'ü 31-45 gün, %4,7'si 46-60 gün arasında çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %45,3'ü 15-30 gün, %14,7'si 31-45 gün ve %4,7'si 46-60 gün arasında çalışmaktadır. Genel toplama bakıldığında çalışanların %66,7'lik kısmı pamukta 15-30 gün arasında çalışmaktadır.

Çizelge 4.11. Ankete katılan çalışanın yılda kaç gün pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Çalışılan Gün	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
15-30	32	21,3	68	45,3	100	66,7
31-45	14	9,3	22	14,7	36	24,0
46-60	7	4,7	7	4,7	14	9,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanların çocuklarının yılda kaç gün pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.12'de verilmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %37,3'ü 31-45 gün, %24,0'ı 46-60 gün ve %3,3'ü 61 gün ve daha fazla pamukta çalışmaktadır. Genel toplama bakıldığında Çocuğuyla çalışan kadınların %37,3'lük kısmı pamukta 31-45 gün arasında çalışmaktadır.

Çizelge 4.12. Ankete katılan çalışanın çocuklarının yılda ne kadar pamukta çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Çalışılan Gün	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
15-30	53	35,3	-	-	53	35,3
31-45	-	-	56	37,3	56	37,3
46-60	-	-	36	24,0	36	24,0
61<..	-	-	5	3,3	5	3,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların pamuktan yıllık elde ettikleri gelir ile çalışma durumları arasındaki ilişki Çizelge 4.13'te verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %6,0'ının pamuktan yıllık elde ettiği geliri 500-1000 ₺, %21,3'ünün 1001-2000 ₺, %8,0'ının 2001-3000 ₺ dir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %8,7'si 500-1000 ₺, %52,0'ı 1001-2000 ₺ , %4,0'ı ise 2001-3000 ₺ arasında pamuktan yıllık gelir elde etmektedir. Genel toplamda ise çalışanların %73,3'ü 1001-2000 ₺ arasında pamuktan yıllık gelir elde etmektedir.

Çizelge 4.13. Ankete katılan çalışanın pamuktan yıllık elde ettiği gelir ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Elde Edilen Gelir	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
500-1000	9	6,0	13	8,7	22	14,7
1001-2000	32	21,3	78	52,0	110	73,3
2001-3000	12	8,0	6	4,0	18	12,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların 18 yaş altı çocuklarının pamuktan yıllık elde ettiği gelir ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.14'te verilmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %2,0'ının pamuktan yıllık elde ettiği geliri 1001-2000 ₺, %19,3'ünün 2001-3000 ₺, %14,7'sinin 3001-4000 ₺ ve %28,7'sinin 4001 ₺ ve üzeri gelir elde ettiği görülmektedir.

Çizelge 4.14. Ankete katılan kadınların 18 yaş altı çocuklarının pamuktan yıllık elde ettiği gelir ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Elde Edilen Gelir	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
500-1000	53	35,3	-	-	53	35,3
1001-2000	-	-	3	2,0	3	2,0
2001-3000	-	-	29	19,3	29	19,3
3001-4000	-	-	22	14,7	22	14,7
4001<..	-	-	43	28,7	43	28,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.15'te ankete katılan çalışanın farklı bir işte çalışması ile pamukta çalışma durumu arasındaki ilişki yer almaktadır. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %18,0'ı pamuk tarımı dışında başka bir işte çalışmayıp ev hanımı olduğu, %16,0'ının pamuk tarımında çalışırken aynı zamanda öğrenci olduğu, %1,3 ünün ise pamuk tarımı dışında terzi olarak çalıştığı görülmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %60,0'ının işsiz olup ev işleriyle uğraştığı, %1,3'ünün öğrenci olduğu, %3,3'ünün pamuk tarımı dışında terzi olarak çalıştığı görülmektedir. Genel toplamda çalışanın %78,0'ı pamuk tarımı dışında başka bir işte çalışmayıp ev hanımı olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.15. Ankete katılan çalışanın farklı bir işte çalışma ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yapılan İş	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Ev Hanımı	27	18,0	90	60,0	117	78,0
Öğrenci	24	16,0	2	1,3	26	17,3
Terzi	2	1,3	5	3,3	7	4,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.16'da ankete katılan kadınların 18 yaş altı çocuklarının farklı bir işte çalışma durumu ile pamuk hasadında çalışma durumu arasındaki ilişki verilmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %29,3'ü sadece tarla işleri, %29,3'ü öğrenci ve %6,0'ı inşaat işleri ile uğraşmaktadır. Genel toplamda çalışanların %40,7'si pamuk hasat işi dışında tarla işleriyle uğraşmaktadır.

Çizelge 4.16. Ankete katılan kadınların 18 yaş altı çocuklarının farklı bir işte çalışma ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yapılan İş	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Çalışmıyor	36	24,0	-	-	36	24,0
Tarla İşleri	17	11,3	44	29,3	61	40,7
Öğrenci	-	-	44	29,3	44	29,3
İnşaat İşleri	-	-	9	6,0	9	6,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.17'de ankete katılan çalışanın yaptığı diğer mevsimlik işler ile pamukta çalışma durumu arasındaki ilişki verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %22,7'si sadece pamuk tarımında çalışırken, %4,7'si pamuk tarımı dışında fındık tarımında, %2,0'ı sebze tarımında çalışırken %6,0'ı pamuk tarımı dışında meyve tarımında da çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %14,7'si sadece pamuk tarımında, %18,7'si fındık tarımında, %13,3'ü sebze tarımında, %18,0'ı pamuk tarımı dışında meyve tarımında çalışmaktadır. Genel toplamda çalışanların %37,4'ü mevsimlik tarım işlerinden sadece pamuk tarımında çalışmaktadır.

Çizelge 4.17. Ankete katılan çalışanın yaptığı diğer mevsimlik tarım işleri ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yapılan İş	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Pamuk	34	22,7	22	14,7	56	37,4
Fındık	7	4,7	28	18,7	35	23,3
Sebze	3	2,0	20	13,3	23	15,3
Meyve	9	6,0	27	18,0	36	24,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.18'de ankete katılan çalışanların yıllık geliri ile çalışma durumu arasındaki ilişki yer almaktadır. Çizelge 4.18'e bakıldığında pamuk hasat işinde çalışan kadınların %28,0'ının yıllık elde edilen gelirinin 1000-3000 ₺ iken, %7,4'ünün yıllık elde edilen geliri 3001-5000 ₺ arasındadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %7,4'ü 1000-3000 ₺, %18,7'si 3001-5000 ₺, %37,5'i 5001-10000 ₺ ve %2,0'i 10001 ₺ ve üzeri yıllık gelir elde etmektedir. Çalışanların kazanmış oldukları toplam gelirlere bakıldığında %37,5'inin yıllık elde ettikleri gelirin 5001-10000 ₺ arasında olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.18. Ankete katılan çalışanın yıllık elde edilen geliri ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yıllık Elde Edilen Gelir	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1000-3000	42	28,0	11	7,4	53	35,4
3001-5000	11	7,4	28	18,7	39	26,1
5001-10000	-	-	56	37,5	56	37,5
10001<	-	-	3	2,0	3	2,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların sosyal güvence durumları Çizelge 4.19'da verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %2,0'ının sosyal güvencesi varken, %33,3'ünün

sosyal güvencesi yoktur. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %4,0'ının sosyal güvencesi varken %60,7'sinin sosyal güvencesi yoktur. Genel toplamda çalışanların %94,0'ının sosyal güvencesi yoktur.

Çizelge 4.19. Ankete katılan çalışanın sosyal güvencesinin olması ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Sosyal Güvence Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	3	2,0	6	4,0	9	6,0
Hayır	50	33,3	91	60,7	141	94,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların memlekette kalan çocuklarının olmasıyla çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.20'de verilmektedir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %24,0'ının kendisi çalışırken memlekette kalan çocukları varken, %11,3'ünün memlekette kalan çocuğu bulunmamaktadır. Genel olarak çalışanların %52,7'sinin pamuk tarımında çalışırken memlekette kalmak zorunda olan çocuğu vardır.

Çizelge 4.20. Ankete katılan çalışanın memlekette kalan çocuklarının olması ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Memlekette Kalan Çocuk Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	36	24,0	43	28,7	79	52,7
Hayır	17	11,3	54	36,0	71	47,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanın mevsimlik işten vazgeçme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.21'de verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların

%35,3'ü başka bir işte çalışma imkânı olması durumunda mevsimlik işten vazgeçmeyeceğini belirtmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %7,3'ü mevsimlik işten vazgeçeceğini belirtirken, %57,3'ü mevsimlik işten vazgeçmeyeceğini belirtmektedir. Genel toplamda çalışanların %92,7'si başka işte çalışma imkânı olsa dahi mevsimlik işten vazgeçmeyeceğini belirtmektedir.

Çizelge 4.21. Ankete katılan çalışanın mevsimlik işten vazgeçme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Mevsimlik İşten Vazgeçme Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	-	-	11	7,3	11	7,3
Hayır	53	35,3	86	57,3	139	92,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.22'de araştırmaya dâhil olan çalışanların pamuk tarımı işine kimin tavsiyesi ile başladığı ve çalışma durumu arasındaki ilişki verilmektedir. Çizelge 4.22'ye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %22,7'si pamuk tarımı işine anne-baba tavsiyesi ile başlarken, %6,7'si akraba, %6,0'ı arkadaş tavsiyesi ile başlamıştır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %40,7'si anne-baba tavsiyesi, %12,0'ı akraba ve %12,0'da arkadaş tavsiyesi ile pamuk tarımı işine başlamıştır. Genel toplamda çalışanların %63,3'ü pamuk tarımı işine anne-baba da bu işte çalıştığından dolayı onların tavsiyesi ile başlamıştır.

Çizelge 4.22. Ankete katılan çalışanın pamuk tarımı işine kimin tavsiyesiyle başladığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

İşe Nasıl Başlandı	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Anne-Baba	34	22,7	61	40,7	95	63,3
Akraba	10	6,7	18	12,0	28	18,7
Arkadaş	9	6,0	18	12,0	27	18,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların hangi aylarda pamuk tarımında çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.23'te verilmektedir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %12,7'si Mayıs-Haziran aylarında, %16,0'ı Temmuz-Ağustos aylarında, %6,7'si diğer aylarda pamuk tarımı işine çalışmaya başlamaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %1,3'ü Mart-Nisan, %20,0'ı Mayıs-Haziran, %30,7'si Temmuz-Ağustos ve %12,7'si diğer aylardan başlayarak pamuk tarımı işine gelmektedir. Genel toplamda çalışanların %46,7'si Temmuz-Ağustos aylarından başlayarak pamuk tarımı işine gelmektedir.

Çizelge 4.23. Ankete katılan çalışanın hangi aylardan başlayarak çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Çalışılan Aylar	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Mart-Nisan	-	-	2	1,3	2	1,3
Mayıs-Haziran	19	12,7	30	20,0	49	32,7
Temmuz-Ağustos	24	16,0	46	30,7	70	46,7
Diğer	10	6,7	19	12,7	29	19,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.24'te çalışanların Mardin'e hangi aylarda geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki verilmektedir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %0,7'si Mayıs, %1,3'ü Temmuz, %15,3'ü Ağustos, %17,3'ü Eylül ve %0,7'si de Ekim ayında Mardin'e

gelmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %0,7'si Mayıs, %0,7'si Haziran, %1,3'ü Temmuz, %34,0'ı ağustos, %26,7'si Eylül ve %1,3'ü Ekim ayında pamuk tarımı için Mardin'e gelmektedir. Genel toplamda çalışanların %49,3'ü Ağustos ayında Mardin'e gelmektedir.

Çizelge 4.24. Ankete katılan çalışanın Mardin'e hangi aylarda geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Hangi Aylarda Geliniyor	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Mayıs	1	0,7	1	0,7	2	1,3
Haziran	-	-	1	0,7	1	0,7
Temmuz	2	1,3	2	1,3	4	2,7
Ağustos	23	15,3	51	34,0	74	49,3
Eylül	26	17,3	40	26,7	66	44,0
Ekim	1	0,7	2	1,3	3	2,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.25'te ankete katılan çalışanların Mardin'de kaç ay pamuk hasadında çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki verilmektedir. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %18,7 si Mardin'de 1 ay kadar pamuk tarımında çalışırken, %16,7'si 2 ay çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %38,0'ı 1 ay çalışırken, %26,7'si pamuk tarımında 2 ay çalışmaktadır. Genel toplama göre çalışanların %56,7'si Mardin'de pamuk tarımında 1 ay kadar çalışmaktadır.

Çizelge 4.25. Ankete katılan çalışanın Mardin'de kaç ay çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Kaç Ay Çalışılıyor?	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1 Ay	28	18,7	57	38,0	85	56,7
2 Ay	25	16,7	40	26,7	65	43,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanların Mardin'e pamuk toplama işi için kaç kez geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.26'da verilmektedir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %6,0'ı ilk kez, %7,3'ü iki kez, %10,0'ı üç kez, %12,0'ı dört kez pamuk toplama işi için Mardin'e gelmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %2,0'ı ilk kez, %8,0'ı iki kez, %17,3'ü üç kez, %37,3'ü de dört kez Mardin'e pamuk toplama işi için gelmiştir. Genel olarak çalışanların %49,3'ü pamuk toplama işi için Mardin'e dört kez gelmiştir. İlk kez gelenler arasında çalışanların çoğu Suriyelidir.

Çizelge 4.26. Ankete katılan çalışanın Mardin'e pamuk toplama işi için kaç defa geldiği ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Kaç Defa Bu İş İçin Gelmiş?	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
İlk Kez	9	6,0	3	2,0	12	8,0
İki Kez	11	7,3	12	8,0	23	15,3
Üç Kez	15	10,0	26	17,3	41	27,3
Dört Kez	18	12,0	56	37,3	74	49,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanların yeniden pamuk tarımı için Mardin'e gelme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.27'de yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %10,7'si yeniden pamuk tarımı için Mardin'e gelmeyi düşünürken, %24,7'si pamuk tarımı için yeniden Mardin'e gelmeyi

düşünmemektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %7,3'ü yeniden gelmeyi düşünürken, %57,3'ü yeniden gelmeyi düşünmemektedir. Genel toplamda çalışanların %82,0'ı pamuk tarımı işi için yeniden Mardin'e gelmeyi düşünmemektedir.

Çizelge 4.27. Ankete katılan çalışanın yeniden Mardin'e gelme durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yeniden Mardin'e Gelme Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	16	10,7	11	7,3	27	18,0
Hayır	37	24,7	86	57,3	123	82,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.28'de çalışanların mevsimlik işçi olarak gittiği diğer iller ile çalışma durumu arasındaki ilişki bölgeler bazında yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %16,0'ı başka illere mevsimlik işçi olarak gitmemektedir. Çalışanların %2,0'ı Doğu illerine, %8,0'ı Batı illerine, %8,0'ı Kuzey illerine, %13'ü de Güney illerine mevsimlik tarım işi için gitmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise yine %6,7 si başka illere mevsimlik işçi olarak gitmemektedir. Çalışanların %5,3'lük kısmı Doğu illerine, %24,7'lik kısmı Batı illerine, %22,7'lik kısmı Kuzey illerine ve %5,3'lük kısmı ise Güney illerine mevsimlik tarım işi için gitmektedir. Toplama bakıldığında ise çalışanların %32,7'sinin Batı illerine mevsimlik tarım işçisi olarak gittiği görülmektedir.

Çizelge 4.28. Ankete katılan çalışanın mevsimlik tarım işçisi olarak gittiği iller ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Gidilen Bölgeler	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Gitmeyenler	24	16,0	10	6,7	34	22,7
Doğu	3	2,0	8	5,3	11	7,3
Batı	12	8,0	37	24,7	49	32,7
Kuzey	12	8,0	34	22,7	46	30,7
Güney	2	1,3	8	5,3	10	6,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.29'da çalışanların mevsimlik işçi olarak gittiği illerde yaptığı işle çalışma durumu arasındaki ilişki yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %16,0'ı başka illere mevsimlik işçi olarak gitmemektedir. Çalışanların %1,3'ü pamuk tarımında, %8,0'ı fındık tarımında, %2,7'si sebze tarımında ve %7,3'ü de meyve tarımında mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise yine %6,7 si başka illere mevsimlik işçi olarak gitmemektedir. Çalışanların %2,0'ı pamuk tarımında, %22,7'si fındık tarımında, %14,0'ı sebze tarımında, %19,3'ü meyve tarımında çalışmaktadır. Genel toplamda çalışanların %30,7'si mevsimlik tarım işçisi olarak gittiği illerde fındık tarımında çalışmaktadır.

Çizelge 4.29. Ankete katılan çalışanın mevsimlik işçi olarak gittiği illerde yaptığı işle çalışma durumu arasındaki ilişki

Yapılan İş	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Gitmeyenler	24	16,0	10	6,7	34	22,7
Pamuk	2	1,3	3	2,0	5	3,3
Fındık	12	8,0	34	22,7	46	30,7
Sebze	4	2,7	21	14,0	25	16,7
Meyve	11	7,3	29	19,3	40	26,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.30'da çalışanların Mardin'deki pamuk tarımı işini nasıl bulduğu ile çalışma durumu arasındaki ilişki yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %18,0'ı Mardin'deki pamuk toplama işini kendisi bulmakta, %9,3'ü aracı-elçi-çavuş aracılığıyla bulurken, %8,0'ı işi diğer şekillerde bulmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %30,0'ı işi yine kendi bulmakta, %18,7'si işi aracı-elçi-çavuş aracılığıyla ve %16,0'ı ise diğer şekillerde bulmaktadır. Genel toplamda çalışanların %48,0'ı Mardin'de ki pamuk toplama işini kendisi bulmaktadır.

Çizelge 4.30. Ankete katılan çalışanın Mardin'deki işin nasıl bulunduğuyla çalışma durumu arasındaki ilişki

İşin Nasıl Bulunduğu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kendisi	27	18,0	45	30,0	72	48,0
Aracı-Elçi-Çavuş	14	9,3	28	18,7	42	28,0
Diğer	12	8,0	24	16,0	36	24,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların günlük çalışma süresi ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.31'de verilmektedir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %0,7'sinin günlük çalışma süresi 6 saat, %0,7'sinin 7 saat, %1,3'ünün 8 saat, %0,7'sinin 9 saat, %3,3'ünün 10 saat, %3,3'ünün 11 saat ve %25,3'ünün de 12 saattir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %0,7'sinin günlük çalışma süresi 6 saat, %0,7'sinin 7 saat, %1,3'ünün 8 saat, %0,7'sinin 9 saat, %4,7'sinin 10 saat, %12,7'sinin 11 saat ve %44,0'ının günlük çalışma süresi 12 saattir. Genel olarak çalışanların %69,3'ünün günlük çalışma süresi 12 saattir. Günlük 6-7 saat çalışanların çoğu küçük yaşta sadece öğlene kadar çalışabilen çocuklardır.

Çizelge 4.31. Ankete katılan çalışanın günlük çalışma süresi ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Günlük Çalışma Süresi	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
6	1	0,7	1	0,7	2	1,3
7	1	0,7	1	0,7	2	1,3
8	2	1,3	2	1,3	4	2,7
9	1	0,7	1	0,7	2	1,3
10	5	3,3	7	4,7	12	8,0
11	5	3,3	19	12,7	24	16,0
12	38	25,3	66	44,0	104	69,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların haftanın kaç günü çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.32'de yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %2,7'si haftanın 4 günü, %2,7'si haftanın 5 günü, %6,0'ı haftanın 6 günü ve %24,0'ı da haftanın 7 günü çalışmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %3,3'ü haftanın 4 günü, %8,0'ı haftanın 5 günü, %9,3'ü haftanın 6 günü ve %44,0'ı da haftanın 7 günü çalışmaktadır. Çalışanların toplamına bakıldığında %68,0'ı haftanın 7 günü pamuk tarımında çalışmaktadır.

Çizelge 4.32. Ankete katılan çalışanın haftada kaç gün çalıştığı ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Haftada Kaç Gün Çalışılıyor	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
4	4	2,7	5	3,3	9	6,0
5	4	2,7	12	8,0	16	10,7
6	9	6,0	14	9,3	23	15,3
7	36	24,0	66	44,0	102	68,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların pamuk hasadında ki günlük çalışma ücretleri ile çalışma durumu arasındaki ilişkileri Çizelge 4.33'te verilmektedir. Çizelge 4.33'e göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %0,7'sinin günlük çalışma ücreti 40 ₺, %22,7'sinin 50 ₺ ve %12,0'ının günlük çalışma ücreti 60 ₺ dir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %2,7'sinin günlük çalışma ücreti 40 ₺, %44,0'ının 50 ₺ ve %18,0'ının da 60 ₺ dir. Genel toplamda çalışanların %66,7'si günlük çalışma ücretlerinin 50 ₺ olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.33. Ankete katılan çalışanın günlük ücreti ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Günlük Ücret	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
40	1	0,7	4	2,7	5	3,3
50	34	22,7	66	44,0	100	66,7
60	18	12,0	27	18,0	45	30,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.34'te ankete katılan çalışanların geçen seneki günlük çalışma ücreti ile çalışma durumu arasındaki ilişki yer almaktadır. Çizelgeye baktığımızda pamuk hasat işinde çalışan kadınların %4,0'ı geçen seneki günlük çalışma ücretlerinin 25 ₺, %0,7'si 30 ₺, %18,7'si 40 ₺, %12,0'ı 50 ₺ olduğunu belirtmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %20'ı 25 ₺, %1,3'ü 30 ₺ %1,3'ü 35 ₺, %38,7'si 40 ₺, %3,3'ü 45 ₺ ve %18,0'ı da 50 ₺ olduğunu belirtmiştir. Genel toplamda çalışanların %57,3'ünün geçen seneki çalışma ücreti 40 ₺'dir.

Çizelge 4.34. Ankete katılan çalışanın geçen seneki ücreti ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Geçen Seneki Ücret	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
25	6	4,0	3	2,0	9	6,0
30	1	0,7	2	1,3	3	2,0
35	-	-	2	1,3	2	1,3
40	28	18,7	58	38,7	86	57,3
45	-	-	5	3,3	5	3,3
50	18	12,0	27	18,0	45	30,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan mevsimlik işçilerin aldıkları ücretlerin emeklerinin karşılığı olup olmadığıyla çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.35'te yer almaktadır. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %34,7'si aldıkları ücretin emeklerinin karşılığı olmadığını düşünürken, %0,7'si ise bilmiyorum şeklinde cevap verdiği belirlenmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında da %0,7'si aldıkları ücretin emeğinin karşılığı olduğunu, %54,0'ı emeklerinin karşılığı olmadığını ve %10,0'ı ise bilmiyorum şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir.

Çizelge 4.35. Ankete katılan çalışanın aldığı ücretin emeğinin karşılığı olmasıyla çalışma durumu arasındaki ilişki

Ücret Emeğinin Karşılığı mı?	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	-	-	1	0,7	1	0,7
Hayır	52	34,7	81	54,0	133	88,7
Bilmiyorum	1	0,7	15	10,0	16	10,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan mevsimlik işçilerin beklenti içerisinde olduğu ücret miktarları ve çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.36'da yer almaktadır. Çizelge 4.36'ya göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %0,7'si beklenti içerisinde olduğu ücret miktarını bilmediğini, %2,7'si %25, %8,7'si %50, %4,0'ı %75, %9,3'ü %100 ve %10,0'ı ise %100'den fazla olması gerektiğini belirtmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %10,7'si beklenti içerisinde olduğu ücret miktarını bilmediğini, %6,0'ı %25, %18,0'ı %50, %12,7'si %75, %10,7'si %100 ve %6,7'si %100'den daha fazla olması gerektiğini belirtmiştir. Genel toplama bakıldığında çalışanların en yüksek %26,7 ile beklenti içerisinde oldukları ücretin %50'den daha fazla olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.36. Ankete katılan çalışanın beklenti içerisinde olduğu % ücret miktarları ve çalışma durumu arasındaki ilişki

Beklenti İçerisinde Olduğu Ücret	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Bilmiyor	1	0,7	16	10,7	17	11,3
%25	4	2,7	9	6,0	13	8,7
%50	13	8,7	27	18,0	40	26,7
%75	6	4,0	19	12,7	25	16,7
%100	14	9,3	16	10,7	30	20,0
%100<..	15	10,0	10	6,7	25	16,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Çizelge 4.37'de ankete katılan çalışanların kaldıkları yerler ile çalışma durumları arasındaki ilişki yer almaktadır. Çizelge 4.37'ye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %22,0'ı evde, %12,7'si çadırda ve 50,7'si de diğer yerlerde kalmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %34,7'si evde ve %30,0'ı çadırda kalmaktadır. Genel toplamda çalışanların %56,7'sinin evde kaldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.37. Ankete katılan çalışanın kaldığı yerle çalışma durumu arasındaki ilişki

Kalınan Yer	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Ev	33	22,0	52	34,7	85	56,7
Çadır	19	12,7	45	30,0	64	42,7
Diğer	1	0,7	-	-	1	0,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların ulaşımı nasıl sağladığıyla çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.38'de yer almaktadır. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %4,7'si ulaşımı kendi araçlarıyla, %2,0'ı otobüsle ve %28,7'i de kiralanmış araçla ulaşımı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %9,3'ü ulaşımı kendi araçlarıyla, %8,0'ı otobüsle ve %47,3'ü de kiralanmış araç ile ulaşımı sağladıklarını belirtmişlerdir. Genel toplama bakıldığında ise en yüksek %76,0'ının ulaşımı kiralanmış araç ile yaptıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 4.38. Ankete katılan çalışanın ulaşımı ve çalışma durumu arasındaki ilişki

Ulaşım	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kendi aracı	7	4,7	14	9,3	21	14,0
Otobüs	3	2,0	12	8,0	15	10,0
Kiralanmış Araç	43	28,7	71	47,3	114	76,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya dâhil olan çalışanların işverenle veya elçi ile sözleşme imzalama durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.39'da verilmiştir. Çizelge 4.39'a göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %28'i sözleşme imzalarken, %7,3'ü sözleşme imzalamamıştır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %53,3'ü sözleşme imzalarken, %11,3'ü sözleşme imzalamamıştır. Genel toplamda çalışanların en yüksek %81,3'ü sözleşme imzalamıştır.

Çizelge 4.39. Ankete katılan çalışanın işverenle sözleşme imzalama durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Sözleşme İmzalama Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	42	28,0	80	53,3	122	81,3
Hayır	11	7,3	17	11,3	28	18,7
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların kazandıkları parayı harcadığı yerlere paylaşırma durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.40'da yer almaktadır. Elde edilen verilere bakıldığında çalışanların %45,8 ile en yüksek gıda harcaması, %18,4 barınma, %10,4 giyim, %8,5 sağlık, %8,0 eğitim, %5,7 tasarruf ve %3,2 ile yol harcaması yaptıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 4.40. Ankete katılan çalışanın kazandığı parayı harcama durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Yapılan Harcama	Ortalama (%)
Gıda	45,8
Giyim	10,4
Sağlık	8,5
Barınma	18,4
Eğitim	8,0
Yol	3,2
Tasarruf	5,7
Toplam	100

Çizelge 4.41'de ankete katılan çalışanların kazandıkları paranın ne kadarını kendilerine ayırdıklarıyla çalışma durumları arasındaki ilişki verilmiştir. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %16,7'si kazandıkları paranın yarısını ve %13,3'ü kazandıkları paranın dörtte birini kendisine ayıran çalışanlardır. Çalışanların %5,3'ü ise parayı kendisine hiç ayırmayan kadınlardan oluşmaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara

bakıldığında ise %0,7'si yarısını, %36,0'ı da kazandıkları paranın dörtte birini kendisine ayıran çalışanlardır. %28,0'luk kısım ise kazandıkları parayı hiç kendilerine ayırmayan çalışanlardan oluşmaktadır. Genel toplamda %49,3'ü kazandıkları paranın dörtte birini kendilerine ayıran çalışanlardır.

Çizelge 4.41. Ankete katılan çalışanın kazandığı paranın ne kadarını kendine ayırdığıyla çalışma durumu arasındaki ilişki

Parayı Kendisine Ayırma Durumu	Kendisi		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Yarısını	25	16,7	1	0,7	26	17,3
Dörtte Birini	20	13,3	54	36,0	74	49,3
Ayrırmıyor	8	5,3	42	28,0	50	33,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların iş güvenliği önlemleri alma durumu ile çalışma durumları arasındaki ilişki Çizelge 4.42'de yer almaktadır. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların %0,7'si iş güvenliği önlemleri alırken, %34,7'si ise çalışırken iş güvenliği önlemleri almamaktadır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında %14,0'ı iş güvenliği önlemleri alırken %50,7'si çalışırken iş güvenliği önlemleri almamaktadır. Genel olarak çalışanların %85,3'ü çalışırken iş güvenliği önlemleri almamaktadır.

Çizelge 4.42. Ankete katılan çalışanın iş güvenliği önlemleri alma durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

İş Güvenliği Önlemleri Alma Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	1	0,7	21	14,0	22	14,7
Hayır	52	34,7	76	50,7	128	85,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Araştırmaya katılan çalışanların işten memnuniyet durumu ile çalışma durumları arasındaki ilişki Çizelge 4.43'te yer almaktadır. Pamuk hasat işinde çalışan kadınların

%27,3'ü işlerinden memnunken, %8,0'ı ise çalıştıkları işten memnun olmayanlardır. Çocuğuyla çalışan kadınlara bakıldığında ise %34,7'si işlerinden memnunken %30,0'ı çalıştıkları işten memnun olmayanlardır. Genel olarak çalışanların %62,0'ı çalıştıkları işten memnun olanlardır.

Çizelge 4.43. Ankete katılan çalışanın işten memnuniyet durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

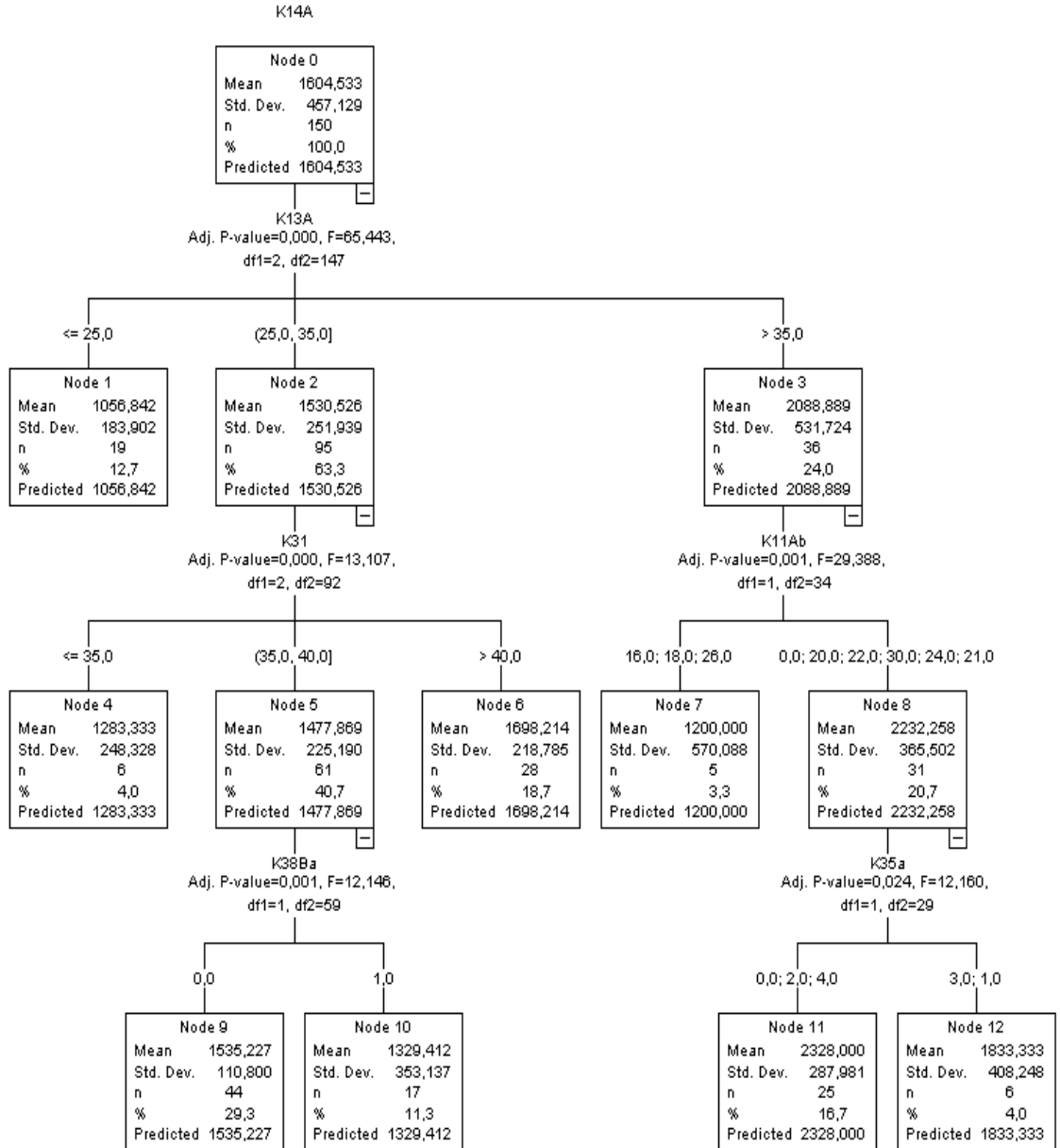
İşten Memnuniyet Durumu	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	41	27,3	52	34,7	93	62,0
Hayır	12	8,0	45	30,0	57	38,0
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

Ankete katılan çalışanların kaç yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşündüğü ile çalışma durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.44'te yer almaktadır. Çizelgeye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %5,3'ü 1 yıl, %11,3'ü 2 yıl, %10,0'ı 3 yıl ve %8,7'si ise 4 yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşünmektedir. Çocuğuyla çalışan kadınların %11,3'ü 1 yıl, %20,7'si 2 yıl, %24,0'ı 3 yıl ve %8,7'si 4 yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşünmektedir. Genel toplamda çalışanların %34,0'ı 3 yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşünmektedir.

Çizelge 4.44. Ankete katılan çalışanın kaç yıl daha mevsimlik işçi olarak çalışmayı düşündüğü ile çalışma durumu arasındaki ilişki

Kaç Yıl Daha Çalışacak?	Kadın		Çocuğuyla Çalışan Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1	8	5,3	17	11,3	25	16,7
2	17	11,3	31	20,7	48	32,0
3	15	10,0	36	24,0	51	34,0
4	13	8,7	13	8,7	26	17,3
Toplam	53	35,3	97	64,7	150	100

4.1.2. Kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı

Şekil 4.1. Kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART modeli

Growing Method: CART

Dependet Variable: Kadınların Yıllık Gelir Düzeyine Etki Eden Faktörler

K14A: Pamuk Hasadından Elde Edilen Yıllık Gelir (□)

K13A: Yıllık Çalışma Süresi (Ay)

K11Ab: 18 Yaş Altı Çalışan Çocuğun Yaşı

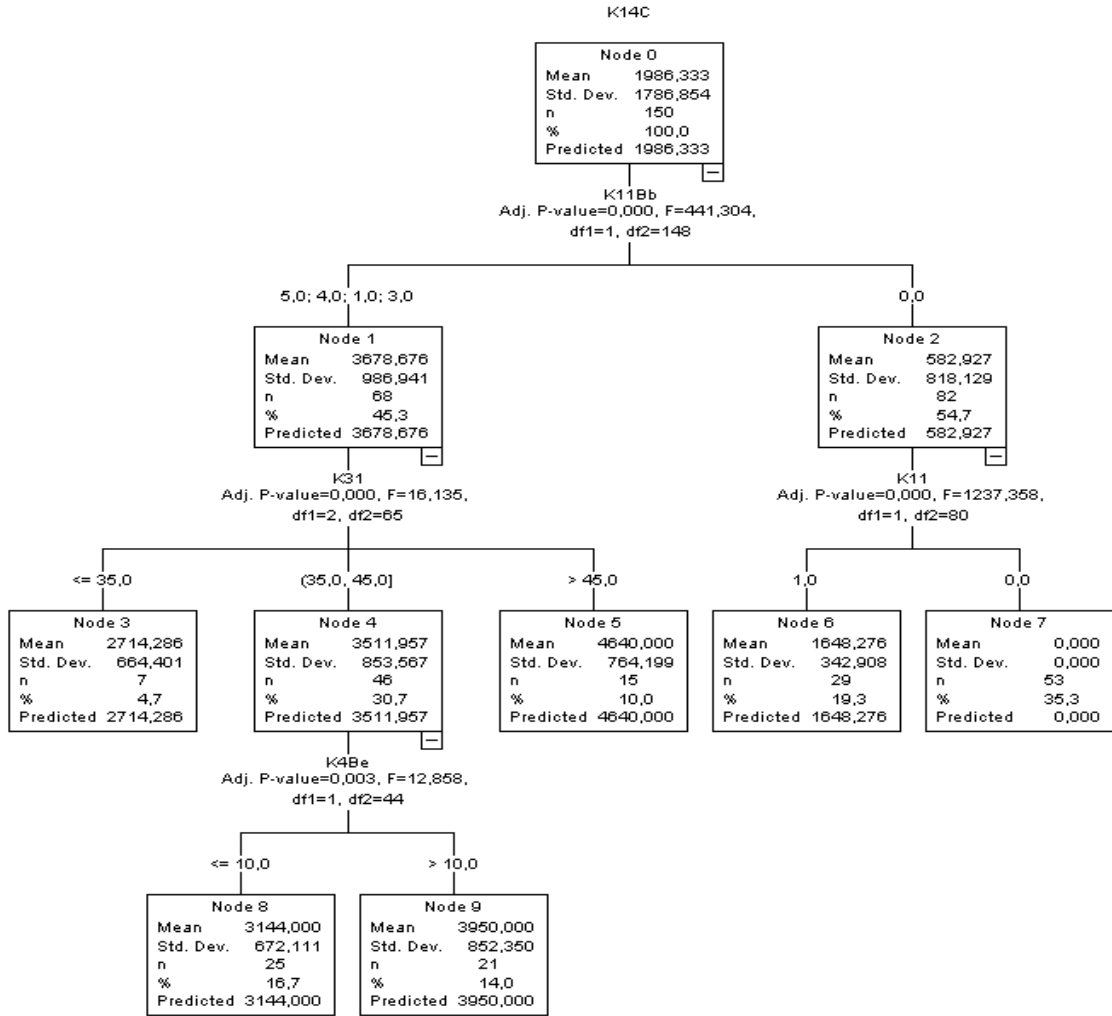
K35a: Ekonomik Durumunda Değişme Olup Olmama Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

K31: Geçen Seneki Günlük Ücret (□)

K38Ba: İşveren veya Elçiyle Sözleşme İmzalama Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

1. CART analiz sonuçlarımızda; pamuk hasadında çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden en önemli faktörün, kadınların pamuk hasadındaki yıllık çalışma süresi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma süresi 35 günden fazla ve çocuğu da 18 yaşından büyük olan kişilerin pamuk hasadından elde ettikleri gelir, pamuk tarımı işini yaptıktan sonra ekonomik açıdan değişme olma durumunu (2. ve 4. sırada önemli sayan) evin ve çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme ile borçlarını ödeyebilme açısından değişmeler olduğunu düşünen kişilerin gelirleri artmıştır ve gelirleri bu faktörlerden önemli derecede etkilenmektedir.

4.1.3. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı

Şekil 4.2. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden faktörler CART modeli

Growing Method: CART

Dependent Variable: Çocuğuyla Çalışan Kadınların Yıllık Gelir Düzeyine Etki Eden Faktörler

K14C: Pamuk Hasadından Elde Edilen Yıllık Gelir (□)

K11Bb: 18 Yaş Altı Çocuğuyla Çalışan Kadınların Eğitim Düzeyi (Okur-yazar Olmayan, İlkokul, Ortaokul, Lise)

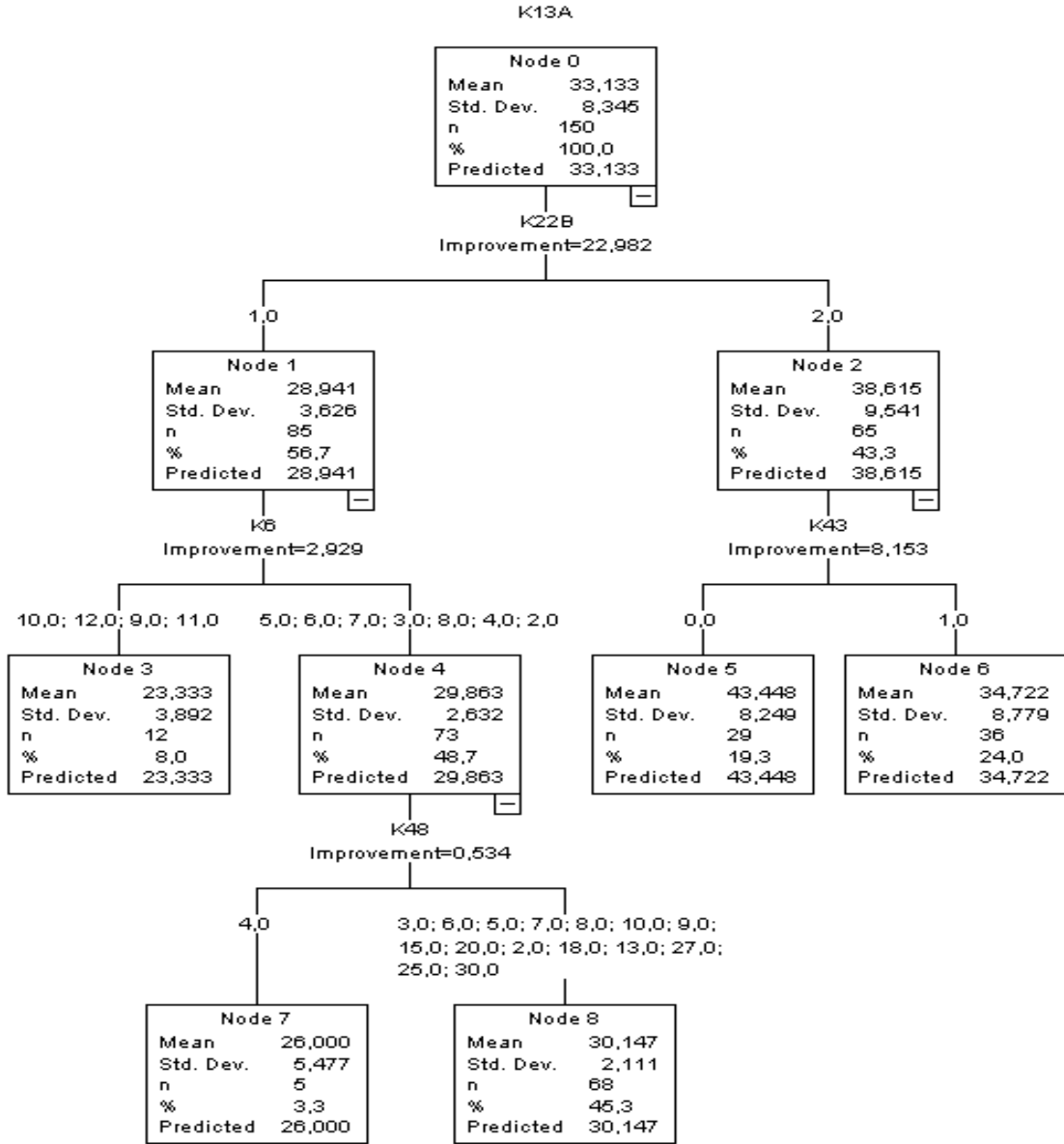
K11: 18 Yaş Altı Çocuğuyla Çalışan Kadınların Memnuniyet Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

K31: Geçen Seneki Günlük Ücret (□)

K4Be: Varsa Çalışan 2. Çocuğunun Yaşı

2. CART analiz sonuçlarımızda; pamuk hasadında 18 yaş altı çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden en önemli faktörün, kadınların eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Okur-yazar olmayan, ilkokul, ortaokul ve lise eğitim düzeyine sahip kadınların elde ettikleri gelire, bir önceki yılda alınan günlük ücret ve bu ücretin 45 □'den büyük olması bu faktörleri önemli derecede etkilemektedir.

4.1.4. Kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı

Şekil 4.3. Kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART modeli

Growing Method: CART

Dependent Variable: Kadınların Yıllık Çalışma Süresine Etki Eden Faktörler

K13A: Yıllık Çalışma Süresi (□)

K22B: Pamuk Hasadında Çalışma Süresi (Ay)

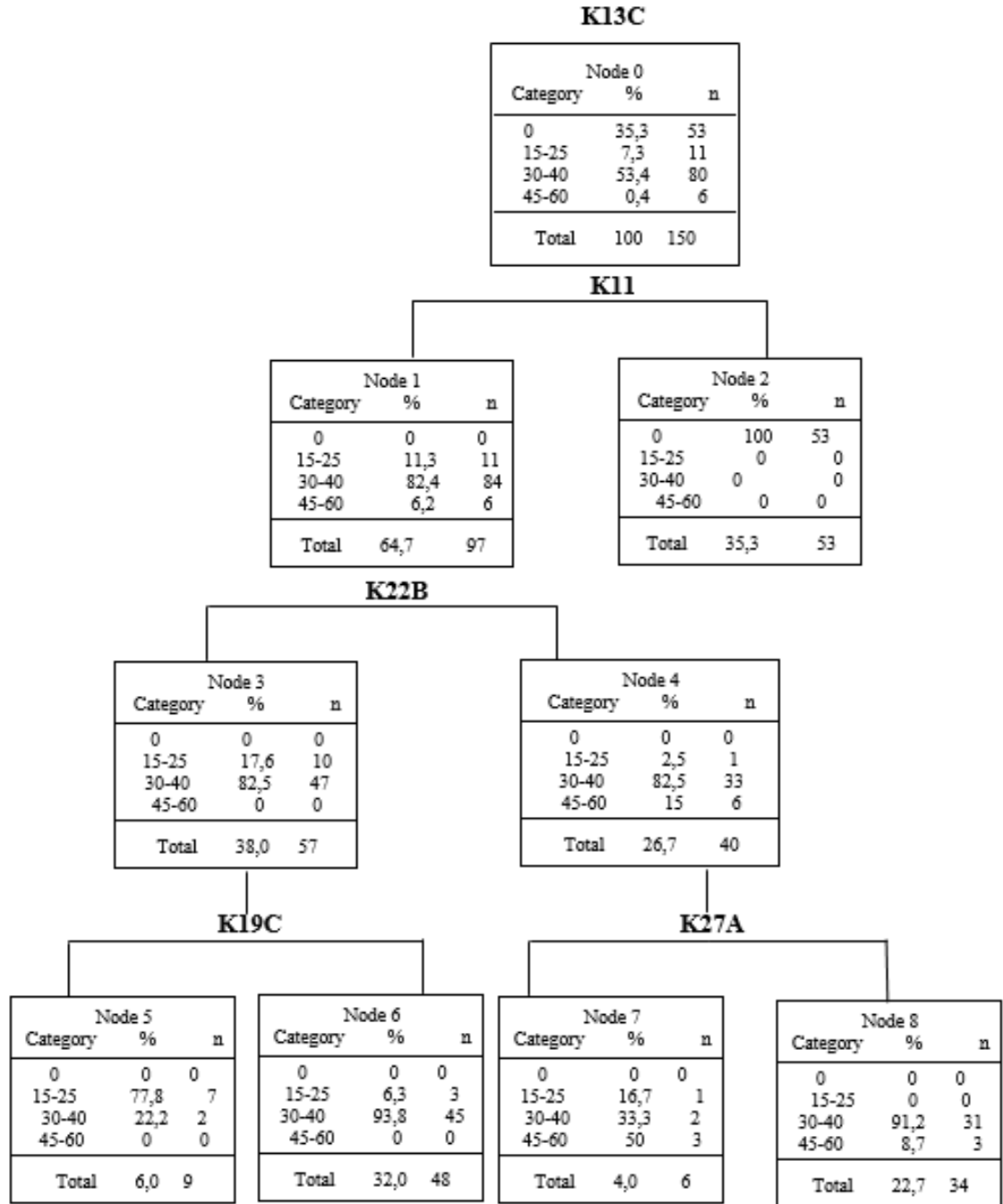
K6: Ailedeki Toplam Birey Sayısı

K48: Kaç Yıl Daha Mevsimlik İşçi Olarak Çalışmayı Düşünme Durumu

K43: Kendisine Ait Evi Olup Olmama Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

3. CART analiz sonuçlarımızda; pamuk hasadında çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden en önemli faktörün, yılda kaç gün pamuk hasadında çalıştıkları etki etmektedir. Kadınların çalışma süresinde aylık çalışma miktarı 2 aydan fazla olan ve kendisine ait evi olmayan kişilerin pamuk hasadında çalıştığı gün sayısında bu değişkenlerin önemli olduğu söylenebilir.

4.1.5. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART diyagramı ile oluşturulan regresyon ağacı

Şekil 4.4. Çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden faktörler CART modeli

Growing Method: CART

Dependent Variable: Çocuğuyla Çalışan Kadınların Yıllık Çalışma Süresine Etki Eden Faktörler

K13C: Yıllık Çalışma Süresi (Ay)

K11: 18 Yaş Altı Çocuğuyla Çalışan Kadınların Memnuniyet Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

K22B: Pamuk Hasadında Çalışma Süresi (Ay)

K19C: Başka İşte Çalışma İmkânı Olması Durumunda Mevsimlik İşten Vazgeçme Durumu (Evet: 1, Hayır: 0)

K27: Pamuk Hasat İşini Bulma Durumu (Kendi, Aracı-Elçi-Çavuş, Diğer)

4. CART analiz sonuçlarımızda; pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden en önemli faktörün, en az 1 çocuğun pamuk hasat işinde çalışması olduğu tespit edilmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınların en az 1 çocuğun pamuk hasat işinde çalışması ve 1 ay bu işte vakit geçirmesi, akrabalarına özlemi 4. ve 5. sırada önemli sayan kadınların çalıştıkları gün sayısı bu değişkenlerden etkilenmektedir.

4.1.6. Ekonometrik analiz sonuçları

Genel olarak probit modellerinde bağımlı değişkenin olma olasılığı bağımsız değişkenlerin bir birim artmasıyla veya diğer bir ifadeyle marjinal etkilerle açıklanmaktadır. Çalışmada bağımlı değişkeni pamuk hasat işinde çocuğuyla birlikte çalışan kadınların olup olmaması durumuna ait tahmini model, Çizelge 4.45'de verilmektedir. Çalışmada, %1 önem seviyesinde çalışanın yaşı ve medeni durumu önemliyken, %5 önem seviyesinde ise çalışanın uyuğu ve sosyal güvence durumu gibi değişkenlerin önemli olduğu belirlenmiştir. Tahmini modelde çocuğuyla çalışan kadınların çalışma durumu ve medeni durumları arasında negatif bir ilişki, pamuk hasat işinde çalışan kadınların yaşı, uyuğu ve sosyal güvence durumu arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Kişinin TC dışında bir uyuğa sahip olması 18 yaş altı çocuklarının bu işte çalışma miktarını arttırmaktadır. Bu da daha çok Suriyeli ailelerin çocuklarıyla çalıştıklarını göstermektedir. SGK dışında sosyal güvenceye sahip kişilerin (yeşil kart vs.) 18 yaş altı çocuğunun çalışma olasılığını arttırmaktadır. Ancak kişinin evli olması 18 yaş altı çocuğunun çalışması olasılığını azalmaktadır.

Probit modellerinde bağımsız değişkenlerin 1 birim arttırılmasıyla bu değişimin bağımlı değişkenin olma olasılığında nasıl bir etkiye sahip olacağını göstermek için değişkenlere ait "marjinal etkilere" bakmalıyız. Marjinal etkiler bize bağımsız değişkenin 1 birim arttırılması ile bağımlı değişkende bunun etkisinin nasıl ortaya çıkacağını göstermektedir. Çizelgeye göre verilerin marjinal etkileri dikkate alındığında çalışanların yaşının bir yaş daha alması pamuk hasadında çalışan 18 yaş altı çocuklarının çalışma olasılığını %6, TC dışında bir uyuğa sahip olması 18 yaş altı çocuğunun olma olasılığını %0,29 ve yeşil kart vs. gibi sosyal güvenceye sahip olma durumunun ise 18 yaş altı çocuğunun çalışma olasılığını %71 oranında arttırdığı gözlenirken kişinin medeni durumunun evli olmasının ise 18 yaş altı çocuğunun pamuk hasadında çalışma olasılığını %27 oranında azalttığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.45. Pamuk hasat işinde kadınların çocuğuyla çalışma durumunun olup olmaması durumuna ait probit modeli tahmini sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Marjinal Etki
Sabit Terim	-17,140	0,026	-4,510
Çalışanın Yaşı	0,230***	0,010	0,060
Çalışanın Uyrugu	1,113**	0,490	0,293
Medeni Durumu	-1,029***	0,041	-0,270
Sosyal Güvence Durumu	2,716**	0,274	0,714
Yıllık Çalışma Süresi	0,006	7,994	0,001
Günlük Ücret	0,040	4,319	0,010
Alınan Ücretin Emeğinin Karşılığı Olma Durumu	0,852	2,286	0,224

*** %1 önem seviyesi, ** %5 önem seviyesi

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mevsimlik tarım işçileri kayıt dışı istihdam olduğu için mevzuat, yönetmelikler ve ilgili kurumların gündeminde kendilerine yer bulamamışlardır. Mevsimlik tarım işçisi sayısının giderek arttığı günümüz koşullarında bu rakamın oluşmasına sebep olan tarım politikaları öncelikli olarak araştırılması gereken konulardandır. 24 Ocak 1980'den sonra tarım üretiminde piyasa koşullarına tabi olunmasını sağlayacak bir politika değişikliği ortaya çıkmıştır. İthalatın önü açılmış, girdi sübvansiyonları kaldırılmış, ürün fiyat desteği neredeyse son bulmuş ve kapsamı daraltılmıştır. Tarımda girdi maliyetleri yükselmiştir. Mardin i30 yıldır süren çatışmalar, OHAL uygulamaları ve yaşanan köy boşaltmaları ve bir toprak reformu olmaması nedeniyle Mardin iline de az topraklı ve topraksız köylü de eklenmiştir. Tüm bunların her biri mevsimlik tarım işçilerinin sayısındaki artışı getirmiştir. Bu sebepler ortadan kalkmak yerine daha da artmaktadır. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçiliği yaşamak ve çalışmak için tek yol olarak ailece yapılan bir iş haline gelmiştir. Mardin ilindeki pamuk tarımında çalışan yoksul aileler için de mevsimlik tarım işçiliği, yılın belli dönemlerinde başka mevsimlik tarım bölgelerine göç ederek, belli dönemlerinde de kendi memleketlerindeki yerel ürünlerle çalışarak bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Son dönemlerde ise Türkiye'de artan mülteci Suriyeli aile nüfusuyla Mardin ilindeki tarım ürünlerine artan bir işgücü talebi oluşmuştur.

Yapılan araştırmalarda mevsimlik pamuk işçiliğinde kadın ve çocuk işgücü mevcut durumun ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Bu kapsamda, Mardin ilinde pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın ve çocuk tarım işçilerinin de Türkiye geneli ile ilgili yapılan yatırımlarda kendine yer bulabilmesi ve il içerisinde rasyonel planlamalara rehberlik edilebilmesi amacıyla çalışma alanı olarak Mardin ili seçilmiştir. Çalışmada bölgede pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın ve çocuk işgücünün kullanım boyutları belirlenmeye çalışılmış, pamuk hasat işinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin bu işi yapmalarında ve bu işe devam etmelerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Mevcut durumun ortaya konulması ve kullanılacak yöntemin belirlenmesinde konuyla ilgili olarak hazırlanmış olan dergi, rapor ve makalelerden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel materyalini Mardin ilinde pamuk tarımında çalışan mevsimlik kadın işçilerle yapılan anket çalışması oluşturmaktadır. Yapılan anket sayısı Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemiyle 150 olarak belirlenmiştir. Yapılan anket sonunda elde edilen veriler EXCEL programında belirlenmiş olan kodlara yüklenmiş, çalışanlara ait özelliklerin ortaya konulabilmesi için Crosstab analizleri yapılmıştır. Daha sonra CART analizi yapılmış ve mevsimlik tarım işçilerinin pamuk hasadında çalışmasına etki eden faktörlerin belirlenmesi için LİMDEP istatistik programı ile probit modeli tahmin edilmiştir.

Yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara göre; Mardin ilinde pamuk hasat işinde çalışan kadınların yaş grupları ile çalışma durumları arasındaki ilişkiye göre; kadınların %55,3'ü 31-50 yaş aralığında yer almaktadır. Anketler en fazla 31-50 yaş aralığındaki kadın çalışanlarla yapılmıştır.

Çalışanların uyrukları ve çalışma durumları arasındaki ilişki dikkate alındığında çalışanların %77,3'lük kısmı TC uyruklu, %22,7'lik kısım ise diğeri oluşturan gruptur. Diğer uyruktaki çalışanlar genel olarak Suriyeli mültecilerden oluşan ailelerdir.

Çalışanların medeni durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişkiye göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların %72,0'ı evli, %20,7 bekâr ve %7,3 dul olanlardan oluşmaktadır. En yüksek grubu evli olan kadınlar oluşturmaktadır.

Çalışanların eğitim seviyesi dikkate alındığında, ankete katılan pamuk hasat işinde çalışan kadınların büyük bir kısmının %28,0 ile ilkokul mezunu olduğu, bunu okur-yazar %24,0, ortaokul %24,0, okur-yazar olmayan %20,7 ve %3,3 ile lise mezunu olanlar takip etmektedir. Eğitim seviyesi arttık çalışanların pamuk hasat işinde çalışma oranları azalmaktadır.

Çalışanın okula devam edemeyen çocuğunun olup olmama durumuna göre pamuk hasat işinde çalışan kadınların okula devam edemeyen çocuğu olmayan yoktur. Yapılan

çalışma doğrultusunda pamuk hasat işinde çalışan kadınların %35,3'ünün okula devam edemeyen çocuğu vardır. Kadınların 18 yaş altı çalışan çocuklarına bakıldığında ise %6,7'si okula devam edemezken, %58,0'ı okula devam etmektedir. Kadınların %42,0'ının çocuğu okula devam edemezken, 55,0'ının çocuğu okula devam edebilmektedir. Okula devam edemeyen çocuk oranı, okula devam edebilen çocuk oranıyla hemen hemen aynıdır.

Araştırmaya dâhil olan çalışanların tecrübe yılı ile çalışma durumu arasındaki ilişki dikkate alındığında %54,0'ı 1-10 yıllık bir tecrübeye ve %46,0'ı 11-20 yıllık bir tecrübeye sahiptir. Bakıldığında çalışanın tecrübesi arttıkça kendisi ve çocuğunun pamuk tarımına daha çok katıldığı görülmektedir.

Araştırmaya dâhil olan pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınların çocuklarının yaş aralıkları incelendiğinde, %29,3'ü 15-20 yaş aralığındadır. Kadınların %35,3' ününde pamuk hasadında çalışan çocuğu yoktur.

Pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınların eğitim düzeyleri dikkate alındığında, %54,7'si okur-yazar değilken bunları sırasıyla %27,3 ile ilkokul, %17,3'le ortaokul ve %0,7 ile lise mezunu olanlar izlemektedir. Pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınlarda en yüksek grubu okur-yazar olmayan çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan çocuğuyla çalışan kadınların, çocuklarının pamukta çalışmasından memnuniyet düzeyleri incelendiğinde, kadınların %93,3'ü çocuklarının pamukta hasadında çalışmasından memnunken, %6,7'si memnun değildir. Genel olarak çalışanların %93,3'ü en yüksek paya sahiptir ve çocuklarının pamuk hasadında çalışmasından memnundur. Çünkü yapılacak başka işleri olmadığını düşünmektedirler.

Çalışan kadınların yıllık pamukta çalışma süreleri incelendiğinde %66,7'si 15-30 gün, %24,0'ı 31-45 gün ve %9,3'ü 46-60 gün arasında pamuk hasadında çalışmaktadır. Buda en yüksek grubu oluşturmaktadır. Çünkü çalışanlar pamuk hasadı için eylül-ekim

aylarında pamuk tarımı yapan işletmelere gelip kasım ortalarına doğru evlerine dönmektedirler. Hasat 1-2 ay sürmektedir.

Çalışanların pamuktan yıllık elde ettikleri gelir incelendiğinde pamuk hasat işinde çalışan kadınların %14,7'sinin pamuktan yıllık elde ettiği geliri 500-1000 ₺, %73,3'ünün 1001-2000 ₺, %12,0'ının 2001-3000 ₺ dir. En yüksek grubu %73,3 ile 1001-2000 ₺ yıllık gelir elde eden grup oluşturmaktadır. Bu gelir düzeyi sadece pamuk hasadında çalışan ve kalabalık olan hane halklarının asgari ücret tutarında bile olmayan yıllık kişi başına düşen gelirini oluşturmakta ve ekonomik açıdan düşük gelirlerle yaşamaya çalıştıklarını çok net göstermektedir.

Çocuğuyla çalışan kadınların pamuktan yıllık elde ettiği gelir incelendiğinde %2,0'ının pamuktan yıllık elde ettiği geliri 1001-2000 ₺, %19,3'ünün 2001-3000 ₺, %14,7'sinin 3001-4000 ₺ ve %28,7'sinin 4001 ₺ ve üzeri gelir elde etmektedir. Kalabalık ve çok çocuklu ailelerin en yüksek grupla yani %28,7 ile 400 ₺ ve üzeri gelir elde ettiği görülmektedir. Hane halkının nüfusu arttıkça pamuk hasadından elde ettiği gelir artmakta ve pamuk hasadında çalışan çocuklarının sayısı artmaktadır.

Çalışanların sosyal güvence durumları incelendiğinde, pamuk hasat işinde çalışan kadınların %6,0'ının sosyal güvencesi varken, %94,0'ının sosyal güvencesi yoktur. En yüksek gurubu %94,0 ile sosyal güvencesi olmayan çalışanlar oluşturmaktadır. Pamuk hasadında çalışan mevsimlik işçiler sigortasız çalıştırıldıkları için, emeklilik, işsizlik primleri yatırılmamakta ve meslek hastalığı ve iş kazalarında hiçbir hak talep edemez durumda kalmaktadırlar. Ayrıca herhangi bir hastalık durumunda sosyal güvenceleri olmadığı için hastaneye bile gidememektedirler.

Çalışanların kaldıkları yerler dikkate alındığında, pamuk hasat işinde çalışan kadınların %56,7'si evde, %42,7'si çadırda ve %0,7'si de diğer yerlerde kalmaktadır. En yüksek grubu %56,7 ile evde kalan çalışanlar oluştururken ilkel koşullardaki çadırlarda kalanların oranının da yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışanların kazandıkları parayı harcadığı yerlere paylaşırma durumuna ait elde edilen verilere bakıldığında çalışanların %45,8 ile en yüksek gıda harcaması, %18,4 barınma, %10,4 giyim, %8,5 sağlık, %8,0 eğitim, %5,7 tasarruf ve %3,2 ile yol harcaması yaptıkları tespit edilmiştir. Çalışanlar kazandıkları parayı en yüksek grupla gıda harcamasına yani zorunlu olan ihtiyaçlara ayırmaktadır.

Pamuk hasadında çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden en önemli faktörün, kadınların pamuk hasadındaki yıllık çalışma süresi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma süresi 35 günden fazla ve çocuğu da 18 yaşından büyük olan kişilerin pamuk hasadından elde ettikleri gelir, pamuk tarımı işini yaptıktan sonra ekonomik açıdan değişme olma durumunu (2. ve 4. sırada önemli sayan) evin ve çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme ile borçlarını ödeyebilme açısından değişmeler olduğunu düşünen kişilerin gelirleri artmıştır ve gelirleri bu faktörlerden önemli derecede etkilenmektedir.

Pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınların yıllık gelir düzeyine etki eden en önemli faktörün, kadınların eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Okur-yazar olmayan, ilkokul, ortaokul ve lise eğitim düzeyine sahip kadınların elde ettikleri yıllık gelire, bir önceki yılda alınan günlük ücret ve bu ücretin 45 □'den büyük olması bu faktörleri önemli derecede etkilemektedir.

Pamuk hasadında çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden en önemli faktörün, yılda kaç gün pamuk hasadında çalıştıkları etki etmektedir. Kadınların çalışma süresinde aylık çalışma miktarı 2 aydan fazla olan ve kendisine ait evi olmayan kişilerin pamuk hasadında çalıştığı gün sayısında bu değişkenlerin önemli olduğu söylenebilir.

Pamuk hasadında çocuğuyla çalışan kadınların yıllık çalışma süresine etki eden en önemli faktörün, en az 1 çocuğunun pamuk hasat işinde çalışması olduğu tespit edilmiştir. Çocuğuyla çalışan kadınların en az 1 çocuğunun pamuk hasat işinde çalışması ve 1 ay bu işte vakit geçirmesi, akrabalarına özlemi 4. ve 5. sırada önemli sayan kadınların çalıştıkları gün sayısı bu değişkenlerden etkilenmektedir.

Çalışmada bağımlı değişkeni pamuk hasat işinde kadınların çocuğuyla çalışma durumunun olup olmaması durumuna ait tahmini modelde, çalışanların medeni durumu ile pamuk hasat işinde çocuğuyla çalışan kadınların olup olmama durumu arasında negatif bir ilişki gözlenirken, pamuk hasat işinde çalışan kadınların yaşı, uyuğu ve sosyal güvence durumu arasında pozitif bir ilişki gözlenmektedir.%1 önem seviyesinde çalışanın yaşı ve medeni durumu önemliyken, %5 önem seviyesinde ise çalışanın uyuğu ve sosyal güvence durumu gibi değişkenlerin önemli olduğu belirlenmiştir. Kişinin TC dışında bir uyuğa sahip olması 18 yaş altı çocuklarının bu işte çalışma miktarını arttırmaktadır. Bu da daha çok Suriyeli ailelerin çocuklarıyla çalıştıklarını göstermektedir. SGK dışında sosyal güvenceye sahip kişilerin (yeşil kart vs.) 18 yaş altı çocuğunun çalışma olasılığını arttırmaktadır. Ancak kişinin evli olması 18 yaş altı çocuğunun çalışması olasılığını azaltmaktadır.

Verilerin marjinal etkileri dikkate alındığında çalışanların yaşının bir yaş daha alması pamuk hasadında çalışan 18 yaş altı çocuklarının çalışma olasılığını %6, TC dışında bir uyuğa sahip olması 18 yaş altı çocuğunun olma olasılığını %0,29 ve yeşil kart vs. gibi sosyal güvenceye sahip olma durumunun ise 18 yaş altı çocuğunun çalışma olasılığını %71 oranında arttırdığı gözlenirken kişinin medeni durumunun evli olmasının ise 18 yaş altı çocuğunun pamuk hasadında çalışma olasılığını %27 oranında azalttığı belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarından anlaşılacağı gibi, çalışmanın yapıldığı bölgede pamuk hasadında çalışan kadınların ve 18 yaş altı çocuklarının bu işi yapmalarında etkili olan faktörler açıklanmıştır. Çalışanlar genel itibariyle eğitim seviyesi düşük, sigortasız ve kayıtsız çalışan, ev ve çadır gibi ilkel yerlerde barınmaya çalışan, çevre temizliği ve hijyenik koşullardan yoksun, sosyal ve kültürel yaşam faaliyetlerinden yoksun kişilerdir.

Bu amaçla Mardin ilinde pamuk hasadında çalışan mevsimlik işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için, politika yapıcılara yol gösterecek öneri ve alınabilecek önlemler şöyle sıralanabilir.

1. Kayıtsız ve sigortasız çalıştırıldıkları için, emeklilik, işsizlik, meslek ve analık sigorta primleri yatırılmamakta ve meslek hastalığı ve iş kazalarında hiçbir hak talep edemez durumda kalmaktadırlar Mevsimlik gezici tarım işçilerinin sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumları iyileştirilmesi, tarımda iş aracılığı sözleşmesinin zorunlu hale getirilmesi, iş araçlarının ve toprak sahiplerinin/işleyenlerin ücret ödeme ve çalışanların da genel sağlık sigortasından yararlanmaları gerekmektedir.
2. Zorunlu eğitim çağında olan ancak eğitimden uzak kalan çocuklarının eğitim hizmetlerine ulaşması için işçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi yörelerindeki veya gittikleri yerlerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak alınmaları veya taşınmalı eğitim gibi mevsimlik tarım işlerinin yapıldığı yerlerde kurs, okul gibi imkânlardan en uygun olanı seçilerek çocukların okula devamları gerekmektedir. Çocuk işçiliğinin yasaklanması, eğitim çağında olan çocukların tarlalar yerine okullarında olmaları gerekmektedir. Ancak asıl olarak mevsimlik tarım işçisi ailesinin çocuk emeğine ihtiyaç duymayacağı bir ücret ve insanca yaşam düzeyine çıkarılması gerekir.
3. Tarım ilacı ve kimyasallara maruz kalma neticesinde oluşacak meslek hastalıkları ve bunların önlenmesi için alınacak önlemler ve koruyucu sağlık hizmetleri önlemleri alınmalı, ücretsiz halk sağlığı merkezi, barınma ve yaşam alanlarının insanca yaşayacak düzeye getirilmesi, banyo tuvalet vb. yerlerin hijyen koşullarına uygun hale getirilmesi ve çalışanların iş güvenliği önlemleri alma konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
4. Mardin ilinde pamuk tarımında çalışan mevsimlik işçiler için ilkel koşullardaki çadırlar yerine konteynir evler gibi yeterli, güvenli ve sağlıklı konaklama alanlarında barınmaları için “Topplulaştırılmış Geçici Yerleşim Yerleri” oluşturulabilir.
5. İşçilerin göç döneminde güvenli ve sağlıklı bir şekilde yolculuk yapabilmesi, göç mevsiminde mevsimlik tarım işçilerinin ikametgâhlarından çalışacakları yerlere ve tarladan konaklama mahalline ulaşmaları esnasında yol güvenliklerinin artırılması sağlanabilir.
6. Konaklama alanlarının ve mevsimlik tarım işçilerinin güvenliğinin sağlanması, yabancı uyruklu kaçak tarım işçiliğinin önlenmesine yönelik etkin tedbirler alınması, göç alan ve veren bir yer konumunda olan Mardin ilinde güvenlikle ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

7. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin sosyalleşmelerine yönelik tedbirler alınması, her türlü sosyal dışlanmışlığın önlenmesi ve toplumsal uyumun sağlanması için bilinçlendirme çalışmaları ve sosyal kültürel faaliyetler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Albayrak A.S. ve Yılmaz, Ö. G. Ş. K., 2009. Veri Madenciliği: Karar Ağacı Algoritmaları ve İMKB Verileri Üzerine Bir Uygulama. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 14(1) 44-55.
- Anonim 2010, <https://www.tarim.com.tr/> (20.12.2018).
- Anonim 2014, <http://www.eko-tar.com.tr/> (21.12.2018).
- Ataç, M.M. ve Işık, O., 2012. Nöbetleşe Yoksulluk; Sultanbeyli Örneği. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bakırcı, K., 2004. Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının Korunması (Uluslararası, Bölgesel ve Türk Hukuku Açısından). Beta Yayınları, 481 s, Kırklareli.
- Beleli, Ö. vd., 2013. Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Çocuklar: Sorun Analizi ve Politika Önerileri. Kalkınma Atölyesi Yayını, Altan Matbaası, Ankara.
- Bora, A., 2012. Kadınlar ve Hane: “Olmayanın Nesini İdare Edeceksin?” Yoksulluk Halleri Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, ed. Necmi Erdoğan. İletişim Yayınları, İstanbul, 97-133.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç., 2013. Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi. Birleşmiş Milletler Kalkınma Merkezi, Ankara.
- Bülbül, M., Tarım İşçileri, Sorunları ve Çözüm Önerileri, M.P.M. Yayınları, Ankara, 1982.13. M.P.M., Tarım ve Orman İşçilerinin Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri Semineri, M.P.M. Yayınları, Ankara, 1982.
- CUÇB (Cenevre Uluslararası Çalışma Bürosu), 1995. Daha Alınacak Çok Yol Var: Günümüz Dünyasında Çocuk İşgücü. ILO Ankara, <https://dergipark.org.tr> (20.03.2019)
- Çelik, K., Şimşek, Z., Yüce Tar, Y. ve Kırca Duman, A., 2015. Gezici Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının İrdelenmesi. The World Bank, Public Disclosure Authorized.
- Çınar, S. ve Lordoğlu, K., 2015. Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 10(38), 1-21.
- Çiçek, A. ve Erkan O., 1996. Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örnekleme Yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 12(6), 45-55.
- Çolak, Ö.M., 1998. Küreselleşme, Beşeri Sermaye ve Çocuk İşgücü. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve Uluslararası Çalışma Teşkilatı, 95 s, Ankara.
- DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), 2012. Mevsimlik Kadın ve Çocuk İşçiliği, <http://disk.org.tr/> (10.01.2019).
- Doğanay, H. ve Çavuş, A., 2013. Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Pegem Akademi Yayıncılık, 844 s, Ankara.
- Donham, K. and J., Thelin, A., 2016. Agricultural Medicine Rural Occupational and Environmental Health, Safety and Prevention, Wiley Blackwell Publishing.
- Ecevit M., 2010. İç Göçün Unutulan Kaynakları: Tarımsal Farklılaşma ve Dönüşüm Dinamikleri. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Ecevit, F.Y., 1993. Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri. Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’inde Kadın, ed. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 117-128.

- Ekin, N., 1971. Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 150 s, İstanbul.
- Erbay, E. ve Tuncay, T., 2006. Sosyal Hizmet Bakışıyla Kadın İstihdamı. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 17(2), 19-23.
- FAOSTAT (Gıda ve Tarım Örgütü Kurumsal İstatistik Veri Tabanı), 2017. Pamuk Raporu, <http://www.fao.org/> (11.05.2019)
- Görücü, İ., ve Akbıyık, N., 2010. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri. Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(3), 189-219.
- GTB-KOOP (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü), 2017 Pamuk Raporu, <http://koop.gtb.gov.tr> (15.03.2019).
- Gülçubuk, B., 2012. Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık. Çalışma ve Toplum Dergisi, 2(33), 75-94.
- Gülçubuk, B., Karabıyık, E. ve Tanır F., 2003. Tarım Sektöründe En Kötü Biçimde Çocuk İşçiliği Temel Araştırması. Yayınlanmamış Rapor. Ankara, ILO.
- Hurst, P., Termine, P. and Karl M., 2007. Agricultural Workers and Their Contribution to Sustainable Agriculture and Rural Development, FAO-ILO-IUF, Cenevre.
- ICAC (Uluslararası Pamuk İstişare Kurulu), 2018. Pamuk Üretim Verileri, <https://icac.org/> (13.05.2019).
- ILO 1996. Child Labor: What is to be done? Cenevre: ILO.
- ILO 2002. Eliminating the Worst Forms of Child Labor. Cenevre: ILO.
- ILO 2004. Child Labor: A Textbook for University Students. Cenevre: ILO.
- İSİG (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi), 2018. İş Cinayetleri Raporu, <http://www.guvenlicalisma.org/> (14.05.2019).
- Karabıyık, E., 2014. Sokaktan Umuda Başarı Öyküleri: Sokakta Çalışan Çocuklar Sorununun Çözümüne Yönelik Model Çalışmalar ve Yöntemsel Rehber. ILO, Ankara.
- Karabulut, Ö., 1996. Türkiye'de Çalışan Çocuklar, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul.
- Kaya, A. ve Özgülnar, G., 2015. Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar; Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik. Bağlam Yayınları, 382 s, Ankara.
- Kaymaz, Ç.K. ve Albayrak, L., 2017. Mevsimlik Gezici Tarıma Bir Örnek: Bostancı Köyü (Yusufeli-Artvin). Turkish Studies Journal, 12(3), 355-384.
- Kılıç, D. ve Öztürk, S., 2014. Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama. Amme İdaresi Dergisi, 47 (1), 107-130.
- Koray, M. ve Demirbilek, S., 1992. Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği, T.C. Başbakanlık KSSGM (Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü), 260 s, Ankara.
- Korkmaz, M. ve Dilbazalacahan, N., 2013. TRC2 Bölgesinde Kadın İstihdamı Sorunları ve Çözüm Önerileri. Dergipark, 4 (2), 91-106
- Kümbetoğlu, B. ve Çağa, N., 1994. Çalışan Kadınlar ve Küreselleşme. TUSİAD Yayınları, <https://www.tusiad.org/tr/> (28.03.2019).
- MAKR (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu), 2015. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi, <https://www.tbmm.gov.tr> (12.12.2018).

- Orhan, F., 2017. Erzincan'da Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği ve Yaşanan Sorunlara Yönelik Coğrafi Bir İnceleme. *Türk Coğrafya Dergisi*, 69(7), 47-56.
- Özar, Ş., 1994. Some Observations On The Position Of Women In The Labor Market In The Development Process Of Turkey. *Boğaziçi Journal*, 8(1-2), 21-43.
- Özbay, F., 1994. Women's Labor In Rural And Urban Settings. *Boğaziçi Journal*, 8(1-2), 5-19.
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S., 2004. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi. *Ankara Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274.
- Özer, M. ve Biçerli, K., 2004. Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi* 17(2), 10-40.
- Parasız, İ. ve Bildirici M., 2002. Modern Emek Ekonomisi. *Ezgi Kitabevi*, 438 s, Bursa.
- Peker, A.E. ve Kubar, Y., 2012. Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 173-188.
- Rosenbaum, R.P., 2002. Migrant and Seasonal Farmworkers in Michigan: From Dialogue to Action, Michigan State University JSRI Publications, Michigan, <https://jsri.msu.edu/> (24.12.2018).
- Selek Öz, C. ve Bulut, K., 2013. Mevsimlik Gezici Tarım İşinde Kadın Emeği ve Sorunları, *Türktob Dergisi*, 16(2), 13-15.
- SIMPOC (Statistical Information, Monitoring Programme on Child Labour-ILO), 2016. <https://www.ilo.org/> (18.03.2019).
- Şimşek, Z., 2012. Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması. *Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu*, Ankara.
- Timofeev, R., 2004. Classification Ans Regression Trees (CART) Theory And Applications. *Humboldt University*, Berlin.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2006, 2012, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/> (25.04.2019).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2017, 2018. Bitkisel Üretim İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/> (29.05.2019).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2018. Hanehalkı İşgücü Anketi, <http://www.tuik.gov.tr/> (27.06.2019).
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2018. İşgücü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/> (29.06.2019).
- TÜİK ve ILO (Türkiye İstatistik Kurumu ve Uluslararası Çalışma Örgütü), 2013. Çalışan Çocuklar, <http://www.tuik.gov.tr/> (01.05.2019).
- Türe, M., Kurt I. ve Kurum, A.T., 2008. Comparing Performances Of Logistic Regression, Classification And Regression Tree And Neural Networks For Predicting Coronary Artery Disease. *ExpertSystems With Applications*, 34(1) 15-25.
- Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), 1995. Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Sorunları Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu. *Türk-İş Yayınları*, İzmir.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. ve Kavak, S., 2014. Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu. *Hayata Destek İnsani Yardım Derneği*, İstanbul.
- WB (World Bank), 2013. Labor Participation Rate, Female (% Of Female Population Ages 15+), <https://data.worldbank.org/> (18.05.2019).

- Yahşi, F., 2007. Küreselleşme ve İstihdam. (Y. Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı.
- Yıldırak, N., 2004. Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli Tarım İşletmelerinde Çalışan Çocuk ve Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Sosyo-Ekonomik Yapıları. ILO, Ankara.
- Yıldırım, D., 2016. Fındık Bahçesinde İşçi Olmak: Ordu ve Giresun İllerinde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Phoenix Yayınevi, Ankara, 281-308.
- Yohannes, Y. and Hodinott, J., 1999. Classification and Regression Trees: An Introduction International Food Policy Research Institute, 2013.
- Zheng Y., Yan, H., Chen, Z., Newman, C., Quinn, J.R., Dötz, F. and Facchetti, A., 2009. A High-Mobility Electron-Transporting Polymer For Printed Transistors. Nature, 457(7230) 5-20.

ÖZGEÇMİŞ

1996 yılında Mardin Derik'te doğdu. İlköğrenim orta ve lise öğrenimini Mardin Derik'te tamamladı. 2013 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümüne başladı ve 2017'de mezun oldu.2017 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans eğitimine başladı. Halen yüksek lisans eğitimi devam etmektedir.

